

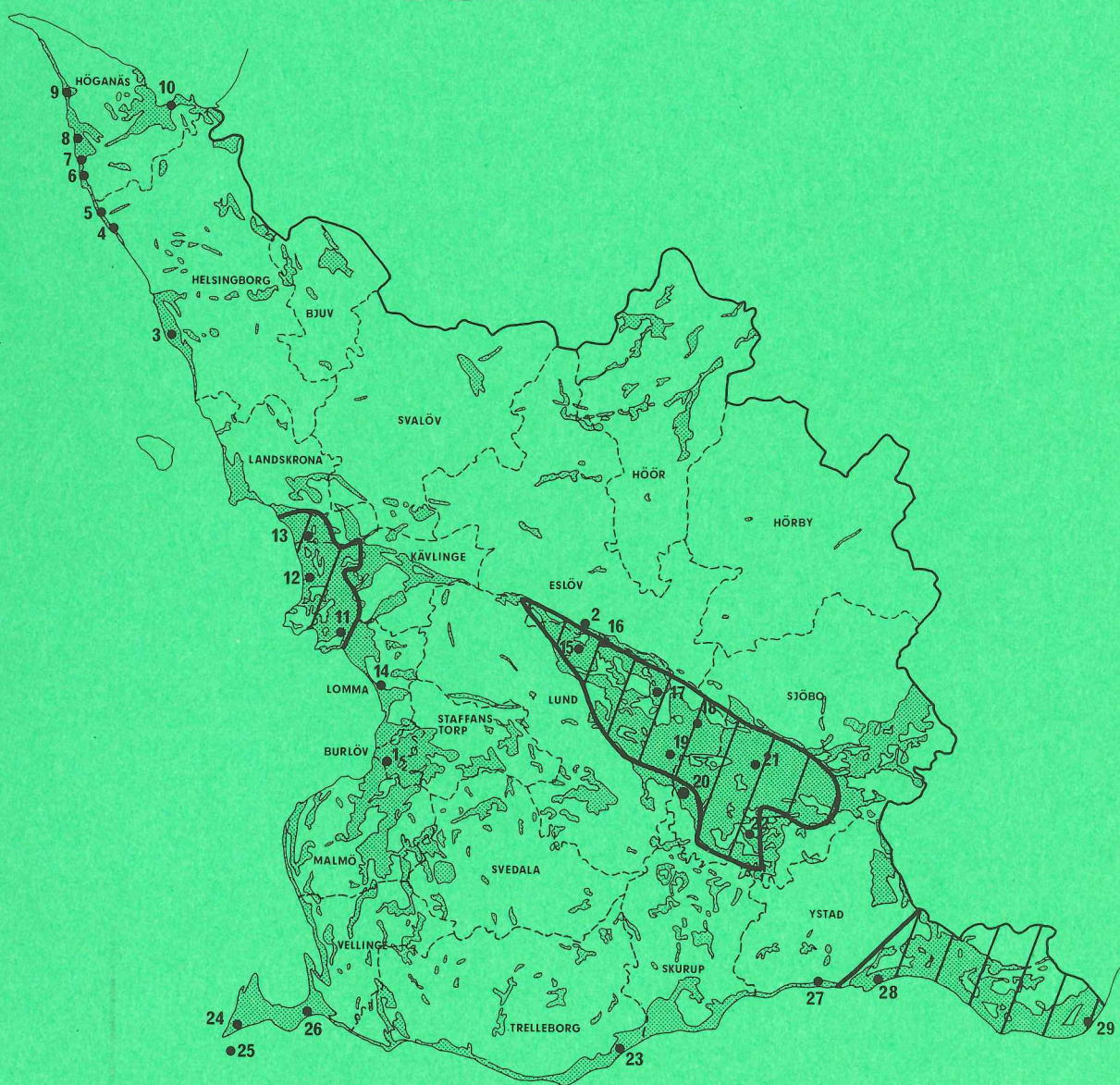

LÄNSSTYRELSEN I MALMÖHUS LÄN

NATURVÅRDSENHETEN

MEDDELANDE NR 1984:1

SANDDYNER I MALMÖHUS LÄN

Författaren är ensam ansvarig
för
rapportens innehåll och bedömningar

Tryckt av Länsstyrelsen i Malmöhus län 1984
ISSN 0349-1420

SANDDYNER I MALMÖHUS LÄN

En naturgeografisk och markhistorisk sammanställning
med förslag till skydd och skötsel

BJÖRN RISINGER

Detaljkartorna, fig 5-34, ur allmänna kartor från Lantmäteriverket.
Medgivande 83.0172. Godkända ur sekretessynpunkt för spridning.
Lantmäteriverket 1983-10-04.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
1. INLEDNING	1
1.1 Material och metoder	1
1.2 Begreppsförklaringar	4
2. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR DYNBILDNING	6
2.1 Geologiska förutsättningar	6
2.2 Klimat- och vegetationsförutsättningar	6
2.3 Senglaciala inlandsdyner	7
2.4 Antropogena inlandsdyner	7
2.5 Kustdyner	7
2.6 Dynbildning i våra dagar	8
3. DYNAMRÅDEN I MALMÖHUS LÄN	9
3.1 Historik	9
3.2 Översiktskarta	10
3.3 Öresundskusten med Saxtorpsdeltat	10
3.4 Vomslätten	12
3.5 Falsterbonäset	14
3.6 Sydkusten med Sandhammaren	14
4. SÄRSKILT VÄRDEFULLA OMRÅDEN	15
4.1 Kriterier för värdering	15
4.2 Värdefulla områden	16
4.3 Jämförelser med andra svenska dynamråden	18
5. SKYDD OCH SKÖTSEL AV DYNAMRÅDEN	20
5.1 Tidigare svenska erfarenheter	20
5.2 Hot mot länets dynamråden	20
5.3 Föreslagna åtgärder	22
6. OBJEKTREDOVISNING (Innehållsfört: nästa sida)	26
7. REFERENSER	93
8. FOTOBILAGA	98

INNEHÅLLSFÖRTECKNING - OBJEKTREDOVISNING

	Sida
Inledning	26
Burlövs kommun	
1) Arlövs backar	28
Eslövs kommun	
2) Holmby	30
Helsingborgs kommun	
3) Råå sand	31
4) Hittarp	34
5) Domsten - Viken	35
Höganäs kommun	
6) Svanebäck	37
7) Väsby Strandmark	40
8) Lerberget - Höganäs	42
9) Nyhamnsläge kusthed	44
10) Farhults kustdyn	46
Kävlinge kommun	
11) Lödde sandskog	47
12) Järavallen	49
Landskrona kommun	
13) Saxtorpsskogen	52
Lomma kommun	
14) Habo Ljung	54
Lunds kommun	
15) Skatteberga	56
16) Klinten	57
17) Rävlyeskogen	59
18) Vombs Fure	60
19) Veberöds Fure	62
Sjöbo kommun	
20) Hemmestorp	64
21) Ilstorp	67
22) Navröd	69
Trelleborgs kommun	
23) Beddingestrand	71
Vellinge kommun	
24) Falsterbo med Flommen	73
25) Måkläppen	76
26) Skanörs Ljung	78
Ystads kommun	
27) Klintholmen	83
28) Ystads sandskog	85
29) Sandhammaren	89

1. INLEDNING

Föreliggande arbete är ett resultat av ett 10-veckors praktikarbete i ämnet naturgeografi vid Naturgeografiska institutionen, Lunds Universitet. Praktikarbetet har varit förlagt till Länsstyrelsens naturvårdsenhet i Malmöhus län och utförts under perioden januari till mars månad 1983.

Arbetets titel - Sanddyner i Malmöhus län - beskriver väl praktikuppgiftens omfattning och innehåll. Målet har varit att i rapportform presentera samlade uppgifter om länets sanddyner med avseende på bl a utbredning, morfologi, historik, hot och åtgärder. I praktikarbetet har inte ingått studier av sanddynernas vegetation.

Rikstäckande sammanställningar av flygsandsfält har tidigare lämnats av Nilsson (1905), Högbom (1923), Lundqvist (1953; se fig 1) och Bergqvist (1981; se fig 2). Ingen av dessa sammanställningar har dock på ett utförligt sätt lämnat uppgifter om dynerna i Malmöhus län. Föreliggande arbete syftar till att undanröja bristen på naturgeografiska uppgifter om länets dyner.

1.1 Material och metoder

Rapporten baseras främst på sammanställning av uppgifter från litteratur och kartor. Litteraturens omfattning framgår i stort av referenslistan i slutet av denna rapport. Det studerade kartmaterialet är främst geologiska kartblad i serierna SGU Ser Aa, Ad och Ae. Därutöver har historiskt material, framförallt Skånska Rekognoseringskartan från 1812 - 20 (originalet till denna finns förvarad på Krigsarkivet i Stockholm, kopior bl a på Växtekologiska samt Geografiska institutionerna i Lund), lantmäteriakter, förvarade på Länsstyrelsens lantmäterienhet och Malmöhus läns hushållningssällskaps handlingar använts. Flygbilder och upprättade orienteringskartor har över vissa områden varit till stor hjälp. I arbetet har ingått fältbesök vid samtliga beskrivna dynområden.

Värdefulla uppgifter har inhämtats vid personliga kontakter med Esko Daniel och Bertil Ringberg (Sveriges Geologiska Undersökning i Lund), Jan O Mattsson och Richard Åhman (Naturgeografiska institutionen, Lunds Universitet), Urban Emanuelsson (Växtekologiska institutionen, Lunds Universitet), Sven Gesslein (Malmöhus läns hushållningssällskap) samt Sven Eriksson (Skogsvårdsstyrelsen i Malmöhus län, Lund). Som handledare har Göran Mattiasson och Thomas Arnström på Länsstyrelsens Naturvårdsenhet fungerat. Till alla som medverkat till detta arbetes genomförande vill jag framföra mitt tack.

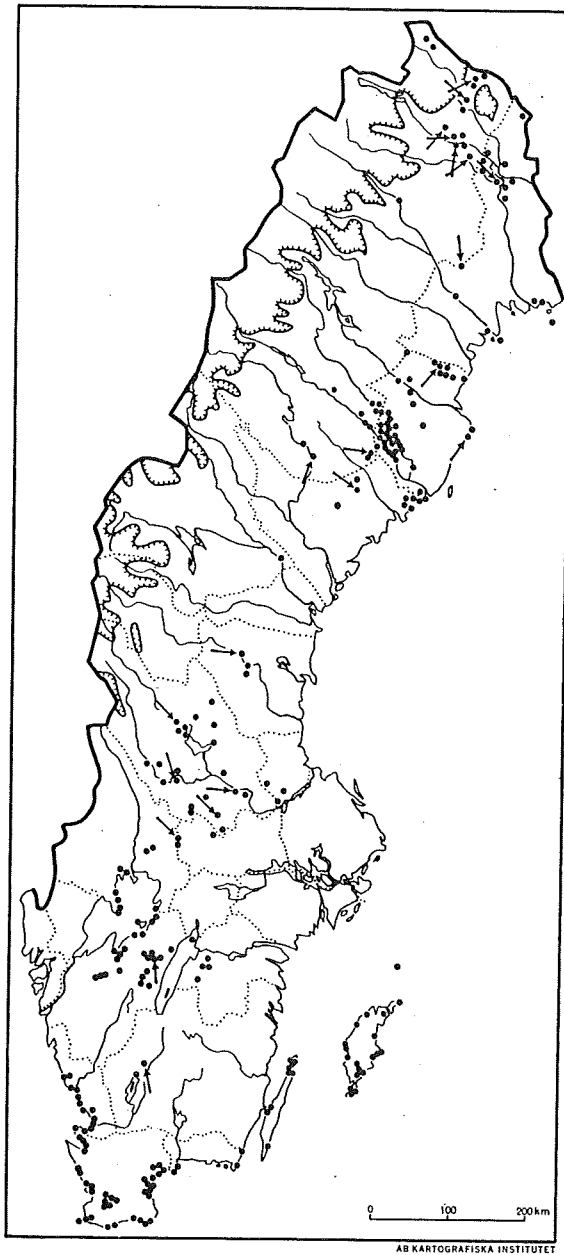

Fig. 1

I storverket Atlas över Sverige redovisade G. Lundqvist (1953) "Flygsandens utbredning. Pilarna ange den vindriktning som givit dynerna deras form." För Malmöhus län redovisades en mängd lokaler vid Öresundskusten, Falsterbonäset, Vombsänkan och Sydkusten. Sammanställningen grundar sig med största sannolikhet på uppgifter från den äldre generationen jordartskartor; SGU Ser Aa. Kartan från Lundqvist (1953).

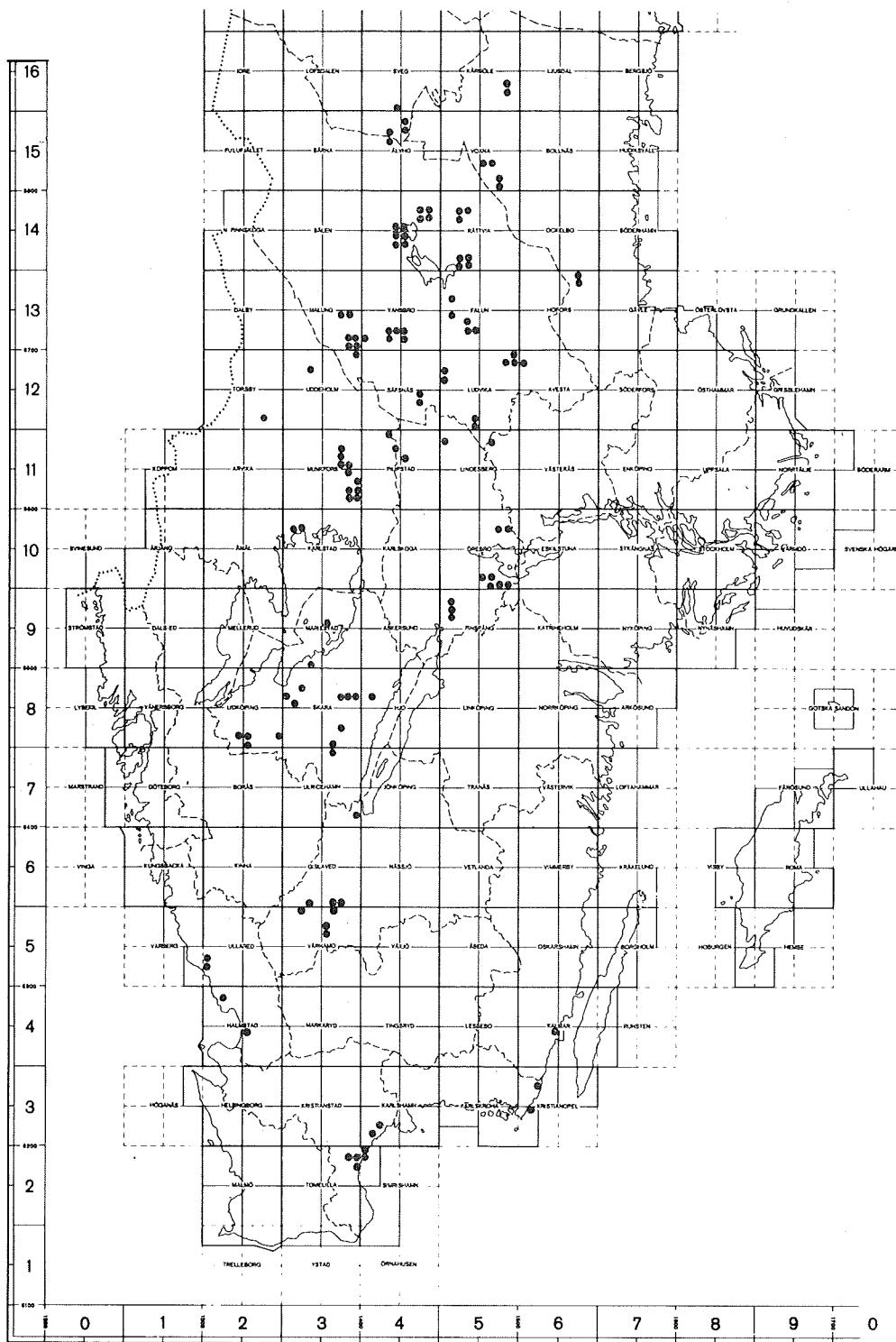

Fig. 2
E. Bergqvists (1981) SNV-rapport "Svenska inlandsdyner" innehöll i huvudsak uppgifter om dynbildningar i mellersta och norra Sverige. Malmöhus län utelämnades i likhet med ytterligare några län i Götaland. Här visas objektskartan för södra delen av Sverige. Från Bergqvist (1981).

1.2 Begreppsförklaringar

Med **sand** avses i denna rapport mineralpartiklar med diametern 0.06 - 0.02 mm (**finsand**), 0.02 - 0.6 mm (**mellansand**) och 0.6 - 0.2 mm (**grovsand**). Benämningen **flygsand** används för att definiera sand som transporteras eller har transporterats av **eolisk aktivitet**, dvs av vindens aktivitet. Enligt Mattsson et al (1979) skiljer man mellan sandflykt och stoftflykt. Vid sandflykt studsar sandkornen längs markytan och avlagras vid läsidan av erosionsstråket. Stoftflykt består av finkornigt stoft som svävar med vinden över långa avstånd. Särskilt lätt att komma i rörelse har finsand och mellansand och partiklar med liten inbördes sammanhållning, kohesion. Partiklarnas rörelse inleds med att vinden sätter dem i rullning längs markytan. När kornen träffar någon ojämnhet studsar de brant upp i luften. Sedan förs de av vind och tyngdkraft framåt/nedåt i flacka banor. Denna hoppande rörelse benämns saltation och äger till största delen rum i skiktet närmast marken. Enstaka korn når dock en höjd av en meter eller mera. Kornen landar med stor kraft och kan då bringa andra partiklar inom samma storleksgrupp i liknande rörelser. Grövre partiklar - grovsand - som träffas förs av stötarna framåt utefter ytan. De tre eoliska transportsätten enligt denna beskrivning kallas, enligt Kuhlman (1960), **suspension** (material finare än sand), **saltation** (finsand och mellansand) och **retention** (grovsand).

Med **sanddyner** menas här flygsandackumulationer med i fält urskiljbar relief. Flygsandtäcken utan egna ytformer behandlas endast i den mån de förekommer i anslutning till kända dyner. Erosionsformer, exempelvis sandpolerade block och hållar samt vinderoderade sänkor och gropar, behandlas inte i denna rapport.

Det är ofta förenat med betydande svårigheter att i fält avgöra om ett område skall betraktas som sanddyn eller inte. I kusttrakterna är det exempelvis ofta svårt att avgöra var skiljelinjen mellan marin och eolisk sand går (Ringberg 1975), liksom det i inlandet ofta är svårt att dra gränsen mellan glacifluvial och eolisk sand. Markanvändningen i området spelar även in. Exempelvis kan plöjning undanröja spåren av sanddynbildningar i åkermark (Erdmann 1881 a), liksom skogsbruk kan försvåra tolkningen av bildningarna. Denna svårighet samt svårigheten att finna uttömmande litteratur för alla områden har medfört att det redovisade materialet har stora variationer i uppgifternas kvantitet och kvalitet.

Sanddyner kan bildas på ett flertal olika sätt, av olika typer av utgångsmaterial och med olika klimatförhållanden. Kuhlman (1960) har systematiserat danska dyntyper med utgångspunkt från bildningssätt och bildningsmaterial. Systemet är dock så komplicerat att här ges enklare definitioner av de i rapporten använda beteckningarna. Tre för svenska förhållanden karakteristiska dyntyper urskiljes i denna rapport. Dessa är senglaciala och antropogena inlandsdyner samt kustdyner .

Senglaciala inlandsdyner betecknar sådana dyner som beskrivits av bl a Högbom (1923) och Bergqvist (1981). Dessa dyner är huvudsakligen av senglacial ålder och bildade på isälvsdeltan i olika delar av landet, främst i mellersta och norra Sverige.

Antropogena inlandsdyner kallas sådana dyner som bildats i inlandet i historisk tid till följd av överexploatering av landskapet i form av kalhuggning, överbetning eller överodling. Den ökade erosionen lösgjorde flygsand som ackumulerade mot naturliga hinder och gärdesgårdar samt mot stängsel och andra anordningar som dåtidens befolkning byggde för att fånga och hindra sanden.

Med **kustdyner** avses dyner som bildats och bildas i direkt anslutning till kusten. Dessa är oftast uppbyggda i dynamiskt samspel med dyngräs, främst strandråg (*Elymus arenarius*) och sandrör (*Ammophila arenaria*). Kustdyner i södra Sverige är till stor del påverkade av mänsklig aktivitet och bör således i många fall betraktas som delvis antropogena.

2. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR DYNBILDNING

2.1 Geologiska förutsättningar

För att sanddyner skall kunna bildas måste ett antal förutsättningar vara uppfyllda. Först och främst måste lämpligt ursprungsmaterial finnas i tillräcklig mängd. Mellansand och finsand, speciellt i kornstorlekar mellan 0.2 och 0.5 mm, är lämpliga enligt Högbom (1923).

Tillgången på lämpligt ursprungsmaterial för sandflykt och dynbildning är i Malmöhus län relativt stor (se fig 4). Sandiga isälvsediment finner man i inlandet främst inom Sjöbo/Vombområdet samt vid kusterna vid Rååns mynning, i Saxtorpsdeltat och Kåsebergaåsen. Här och vid flera andra kustavsnitt har havet omlagrat sandinnehållande jordarter och givit upphov till sandiga stränder med dynbildningar vid t ex Salviken, Falsterbonäset, Beddingestrand, Ystads sandskog och Sandhammaren. Sandiga issjösediment täcker stora delar av Vombsänkan.

2.2 Klimat- och vegetationsförutsättningar

För att sand skall eroderas och transporteras av vinden krävs exponerad sand av lämplig kornstorlek, uttorkning av ytskiktet och vind av tillräcklig styrka (Bergqvist 1981). Vindstyrkans betydelse för sandtransporten har ingående behandlats av Bagnold (1941) och Sundborg (1955), som betonar betydelsen av de tillfälliga stormsituationerna, eftersom varje liten ökning av vindhastigheten innebär en kraftig ökning av materialtransporten (se fig 3). Att starka vindar har påverkat Skåne under senoglacial tid har konstaterats med hjälp av vindslipningsindikatorer på hällar. Om dessa vindar ingått i katabatiska vindsystem (vindsystem med högtrycksbetingade fallvindar från inlandsisen) vid inlandsisens rand är omdiskuterat (Johnsson 1980). I historisk tid och i nutid kan man med skriftliga källor konstatera att stormsituationer har tillräcklig energi för att igångsätta och underhålla sandflykt i Skåne (Se Linne 1751 och Rasmusson 1962).

Viktiga faktorer för vinderosionen av sand är vidare markfuktigheten, vegetationstäcket och eventuell tjäle. Dessa faktorer hindrar var för sig borttransport av sand (Åhman 1974 a). Markfuktigheten är beroende av nederbörden och dess variation samt förhållandet mellan infiltration, ytavrinning och avdunstning. Ett slutet vegetationstäck förhindrar effektivt vindens möjlighet att erodera marken. Ett glest eller obefintligt vegetationstäck, orsakat av exempelvis extremt klimat, vågerosion eller vårdslös markanvändning, underlättar sandflykten. Markanvändningen har haft stor betydelse för dynbildningen i historisk tid i Skåne. Se nedan under "Antropogena inlandsdyner".

2.3 Senglaciala inlandsdyner

Att förutsättningar för dynbildning förelegat i Sverige är ställt utom allt tvivel. De svenska inlandsdynerna kan med hänsyn till ålder och bildningsmiljö indelas i flera grupper enligt Bergqvist (1981). Den övervägande delen utgörs av dem som bildats i nära anslutning till inlandsisen under dess avsmältning. Dessa dyner, av Högbom (1923) och Bergqvist (1981) kallade "ancient inland dunes", är till stor del bildade på delta- och sanduravlagringar i ett periglacialt klimat. Här samverkade en rad faktorer som gynnade vindens verkningar; avsaknad av vegetation, vitt utbredda sandavlagringar och stora mängder av frostsprängt material (French 1976) samt speciella vädersituationer med av inlandsisen framkallade katabatiska vindsystem (Sundborg 1955). Av dessa senglaciala inlandsdyner, avsatta utan vegetationens inverkan och ofta med stora transversella och i vissa fall paraboliska dyner, har dock hittills inga beskrivits från Malmöhus län. Det kan dock inte uteslutas att dylika bildningar finns, mer eller mindre överlagrade eller omlagrade av sandflykt i senare tid.

2.4 Antropogena inlandsdyner

En annan grupp representeras enligt Bergqvist (1981) "tydligast av dem som bevisligen uppkommit under de senaste århundradena, och där orsaken varit människans påverkan på landskapet genom bortröjning av skogarna samt uppodling och kreatursbetning. Sannolikt har, under de gångna århundraden och årtusenden, ett stort antal av de dyner som finns inom landets södra delar påverkats och omformats under liknande betingelser." Dessa antropogena inlandsdyner har bevisligen haft stor betydelse för det skånska landskapet, vilket beskrivits av bl a Linne (1751), Lidbeck (1759), Sjöbeck (1923), Campbell (1928), af Petersens (1932), Glimberg (1955) och Agrell (1980 a, 1980 b). Erosionen satte igång redan under mitten av bronsåldern och flygsanden blev då en realitet i nordöstra Skåne (Sjöbeck 1973). I Malmöhus län finner man typiska antropogena inlandsdyner på flera håll, både i inlandet och i kusttrakterna. Flertalet av dynerna är förmodligen bildade under de senaste århundradena.

2.5 Kustdyner

En tredje typ av dynbildningar i Sverige är kustdynerna. Typiska kustdyner är beroende av vegetationen för sin uppkomst. Viktigast är de dynbildande gräsen sandrör (*Ammophila arenaria*) och strandråg (*Elymus arenarius*), vilkas existens och tillväxt är avhängig ständig nytillförsel av sandkorn, som medför nödvändiga näringssalter.

Genom vågverkan förs bottenmaterial in mot stranden och kastas vid kraftig vågverkan upp på stranden. Materialets fortsatta rörelse sker genom vindtransport när marken är torr. Där lämplig dynbildande

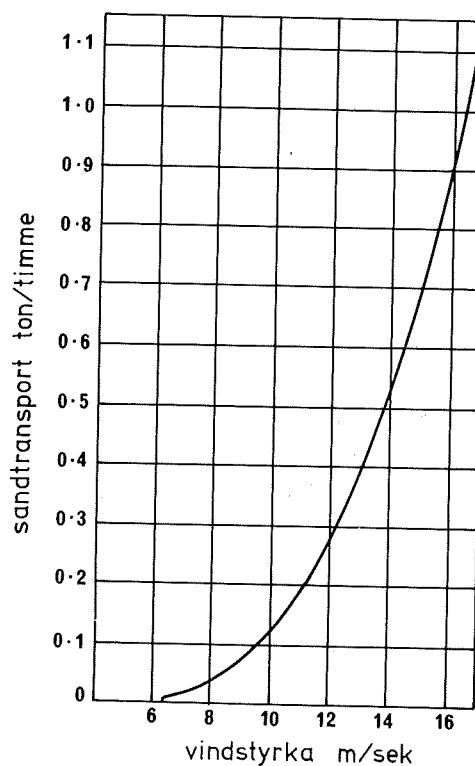
vegetation förekommer, fångas den inblåsande sanden upp och bildar små dyner, vilka snart koloniserats av strandråg och sandrör. Ständiga nytillskott av vind- och sandtransporterade näringssalter medför en kraftig tillväxt av dyngräsen. Dynryggen tillväxer succesivt i takt med översandning och grästillskott. De i detta sammanhang aktuella dynerna kan karakteriseras som bildade i ett tempererat humitt klimat. (Norrman et al 1974) Kustdynbildning av denna typ har säkerligen ägt rum under hela den postglaciala värmetiden fram till idag på lämpliga lokaler längs Skånes kust. Förutom en mängd mindre kustdynbildningar finns i Malmöhus län ett fåtal större dynområden, där kustnära dyner succesivt övergår i mer eller mindre antropogena inlandsdyner längre in i dynområdet; Sandhammaren, Ystads sandskog och Falsterbonäset.

2.6 Dynbildning i våra dagar

Värt att notera är att antropogena dyner än idag bildas i länet. Bl a störs och omlagras kustdyner genom bad och friluftsliv. Därtill söker man hindra sandflykten med sandstaket och liknande anordningar, exempelvis vid Falsterbo udde. Genom kusterosion, sandförflyttningar med kustnära strömmar och revelbildning förekommer även recent naturlig kustdynbildning.

Av stor ekonomisk betydelse är sandflykten på lättare jordar, främst i Saxtorpsområdet och på Vombslätten. Jordflyktens effekter i landskapet och speciellt dess betydelse för jordbruket har beskrivits av en mängd specialister, bl a Glimberg (1955), Åhman (1974 a, 1974 b), Ehde et al (1979), Mattsson et al (1978, 1979), Agrell (1980 a) och Mattsson (1982, 1983), och behandlas inte vidare här. I viss, men begränsad omfattning innebär dock dagens skånska vinderosion även ackumulation av mått som förtjänar beteckningen sanddyner. Dynerna vid Holmby och Ilstorp representerar recenta gårdesgårdsdyner.

Fig. 3
Sambandet mellan mängden transporterad sand och vindhastigheten. En fördubbling av vindhastigheten från 8 till 16 m/s medför en ökning av sandtransporten av inte mindre än 25 gånger. Från Bergqvist (1981).

3. DYNAMRÅDEN I MALMÖHUS LÄN

3.1 Historik

Huvuddelen av idag kända dynamråden i Malmöhus län tycks, enligt uppgifter som presenteras i denna rapport, ha bildats eller fått sin nuvarande utformning under historisk tid. Bevis har inte kunnat framläggas för förekomst av senglaciala dyner. Sådana antas dock ha bildats men av olika anledningar omformats eller utslätats i senare tidevarv.

Här ges en kort sammanfattning av för bägge Skåne-länen viktiga historiska skeenden i syfte att underlätta förståelsen av de detaljbeskrivningar som ges i objektredovisningen.

De allra första uppgifterna om sandflykt i Malmöhus län härrör från 1500-talets Falsterbo. Från den danska tiden vet man att markförstöringen ledde till sandflykt även vid andra medeltida städer - Ängelholm och Åhus - samt norrut på flera håll längs Hallandskusten. (Agréll 1980a, Glimberg 1955)

Under 1600-talet kalhöggs området vid Sandhammaren på befallning av Karl XI. När Skåne tillföll Sverige tillsattes den s k Skånekommissionen för att besiktiga de nyvunna landområdena. Kommissionen uppmärksammade dock ej de klagomål som restes om omfattande sandflykt vid Ängelholm, som då var Skånes största och mest svårbemästrade flygsandsfält (Arnström manus).

Åtgärder för flygsandens bindande vidtogs inte förrän 1739, då Ängelholmsfältet med statliga medel började inhägnas, besås och planteras enligt en dansk metod (Glimberg 1955). Hägnadskampanjen som genomdrevs på 1730-talet (se Campbell 1928) efterlevdes dåligt i länet (Karlsson & Schibbye 1972).

Carl von Linné företog sin skånska resa 1749 (Linne 1751), från vilken värdefullt historiskt material kan hämtas. Bl a finns en utförlig beskrivning av arbetet med Ängelholmsfältet.

År 1753 förordnades professor E. G. Lidbeck till plantagedirektör för hela Skåne. Han arbetade på denna position fram till 1790, då han fick en prickning i kungligt brev. Under denna tidsperiod hade arbetet med att hejda flygsanden i Skåne inte gjort några större framsteg, bortsett från beskogningen av Ängelholmsfältet. (Glimberg 1955, Arnström manus) Vid sekelskiftet 1700/1800 nådde markförstöringen förmodligen sin största omfattning i landskapet.

"I Malmöhus län, där fara för brist på bränsle och virke var mera överhängande än i det skogrikare Kristianstads län, hade år 1810 en märklig frivillig överenskommelse träffats mellan alla länets inbyggare.

På en lantdag i Malmö sagda år överenskoms nämligen att vart 50:e tunnland i Malmöhus län skulle användas för plantering ... Med välbehag stadfästes denna överenskommelse av Kungl. Majestät år 1813, varvid även utfärdades reglementariska föreskrifter för det stundande företaget. Inom varje socken tillsattes en kommitte, som ägde meddela föreskrifter ... Det var ej föreskrivet vilken sorts jord, som skulle planteras, och trädslaget fick markägaren själv bestämma inom viss marginal: lämplighet till bränsle, redskap och timmer. Men i främsta rummet skulle kommittéerna rikta sig mot flygsandsfält och annan till åker och bete otjänlig mark." (af Petersens 1932) På bördiga marker påbjöds att pilesticklingar skulle planteras i jordvallarna. (Karlsson & Schibbye 1972, af Petersens 1932).

1814 grundades Hushållningssällskapen i de båda skånska länen, vilket hade stor betydelse för uppföljningen av den stadfästa planteringsöverenskommelsen. Ända fram till 1903, då Sveriges första skogsvårdslag tillkom, var Hushållningssällskapen de viktigaste organen för kampen mot flygsandens härjningar. Under perioden 1814 - 1903 planterades flertalet av våra flygsandsfält, de flesta med hjälp av statsbidrag förmedlade genom Malmöhus läns hushållningssällskap.

Från och med 1903 spelar den nybildade skogsvårdsstyrelsen huvudrollen i spelet om flygsandsfälten. 1923 kom en ny skogsvårdslag med speciella bestämmelser om "svårföryngrade skogar", vilkas gränser även fastställdes (se af Petersens 1932). Dessa gränser reviderades 1951, varefter Malmöhus län har tre s k skyddsskogsområden; vid Saxtorpsdeltat, Vombsänkan och Ystad-Sandhammaren (se fig 4). P g a bebyggelseexploatering undantogs områden vid Helsingborg, Falsterbonäset och Beddingestrand från skyddsskogsstatus, som de haft sedan 1923.

Markanvändningen på de forna flygsandsfälten, våra dagars sanddynområden, karakteriseras idag ofta av tallskogsbruk, sommarstugebebyggelse, militära övningsfält eller skyddade naturvårdsobjekt.

3.2 Översiktskarta

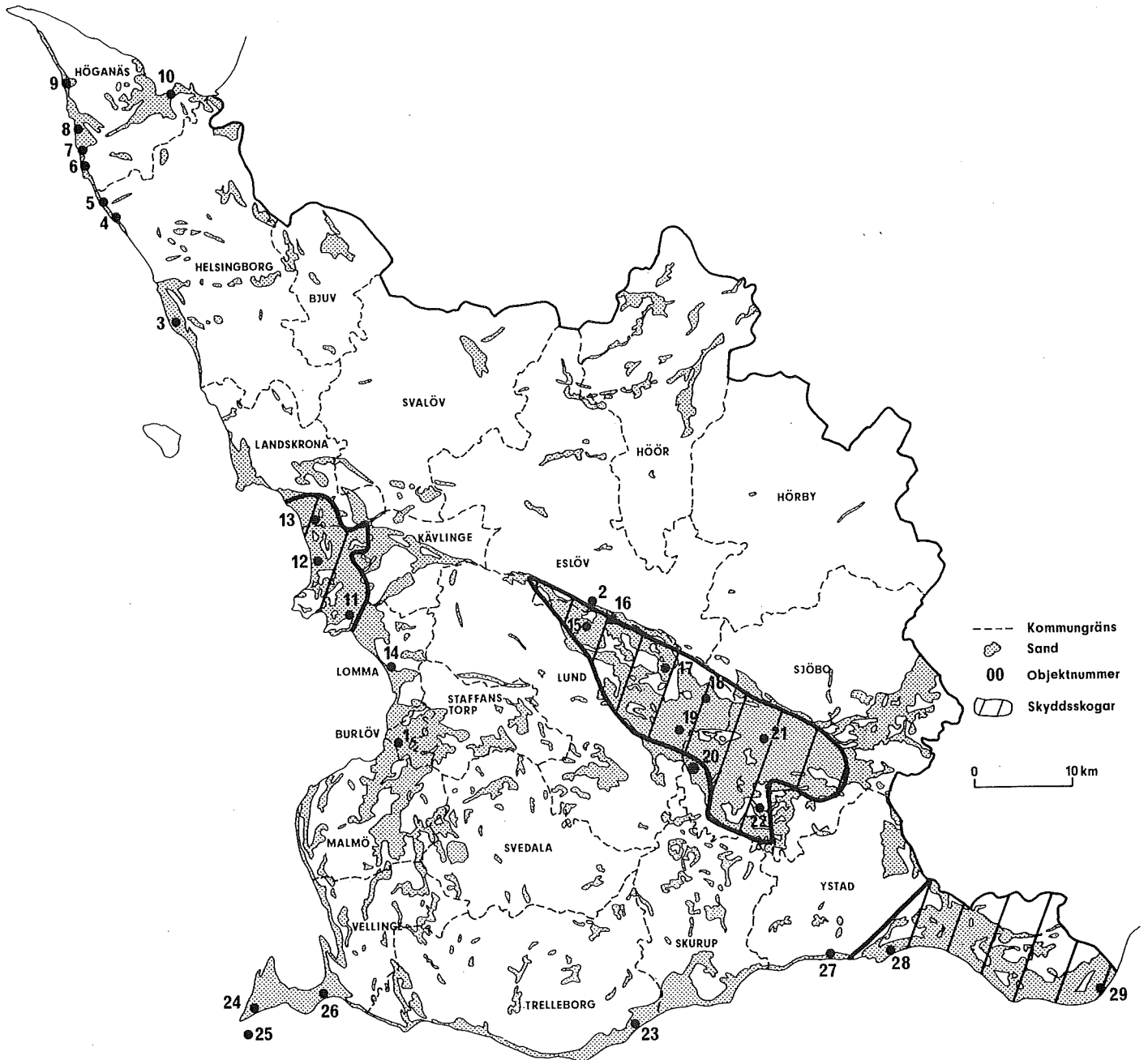
Länets dynområden presenteras i text nedan under fyra avsnitt i detta kapitel samt mer detaljerat i objektredovisningen, som följer sist i rapporten. Fig 4 visar de 29 objekt som beskrivs i objektredovisningen.

3.3 Öresundskusten med Saxtorpsdeltat

Från norr till söder längs Öresundskusten finns dynbildningar i Höganäs, Helsingborgs, Landskrona, Kävlinge, Lomma och Burlövs kommuner. Dynerna förekommer som regel i ett bälte mellan Littorinavallen (=järavallen) och dagens strandlinje. I den stora isälvsavlagringen Saxtorpsdeltat finns dyner längre in i landet.

Fig. 4

Översigtskarta visande förekomsten av sandiga jordarter (från jordartskarta över södra och mellersta Sverige av K. E. Sahlström 1944; SGU Ser Ba Nr 14), skyddsskogsområden enligt Skogsvårdslagens § 18 samt rapportens 29 beskrivna objekt.

Huruvida dynbildning skett när Littorinavallen bildades är inte känt men dock troligt. Vallens ställvis höga och undulerande krön kan vara spår från detta. Dynbildning har därtill förekommit i historisk tid p g a intensiv användning av kusthedarna längs sundet. Dessa marker fungerade som utmarker för de kustnära byarna och hade ofta ett hårt betestryck samt stundom betydande tångtäkt. Trycket tycks ha varit störst på slutet av 1700-talet att döma av gamla handlingar (se objektredovisningen).

Från början av 1800-talet har markerna till stor del planterats med tall av flera arter; svarttall, bergtall, österrikisk tall och vår inhemska. Flera lokaler har senare även bebyggts.

Avvikande från ovanstående beskrivning är dynen i Svanebäck, som enligt Sjöbeck (1923) är en översandad ekkrattskog.

Se vidare objektredovisningen, objekt 1 samt 3-14.

3.4 Vombslätten

Dynerna i Vombsänkan omfattar bl a de i objektredovisningen beskrivna dynerna i Eslövs, Lunds och Sjöbo kommuner. Därtill kommer ett flertal mindre uppseendeväckande dynformer, beskrivna av Munthe et al (1920), vilkas utbredning framgår av fig 5.

Typiskt för sanddynerna på Vombslätten är att flertalet är initierade av jordbruksåtgärder och uppkomna på åkermark mellan 1600-talet och idag. Äldre tiders odling av bovete och råg har skildrats av bl a Linne (1751), Campbell (1928), Dahl (1942) och Glimberg (1955) och anses ha utgjort både bevis för och bidragande orsak till den dåtida markförstörelsen. Områdets typiska gården gjordes av alstörar (Campbell 1928), men dokumentationen av kampen mot flygsanden är inte tillräcklig för att man skall kunna visa att dessa algården använts för att fånga och binda sanden. Det är dock troligt att så är fallet.

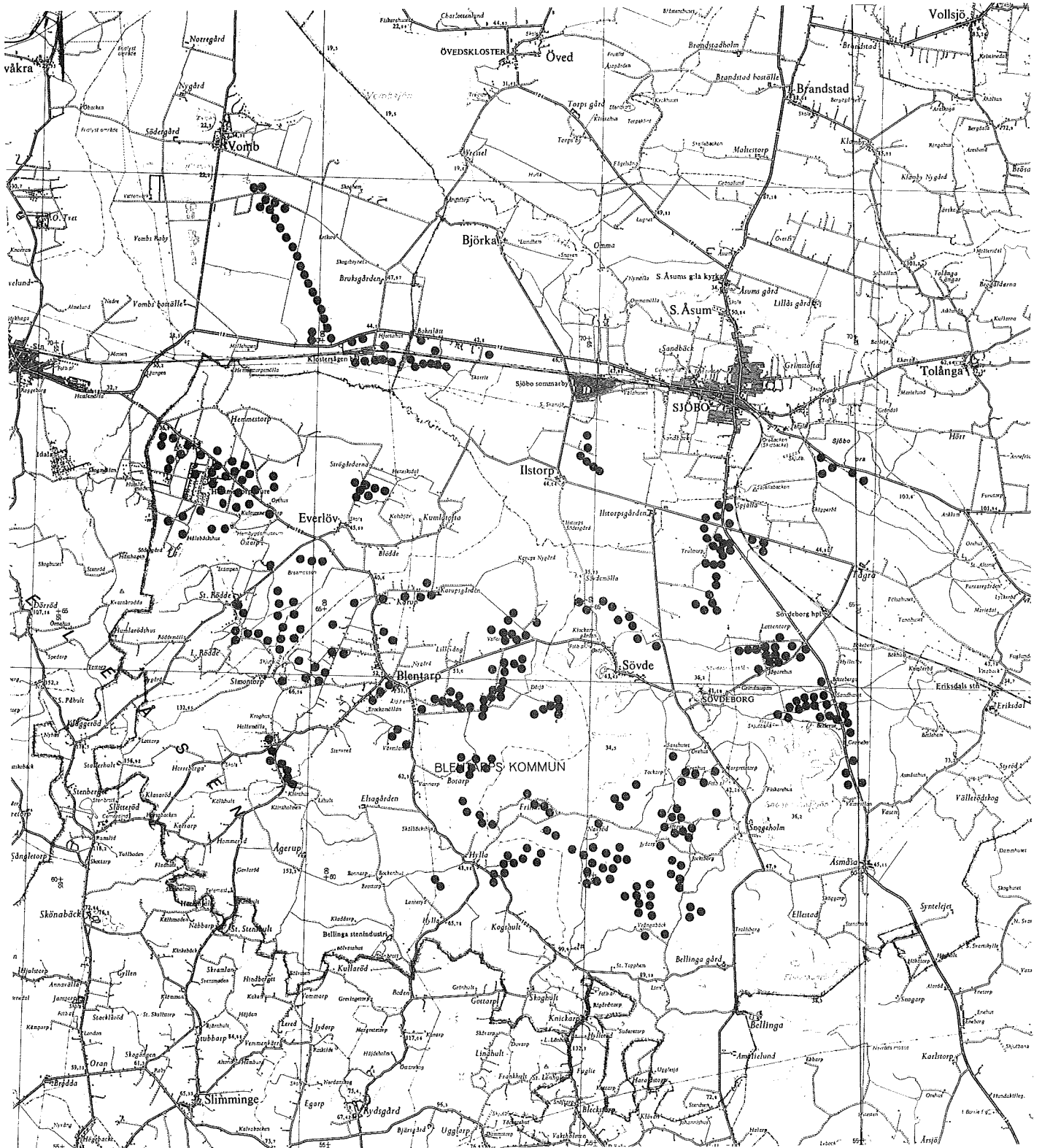
De tydligaste och bäst bevarade dynerna på Vombslätten är gärdedynerna. Temporära mindre dynbildningar har tidigare förekommit i åkervångarna, men är numera normalt upplöjda (se Campbell 1928). Förekomst av senglaciala dyner är inte känd men att sådana dyner har bildats förutsätts bl a av Munthe et al (1920).

Stora delar av Vombslätterns sandiga åkermarker är numera planterade och bevuxna med främst tall. Dessa skogar är, liksom sentida sommarstugebebyggelse, något av vår tids karakteristika för dynområdena på Vombslätten. På kvarvarande, delvis genom utdikning nyvunna, jordbruksmarker pågår än idag en omfattande sandflykt, vilket beskrivs vidare under avsnittet "Dynbildning i våra dagar" (sid 8).

Se vidare objektredovisningen, objekt 2 samt 15-22.

Fig. 5.

Områden med sandflykt enligt den kombinerade jordarts- och bergarts-kartan Sövdeborg (Munthe et al 1920). Varje prick motsvarar en flyg-sandsmarkering på det aktuella kartbladet. Spår av sandförflyttningar kan ses på flertalet av lokalerna. Från området beskrivs objekten 18 - 22.

3.5 Falsterbonäset

Falsterbonäset kan anses tillhöra både sydkusten och Öresundskusten men får här p g a sin egenart bilda ett eget avsnitt om dynerna i Vellinge kommun.

Sandflykt har länge varit ett problem på Falsterbonäset. Från 1500-talet till våra dagar har sandflykten medfört dynbildningar som vid flera tillfällen förstört både bosättningar och odlingar. Sanden kommer från havsstränderna på näset och de strandvallar som bygger upp hela Falsterbohalvön. På revlar i området har uppkommit och uppkommer alltjämt dyner utan människans påverkan.

Markanvändningen har haft stor betydelse för sandens härjningar. Vedbrist i Skanör med Falsterbo och de kringliggande byarna tvingade fram torvskärning på Ljungen, vilket satte sanden i rörelse. Några av de värsta perioderna var kring 1710, då stora mängder sand blåste in över och ödelade åkermarken innanför Falsterbohalvön samt på mitten av 1800-talet, då Falsterbo kyrka var nära att översändas. På ett par håll kunde flygsanden hejdas i sin framfart från utmarkerna in mot inägorna med hjälp av hägnader, vilket givit upphov till översandade gården. Detta är beskrivet bl a från Falsterbo Fiddevång och Kämpingeby.

Sent omsider har stora delar av forna Skanörs Ljung planterats med tall och därefter bebyggts med sommarstugor och villor. En mindre del av Ljungen, den minst flygsandspåverkade, finns bevarad i naturreservatet Skanörs Ljung. De översandade åkerjordarna vid Falsterbohalvöns landfäste har ställvis genomgått en kraft- och penningkrävande jordvändning.

Se vidare objektredovisningen, objekt 24-26.

3.6 Sydkusten med Sandhammaren

Sydkustens dynamråden omfattar kustnära sandområden i Trelleborgs, Skurups och Ystads kommuner, varav endast Trelleborgs och Ystads dynamråden beskrivs i objektredovisningen.

Dynamrådena på sydkusten är en mer heterogen samling än de övriga i länet, vilket beror på att såväl Sandhammaren, med sin jämförelsevis mer orörda karaktär, som Ystads sandskog, med sina system av översandade risgården, samt mer ordinära kustdyner förekommer. Objektredovisningen upptar endast 4 objekt, varför det bör noteras att sydkusten har kustdyner och kustnära dynbildningar på Littorinavallen som inte har medtagits. Deras historia bör ha varit likartad dynerna vid Öresundskusten.

Se vidare objektredovisningen, objekt 23 samt 27-29.

4. SÄRSKILT VÄRDEFULLA OMRÅDEN

4.1 Kriterier för värdering

I denna rapport behandlas sanddynerna företrädesvis ur geomorfologisk och markhistorisk synvinkel. Det är därför viktigt att notera att vegetation, flora och fauna inte har ingått i inventeringen, trots att det är givet och även känt att flera av de beskrivna områdena har stora biologiska värden.

För den vetenskapligt-kulturella naturvården har Statens Naturvårdsverk i SNV (1975) formulerat nio kriterier att ta hänsyn till vid naturvårdsplaneringen. Av de nio kriterierna är följande användbara för naturvårdsplanering av sanddyner:

Kriterium	Förklaring
Raritet	Hur sällsynt en viss typ av dyner är.
Representativitet	Dynobjekt som uppvisar karakteristisk genes och form.
Orördhet	Graden av ingrepp och mänsklig störning.
Mångsidighet	Ju formrikare, desto bättre.
Forskningsobjekt	Häri inräknas tillgänglig dokumentation, nedlagd forskningsinsats och betydelse av framtida forskning i området.
Studieobjekt	Områdets betydelse för undervisning.

Bergqvist (1981) betonar kriterierna "tydlig utformning" och "nyckelobjekt". Med dessa beteckningar menade Bergqvist följande, av vilket framgår att kriterierna kan inordnas under de ovan nämnda "representativitet" och "forskningsobjekt":

"Tydlig utformning"	Dynen skiljer sig tydligt från andra slag av objekt. Dynerna illustrerar väl hur processen vid dynbildning fungerar.
"Nyckelobjekt"	Dynområdet kan ge information om bildningsmiljö, moderunderlag, grundvattennivåer mm.

4.2 Värdefulla områden

I denna studie har ingått en värdering av dynerna i Malmöhus län, från geomorfologisk och markhistorisk synpunkt. Detta har skett med utgångspunkt från föregående kapitel och framförallt den sammanställning över viktiga kriterier som visats ovan. Härunder följer en sammanställning, som visar de mest värdefulla områdena.

Kriterium	Objekt	(nr)	Motiv
Raritet	Svanebäck, Sandhammaren	(6) (29)	Enda kända förekomsterna av översandad ekkrott.
Raritet	Ystads sandskog	(28)	Väldokumenterad historik, utbrett system av översandade risgården.
Raritet	Järavallen, Falsterbo med Flommen (Fiddevången)	(12) (24)	Enda kända förekomsterna av översandade torv/tångvallar.
Raritet	Arlövs backar	(1)	Kan vara från bronsålder.

Kriterium	Objekt	(nr)	Motiv
Raritet	Hemmestorp	(20)	Väldokumenterad historik, invallning av tallplantering.
Raritet	Falsterbo med Flommen, Måkläppen	(24) (25)	Revelbildningar med dyner.
Raritet	Holmby, Ilstorp	(2) (21)	Recenta gärdesgårdsdyner.
Representativitet	Farhults kustdyn, Falsterbo med Flommen, Sandhammaren (kustdynerna)	(10) (24) (29)	Tydligt utformade och karakteristiska kustdyner.
Representativitet	Falsterbo (Fiddevången), Vombs fure, Hemmestorp, Ilstorp	(24) (18) (20) (21)	Tydligt utformade gärdesgårdsdyner.
Representativitet	Lerberget - Höganäs Domsten - Viken	(8) (5)	Hårt utnyttjad kusthed, gamla strandvallar med låga dyner.
Orördhet	Sandhammaren	(29)	Stort område, där planteringarna aldrig helt lyckades. Till stor del naturlig dyn- och vegetationsutveckling sedan 1600-talet.
Orördhet	Måkläppen	(25)	Revelbildningar med dyner, bildade utan mänsklig påverkan.
Mångsidighet	Ystads sandskog, Falsterbo med Flommen	(28) (24)	Områden med kustdyner och många former av antropogena dyner.

Kriterium	Objekt	(nr)	Motiv
Mångsidighet	Sandhammaren	(29)	Område med kustdyner och inre dynområde med mindre antropogen påverkan.
Forskningsobjekt	Saxtorpsdeltat Vombslätten	(11-13) (15-22)	Områden med största förutsättningarna att finna senglaciala inlandsdyner, vilket har betydelse bl a för tolkningen av det senglaciala klimatet och den dåtida vindslipningen.
Forskningsobjekt	Alla gärdesgårdedyner		Arkeologiskt intressant - översandade konstruktioner.
Forskningsobjekt	Alla dyner på Littorinavallen		Studier av Östersjöns utvecklingsstadier.
Studieobjekt	Falsterbonäset, Sandhammaren, Vombs fure + Hemmestorp + Ilstorp	(24-26) (29) (18) (20) (21)	Mångsidighet
Studieobjekt	Ystads sandskog Råå sand	(28) (3)	Närhet till Ystad respektive Helsingborg.

4.3 Jämförelser med andra svenska dynområden

Vid jämförelse med andra svenska dynområden beskrivs nedan vissa likheter och olikheter avseende dynmorfologi och markhistorik. Detta är viktigt att notera eftersom dynernas vegetation inte ingår i detta arbete. I inledningen till denna rapport beskrivs några väsentliga dyntyper, vilka bör bilda utgångspunkt även vid jämförelser med andra svenska dynområden.

De tre anförda dyntyperna är:

- **senglaciala inlandsdyner**, som bildats i seneglacial tid på sandiga inlandslokaler,
- **antropogena inlandsdyner**, som bildats under historisk tid i inlandet eller nära kusten helt eller delvis på grund av mänsklig aktivitet och
- **kustdyner**, som bildats eller bildas vid havsstränder.

I brist på tydliga tecken eller bevis för seneglaciala inlandsdyner kan man konstatera att Malmöhus län skiljer sig markant från de stora delar av Sverige, som uppvisar stora fält av seneglaciala inlandsdyner. Sådana förekommer främst på isälvsdeltan och liknande avlagringar i mellersta och norra Sverige. (Högbom 1923, Bergqvist 1981)

I stället hör länets dynbildningar genetiskt och formmässigt till de i huvudsak antropogena dynbildningar som karakteriserar södra Sverige (Bergqvist 1981) och då i synnerhet de "danska landskapen".

De stora dynfälten vid Sandhammaren och Ystad har stora likheter, både vad gäller historik, genes och utformning, med bl a Hanöbukts dyner (Bergstedt 1931) respektive Ängelholmsfältet (Arnström, manus).

Även beträffande de mindre antropogena inlandsdynerna finns stora likheter mellan Malmöhus och Kristianstads län. Dyner, bildade mot gärdesgårdar av olika slag, finns beskrivna av Agrell (1980 a, 1980 b) från Kristianstadstrakten. De är uppkomna av liknande orsaker och i samma tidevarv som de i Malmöhus län. Dessa typiska gärdesgårdsdynerna har i inget av de skånska länen fått ett fullgott skydd.

Vid jämförelse med de halländska kustdynerna finner man flera likheter. Så har på många håll kustheden planterats med tall eller bebyggts. Skillnader är bl a att de halländska kustdynerna i allmänhet är knutna till bukter, där mjukt rundade sandstränder övergår inåt land i kustdyner och kusthed. Malmöhus läns kuster har större bergarts- och jordartsvariationer (se Behrens 1960), varför dynförekomsterna ej är så regelmässigt utformade eller förekommande. De halländska kustdynerna har i allmänhet större areell omfattning än dynerna i Malmöhus län. (se Norrman et al 1974)

En jämförelse med danska dyner och dynamråden skulle vara intressant att genomföra, men har inte ingått i arbetsuppgiften. Klart är dock att de vid Falsterbohalvön verkande kustmorfologiska processerna påminner om de man finner på andra sidan Öresund och Östersjön (Richter 1934). Revelbildningen är här en viktig sandkälla för de eoliska processerna. För svenska förhållanden är de unika.

5. SKYDD OCH SKÖTSEL AV DYNAMRÅDEN

5.1 Tidigare svenska erfarenheter

I flera århundraden har svenska jordägare brottats med sandflyktsproblem. Problemet har oftast varit att sand vindtransporterats och hotat odlingar, skogsplanteringar och stundom även bosättningar. Anledningen till sandflykten var förr till stor del dåtidens intensiva markanvändning i form av betning, odling och vedfångst. I dag förekommer inte samma intensiva markanvändning och till följd av detta samt p g a omfattande planteringar på tidigare öppna flygsandsfält finns idag inga vandringsdyner som hotar fast egendom. En väsentligt annorlunda syn på dynamrådena har därför utvecklats. Idag betraktas dynamrådena främst som naturvårdsobjekt.

Som naturvårdsobjekt hotas dynamrådena i dag istället av olika former av **exploatering**, bl a schaktning i samband med anläggningsarbeten samt sandtäkt, skjutbanor och fritidsbebyggelse (Bergqvist 1981). **Markslitage** p g a friluftsliv vid badplatser (Norrman et al 1974), motionsspår, motorbanor och nära bebyggelse (Bergqvist 1981) kan vålla stora skador och urblåsningar, speciellt vid kustdyner (Norrman et al 1974). Skogsbrukets mekanisering har gjort att hyggesplöjning och andra markberedningsmetoder kommit till användning, även i sanddynsområden (Bergqvist 1981).

Styrning av exploateringen diskuteras endast ytligt av Norrman et al (1974) och Bergqvist (1981). Detta torde dock vara en planeringsfråga för kommuner och länsstyrelse. Markslitage är mer problematiskt att styra. Störst är problemen vid attraktiva badställen, där marktäcknet och dynmorfologin helt kan förstöras om inte motåtgärder och restaurering startas. Norrman et al (1974) lämnar utförliga beskrivningar för hur markslitage skall styras, lindras och motverkas i kustdynamråden. Detta behandlas närmare nedan under rubriken "Föreslagna åtgärder".

5.2 Hot mot länets dynamråden

Nutida exploatering och markslitage vid våra dynamråden innebär i ytterst få fall att omgivande odlingar, skogar eller byggnader hotas. De nutida hot som beskrivs här är snarare att betrakta som hot mot dynamrådenas egna naturvärden. Detta är en viktig skillnad mot äldre tiders sätt att betrakta sandflykt, flygsand och sanddyner. Samtidigt är det viktigt att historiebetraktningen hålls levande så att inte nya former av markanvändning åter sätter flygsandsfälten i rörelse.

Länets dynamråden uppvisar i stort alla de typiska former av exploatering och markslitage som berörts av Norrman et al (1974) och Bergqvist (1981). Nedan är de viktigaste hoten sammanställda och exemplifierade.

Hot	Exempel
Vägar	Större vägdragningar genom värdefulla dynamråden är sällsynta. Dock finns exempel från Svanebäck (väg 22), Ystads sandskog (järnväg) och Hemmestorp (väg 102).
Fritids- och villa- bebyggelse	Ett stort hot mot flera områden. Realiserat vid bl a Skanörs Ljung, Löderups strandbad och Beddingestränd. Bebyggelsen förhindrar tillgängligheten samtidigt som dynamformerna ofta förstörs.
Skjutbanor m m	Skjutbanor och militära övningsfält upptar stora områden, inom vilka dyner påträffas, bl a vid Falsterbo, Ystads sandskog och Revingsfältet. Här förekommer ett helt spektrum av markförstörande aktiviteter - grävning av värn, djupa fordonsspår, terrängbanor, större och mindre anläggningsarbeten, däribland skjutbanor av varierande storlekar, exempelvis i Ystads sandskog och vid Falsterbo.
Sandtäkt	Sandtäkt förekommer mycket sparsamt i länets dynamråden. Sanden är på de flesta håll för fin för att kunna komma till användning. En känd täkt ligger i en av Ystads sandskogs antropogena inlandsdyner. Mer omfattande förändringar kan bli aktuella om isälvsmaterial med i ytan liggande sanddyner börjar utvinnas vid exempelvis Saxtorpsdeltat eller i Vombsänkan. Dynen i Holmby ligger alldeles intill en pågående täkt.

Hot	Exempel
Sandsugning till havs	Sandsugning till havs befaras öka riskerna för stranderosion i områden med sandkust. Detta diskuteras bl a för Falsterbohalvön.
Motorbanor	Skador av terrängkörning vid motorbanor kan bl a ses norr om Sövde by i ett mindre dynområde som inte medtagits i objektredovisningen. I övrigt har inga civila motorbanor konstaterats.
Slitage vid badplatser	Markslitage vid populära badplatser är ett av de största markslitageproblemen för länets kustdyner. Mest markant är slitaget på Falsterbohalvöns badplatser mot Amme- och Kämpingebukterna.
Friluftsliv i övrigt	Skador från friluftsliv exklusive bad förekommer mer sparsamt. Motionsspår finns vid Lerberget-Höganäs.
Skogsbruk	Skogsbruksåtgärder kan ge skador på dynbildningarna. Skogsvårdslagens § 19 om skyddsskog och § 21 om naturvårdshänsyn har ännu inte kommit till användning för att skydda och sköta intressanta dynområden. Kalavverkningar och markberedning med fläckupptagning har iakttagits bl a vid den räta Hemmestorpsdynen och på dynen i Vombs Fure.

5.3 Föreslagna åtgärder

Målet för skydd och skötsel av dynområden i Malmöhus län bör vara att bevara och utveckla de kvaliteter som dynerna i allmänhet och varje dynområde i synnerhet har. Med tanke på den variation i bl a skyddsvärde och hotbild som länets dynområden uppvisar är det därför viktigt att

särbehandla varje område, så att lämpliga skydds- och skötselåtgärder kommer till användning. De förslag som nämns här beskrivs utförligare i objektbeskrivningen.

Många av dynamrådena ligger inom områden med förordnanden enligt naturvårdslagens § 7, naturreservat, § 15, strandskydd och § 19, naturvårdsområde, tidigare landskapsbildskydd. Inga dyner skyddas för närvarande av § 13, naturminne.

I dynamråden som delvis bebyggts och har fastställd detaljplan har på vissa håll dynrester bevarats, medvetet eller ej, med hjälp av planlagd parkmark eller byggnadsförbud. Här följer en schematisk förteckning över de beskrivna dynamrådenas nuvarande skydd och förslag till förbättringar av skydd enligt naturvårdslagen (NVL §§ 7, 13, 15 & 19), byggnadslagen (BL; på obebyggda delar av dynerna) och fornminneslagen (FL).

Kommun	Objekt	(nr) Befintligt skydd	Förbättrat skydd
Burlöv	Arlövs backar	(1) FL	-
Eslöv	Holmby	(2) -	-
Helsingborg	Råå sand	(3) BL (obeb del)	Justeringar
	Hittarp	(4) NVL § 7 (del)	-
	Domsten-Viken	(5) -	NVL § 7
Höganäs	Svanebäck	(6) BL (obeb del)	-
	Väsby Strandmark	(7) NVL § 7	-
	Lerberget-Höganäs	(8) NVL §§ 15&19 (V) BL (Ö:a delen)	Utvidgning -
	Nyhamnsläge kusthed	(9) NVL § 7	-
	Farhults kustdyn	(10) BL (hela)	-
Kävlinge	Lödde sandskog	(11) BL (obeb del)	-
		- (V:a delen)	NVL § 19
	Järavallen	(12) NVL § 7 (V:a) - (Ö:a delen)	- NVL § 19
Landskrona	Saxtorpsskogen	(13) -	-
Lomma	Habo ljung	(14) NVL § 19	NVL § 7

Kommun	Objekt	(nr) Befintligt skydd	Förbättrat skydd
Lund	Skatteberga	(15) -	-
	Klinten	(16) FL, NVL § 15	-
	Rävlyeskogen	(17) -	-
	Vombs fure	(18) NVL § 7 (del)	FL/NVL § 13
	Veberöds fure	(19) -	BL(ob del)
Sjöbo	Hemmestorp	(20) FL (del)	FL/NVL § 13
	Ilstorp	(21) -	-
	Navröd	(22) -	NVL § 19
Trelleborg	Beddingestrand	(23) BL (obeb del)	-
Vellinge	Falsterbo med Flommen (24)		
	Flommen	NVL § 7	-
	Ammebukten	NVL § 19	-
	Stadsparken	-	NVL § 19
	Fiddevången	BL (obeb del)	FL/NVL § 13
	Måkläppen	(25) NVL § 7	-
	Skanörs Ljung	(26)	
	Bebyggelsen	BL (obeb del)	-
	Kämpingebukten	NVL flera §§	NVL § 7
Kämpinge gärdesdyn	NVL § 19	FL/NVL § 13	
Ystad	Klintholmen	(27) NVL § 19	-
	Ystads sandskog	(28) -	NVL § 7 (del)
	Sandhammaren	(29) NVL § 7, 15 & 19	NVL § 7

Lämpliga skyddsformer för dyner och dynamråden kan således åstadkommas med hjälp av naturvårdslagen, fornminneslagen och byggnadslagen.

Andra skyddsformer är domänreservat, som inte kommit till användning i dynamrådena i detta län men väl i andra, och skyddsskogsförordnande enligt skogsvårdslagens § 18. Sådant förordnande gäller i tre stora områden, vilket visas i fig 4. Domänreservat och skyddsskog måste, i större utsträckning än de övriga skyddsformerna, kopplas samman med skötsel föreskrifter om skyddet skall kunna komma till dynernas fromma. Hänsyn enligt §§ 19 och 21 i skogsvårdslagen bör bl a innebära att värdefulla dyner undantas från maskinell markberedning, körning med tunga skogsfordon och kalhuggning. Även mindre värdefulla dynamråden bör undantas från åtgärder som riskerar att initiera förnyad sandflykt. Gränsjustering av gällande skyddsskogsområden bör, med hänsyn till risk

för förnyad sandflykt, ske i Navrödsområdet och kring Hemmestorpdynerna väster om väg 102. Jämför skyddsskogsgränserna (fig 4) med sandflyktsområdena i Vombsänkan enligt Munthe et al (1920; fig 5).

Vad gäller reglering av jordbruksdriften vid länets dynområden föreligger inget hot om upplöjning av dyner, då jordmånen är helt olämplig för odling. Sandflykt på åkermark är dock ett viktigt problem nära förbundet med sanddynsbildning, men frågan om sandflyktens skadeverkningar och motverkande ligger utanför denna rapports ramar. Helt klart är dock att det ligger en fördel i att låta flygsand på åkermark vallas mot gården och häckar, så att den inte förblir fri för vindens verkningar.

Vid bebyggelseplanläggning bör kustdynområden i möjligaste mån undantas från bebyggelse med tanke på den naturliga dynamiken med omfattande positiva och negativa strandförskjutningar. Risken för uppträngande salt grundvatten är ännu en faktor som gör kustdynområden olämpliga för bebyggelse.

I inlandet bör bebyggelseplanläggning ske endast i sådana dynområden som inte betraktas som värdefulla ur naturvårdssynpunkt. Detta bör gälla alla större anläggningsarbeten i länets dynområden. Vägar, gångstråk och liknande anläggningar bör aldrig rakt genomkorsa värdefulla dyner.

Täktverksamhet som berör dyner bör endast tillåtas om täkten gäller stora och viktiga fyndigheter av underliggande material, låt vara av glacifluvialt eller annat ursprung. Täktverksamhet som syftar till att utvinna dyners egenmaterial bör icke tillåtas, då materialvolymen i dynbildningarna är oerhört begränsade jämfört med motsvarande i isälvsmaterial. Därtill finns ingen större efterfrågan på material av den kornstorleksklass dynsanden utgör.

Submarin täkt av sandiga sediment bör endast tillåtas om täktverksamheten bevisligen ej har effekt på rådande sandbalans i närliggande kustdynområden.

Landskapsvårdande åtgärder i och vid sanddynområden bör syfta till att dyntopografin bevaras och framhävas. I områden med recent dynbildning bör vården dock inte förhindra dynernas fria utveckling. I bägge fallen bör vården utformas så att den inte kommer i konflikt med områdets historiska utveckling. I helt skogtäckta områden kan det ur landskapsbildmässig synpunkt vara lämpligt att låta resliga träd få utvecklas på dynryggen för att framhäva densamma. För dynbildningar på öppen mark bör landskapsbilden och historiken få styra detaljutformningen.

6. OBJEKTREDOVISNING

Inledning

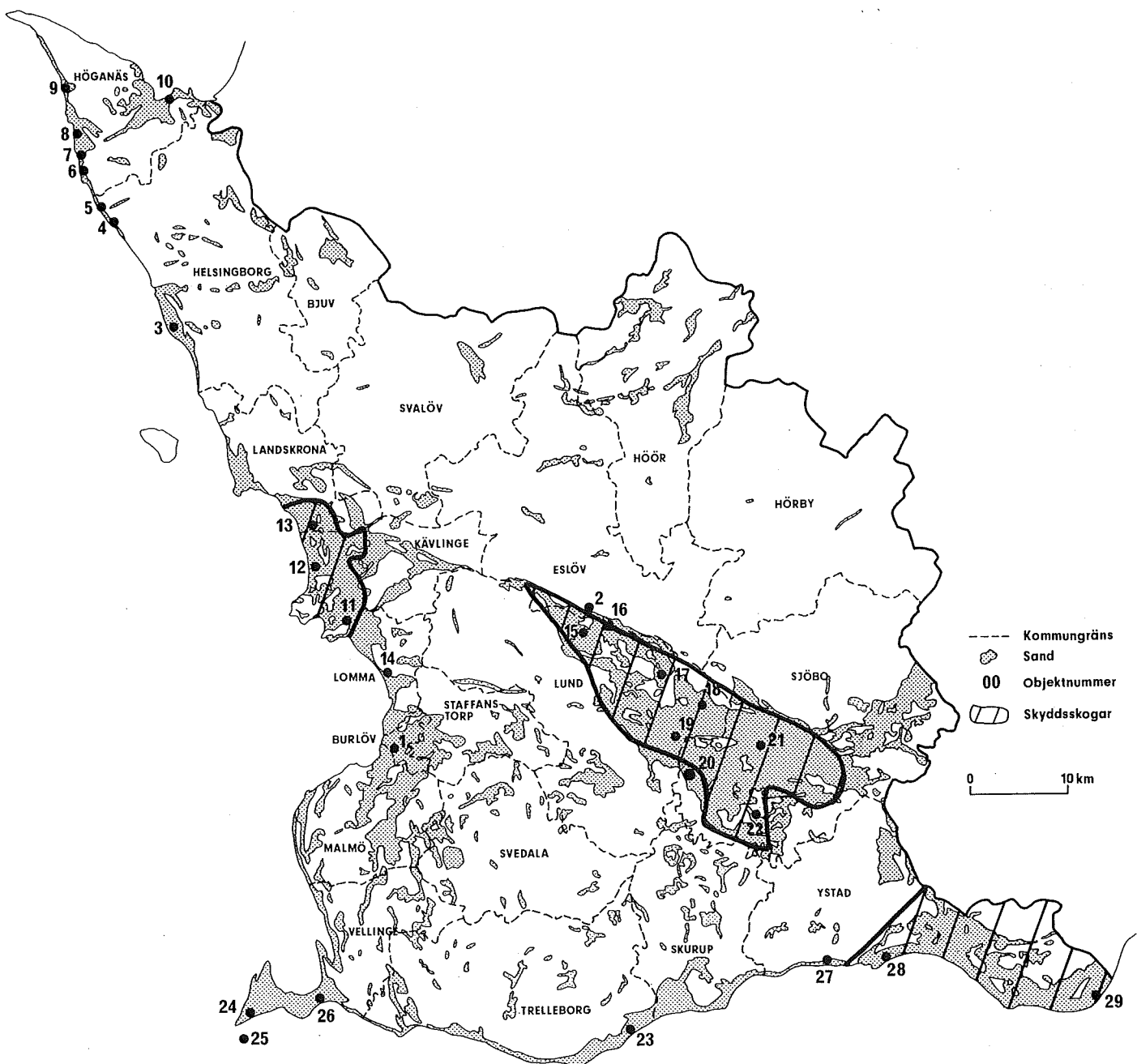
29 dynområden beskrivs detaljerat. I redovisningen hänvisas ibland till historiska handlingar; dels Malmöhus läns Hushållningssällskaps handlingar från 1814 och framåt (förkortas Hushålln. sällsk. handl. vol: sida), dels lantmäteriakter förvarade på lantmäterienheten, länsstyrelsen i Malmö (förkortas Socken: akt No x) samt dels litteraturreferenser, som återfinns i slutet av rapporten. För varje objekt redovisas uppgifter under följande rubriker:

NAMN, kommun, koordinater i rikets nät, topografisk karta, ekonomisk karta, geologiska kartor, historik, dynmorfologi, vegetation, markanvändning och förordnanden, värden, hot, förslag till mål samt förslag till åtgärder.

Objektlista

Nr	Objektets namn	Sida
1)	Arlövs backar	28
2)	Holmby	30
3)	Råå sand	31
4)	Hittarp	34
5)	Domsten - Viken	35
6)	Svanebäck	37
7)	Väsby Strandmark	40
8)	Lerberget - Höganäs	42
9)	Nyhamnsläge kusthed	44
10)	Farhults kustdyn	46
11)	Lödde sandskog	47
12)	Järavallen	49
13)	Saxtorpsskogen	52
14)	Habo Ljung	54
15)	Skatteberga	56
16)	Klinten	57
17)	Rävlyeskogen	59
18)	Vombs Fure	60
19)	Veberöds Fure	62
20)	Hemmestorp	64
21)	Ilstorp	67
22)	Navröd	69
23)	Beddingestrand	71

Nr	Objektets namn	Sida
24)	Falsterbo med Flommen	73
25)	Måkläppen	76
26)	Skanörs Ljung	78
27)	Klintholmen	83
28)	Ystads sandskog	85
29)	Sandhammaren	89

ARLÖVS BACKAR (1)

<u>Kommun</u>	Burlöv
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6168 1327
<u>Topografisk karta</u>	2C Malmö S0
<u>Ekonomisk karta</u>	2C 3f
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ae Nr 38

Historik

Cirka 2700 år f Kr nådde havet sin högsta nivå cirka 5 m ö h. Då bildades den s k Järavallen, en strandvall som vid Sege ås mynning har sitt krön cirka 5 m ö h. De högre delarna av strandvallen 300 m nordost om Arlövgården förefaller vara täckta av flygsand. (Ringberg 1980)

Dynmorfologi

Flygsanden, som består av välsorterad grovmo och mellansand, bildar upp till 3 - 4 m höga, oregelbundet formade dyner, enligt Ringberg (1980). Ett antal fornlämningar har påträffats på och intill höjdsträckningen, varav några anses vara från bronsåldern. En möjlighet, långt ifrån bevisad, är att dessa dyner är våra äldsta antropogena dyner, bildade vid samma tid som fornlämningarna tillkom.

Vegetation

Området direkt norr om motorvägen domineras av ett stort boningshus med trädgård. I denna och på den nordligaste dynen står lövträd respektive tallar.

Markanvändning och förordnanden

Höjdsträckningen används till parkmark och trädgård.

Värden

Sanddynen ligger i ett område rikt på fornlämningar. Dynen ligger på Littorinavallen.

Hot

Inga hot har konstaterats.

Förslag till mål

Dynbildningen bör bevaras. Fornminneslagen skyddar området.

Förslag till åtgärder

Dynen bör undersökas för en säker datering.

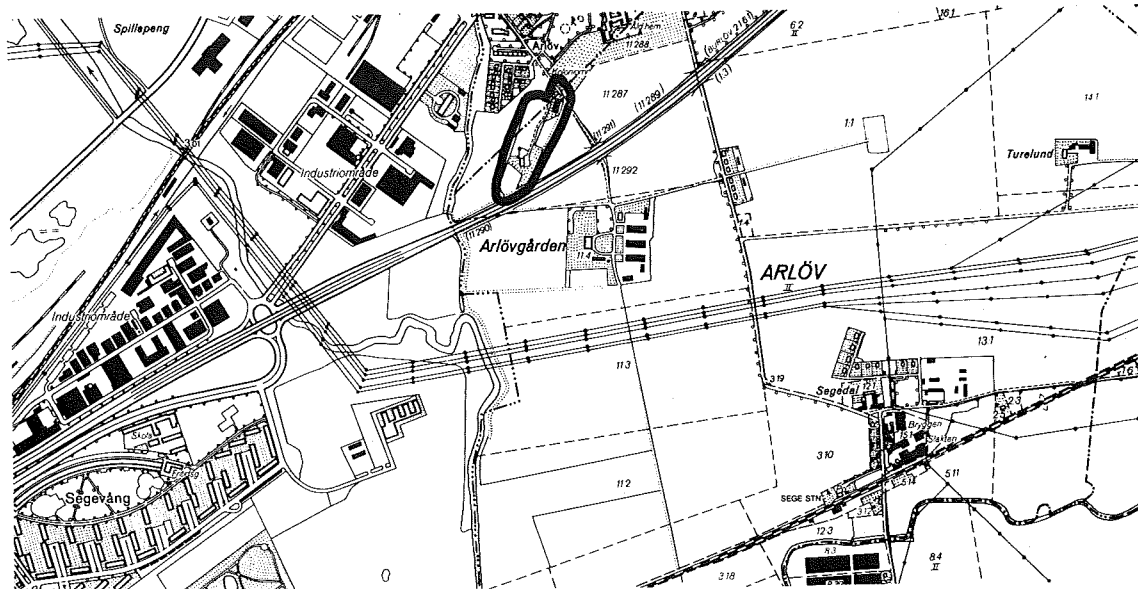

Fig. 6. Objekt 1: Arlövs backar (Burlövs kommun)

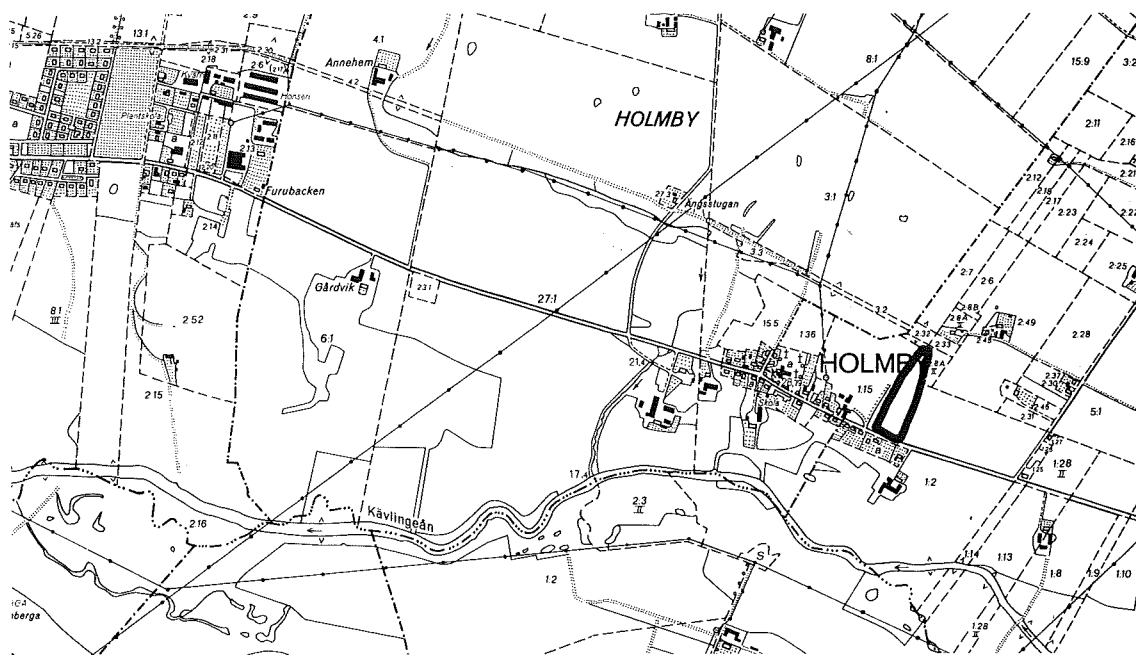

Fig. 7. Objekt 2: Holmby (Eslövs kommun)

HOLMBY (2)

<u>Kommun</u>	Eslov
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6182 1349
<u>Topografisk karta</u>	2C Malmö NO
<u>Ekonomisk karta</u>	2C 6j
<u>Geologiska kartor</u>	-

Historik

Dynens historia är ej känd. Den finns inte registrerad på någon av de för området täckande geologiska kartorna.

Dynmorfologi

Dynen består av en nordsydlig rygg med en högsta höjd över omgivningen av cirka 4 m. Öster om och i direkt anslutning till dynen finns en mindre dynbildning, som bildas längs ett befintligt staket.

Vegetation

Dynen är gräsbevuxna med vissa partier av strandråg, vilket antyder att dynen fortfarande är aktiv.

Markanvändning och förordnanden

Området är idag oanvänt, men har att döma av vegetationen förmodligen använts för bete. Omedelbart väster om dynen ligger en sandtäkt.

Värden

Dynen uppvisar recent sandackumulation, vilket kan ses med hjälp av ett strandrågsparti.

Hot

Väster om dynen ligger en sandtäkt.

Förslag till mål

Dynen bör underkastas en detaljerad undersökning om tåkten utvidgas så att dynen måste schaktas undan.

Förslag till åtgärder

Som ovan.

RÅÅ SAND (3)

<u>Kommun</u>	Helsingborg
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6214 1307
<u>Topografisk karta</u>	3C Helsingborg SV
<u>Ekonomisk karta</u>	3C 2b, 3C 3b
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 74 SGU Ser Ae Nr 16

Historik

Råå sand omnämndes mycket kort av Linne´ (1751) under resa in i Helsingborg 9 juli 1749: "Flygsand var något litet inemot Helsingborg, närmast emot staden." Flygsandsdriften är enligt Erdmann (1881 a) "naturligtvis av helt sent datum, t o m ännu fortfarande". Dynbildningarna är således förmodligen bildade under historisk tid. Efter Linne´s besök tilltog intensiteten i markanvändningen på Råå sand, som på den tiden var utmärkt till Raus och Pålstorps byar. Att döma av ett utdrag ur Hushålln. sällsk. handl. (1817 2:21-22) har området burit skog som förvandlats till flygsandsfält och först 1813 åter börjat bära skog:

"Den till byarne Raus och Pålstorp lydande utmarken, belägen emellan allmänna vägen och hafwet, känd under namn av Rå sand omkring 400 Tunneland, har till följe av träffad förening den 21 Julii 1813, jemte den derintill stötande Helsingborgs stads andel i samma mark om 80 Tunneland, blifwit inhägnad och anslagen till plantering .. Marken, som till det mesta består av Flygsand, har ansenligen wallat sig genom fredhållningen, och om en Phoenix kan uppstiga ur Askan, så skall med tiden en ansenlig skogspark kunna resa sig upp ur flygsanden till gagn och prydnad å de ödsliga fält, hwilka i deras nu warande tillstånd bära rysliga wedermälen af förr warande skogars ödeläggelse."

I Hushållningssällskapetets handlingar går Råå sand som en röd tråd i flygsandsarbetet, eftersom sällskapet till stor del bistod med ekonomiskt stöd just till planteringen på Råå sand. Så berättas bl a att kostnaderna för planteringen blivit höga (1838 6:22), att skogvaktare Åberg begärt att få lämna tjänsten (1842 9:22, 1843 10:14) men övertalades att återgå på grund av att planteringen härjades (1844 15:28). När nya medel beviljades 1847 (17:36) och 1848 (19:18) omtalades ånyo de höga kostnaderna för planteringen. Med tiden lyckades dock planteringen relativt väl. Senare har området bebyggts, varvid municipalsamhället Raus plantering tillkom, i folkmun Planteringen. I våra dagar har utbyggnad av industrier, bostäder och hamnområden ytterligare decimerat resterna av dynerna på Råå sand.

Dynmorfologi

Flygsandfältet begränsades i väster av en knappt 10 meter hög, tämligen brant avsats, innan hamnutbyggnaden kom att utgöra områdets västra gräns. Ytan av sandfältet var på slutet av 1800-talet på vissa håll slät och på andra mer vågformig, utfylld med större och mindre drivor och kullar av flygsand. Flygsandsbildningen har sitt ursprung i de underliggande strandvallarna som genom bortblåsning av sand har blivit grusrikare i ytan på vissa ställen. (Erdmann 1881 a) Råå sand hade tidigare en stor areal omfattning, vilken framgår av geologiska kartor (se Erdmann 1881 b, Adrielsson et al 1981). Idag återstår endast några få obebyggda fragment (se fig 8) med relativt små och oregelbundna dynor.

Vegetation

De få kvarvarande resterna av flygsandsfältet är huvudsakligen bevuxna med tall och björk.

Markanvändning och förordnanden

Forna Råå sand är idag i stort helt bebyggt. Av de små kvarvarande dynerna med planterad skog skall merparten enligt fastställd detaljplan bebyggas med industrier. Vissa delar reserveras för parker.

Värden

Råå sands största värde ligger idag som studieobjekt. Områdets historia har givit spår, som än idag kan tydas.

Hot

Bebyggelse hotar de få kvarvarande resterna av forna Råå sand. Täta björk- och tallsnår försvårar tillgängligheten på flera håll.

Förslag till mål

Vissa områden bör bevaras för att minna om områdets historia.

Förslag till åtgärder

Avsätt vissa områden som parkmark. Röjningar i trädpartierna behövs på flera håll för att öka tillgängligheten. Informationsskyltar kan med fördel uppsättas för intresserade besökare.

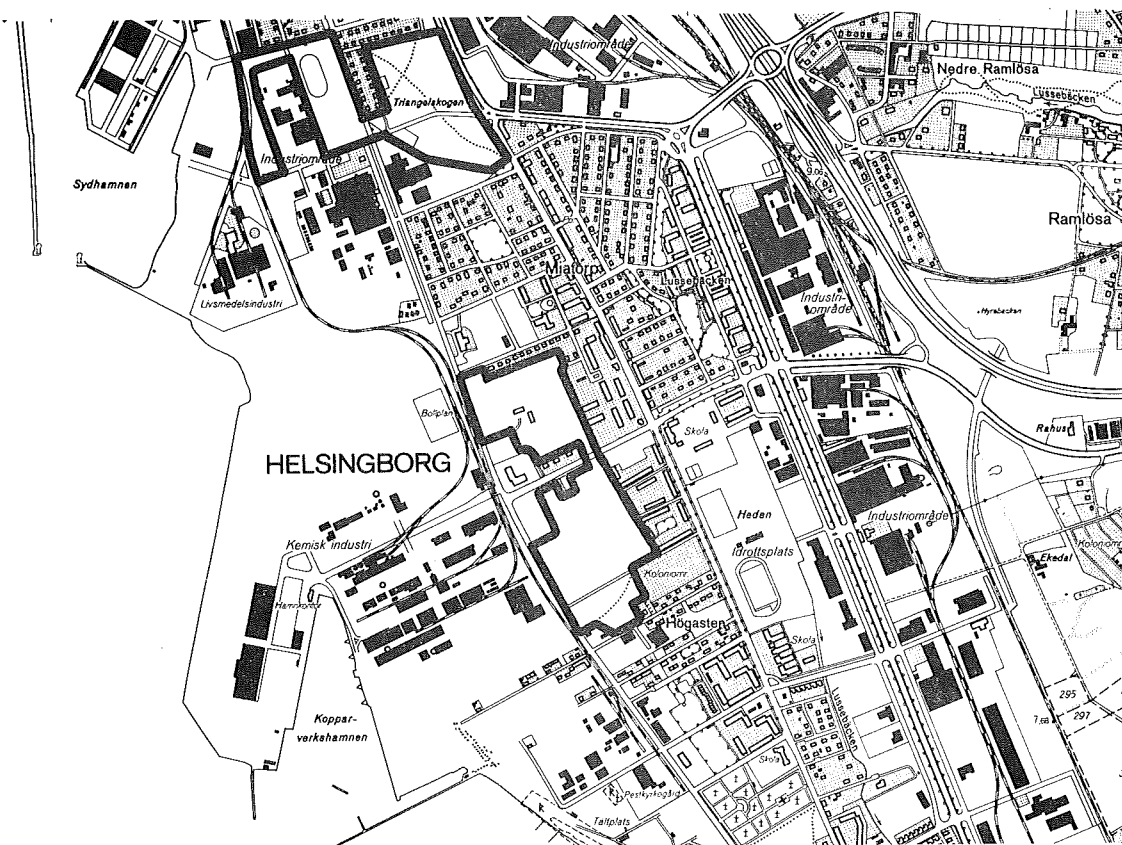

Fig. 8. Objekt 3: Råå sand (Helsingborgs kommun). Heldragen linje markerar områden som inte bebyggt och därmed behållit sin dyntopografi.

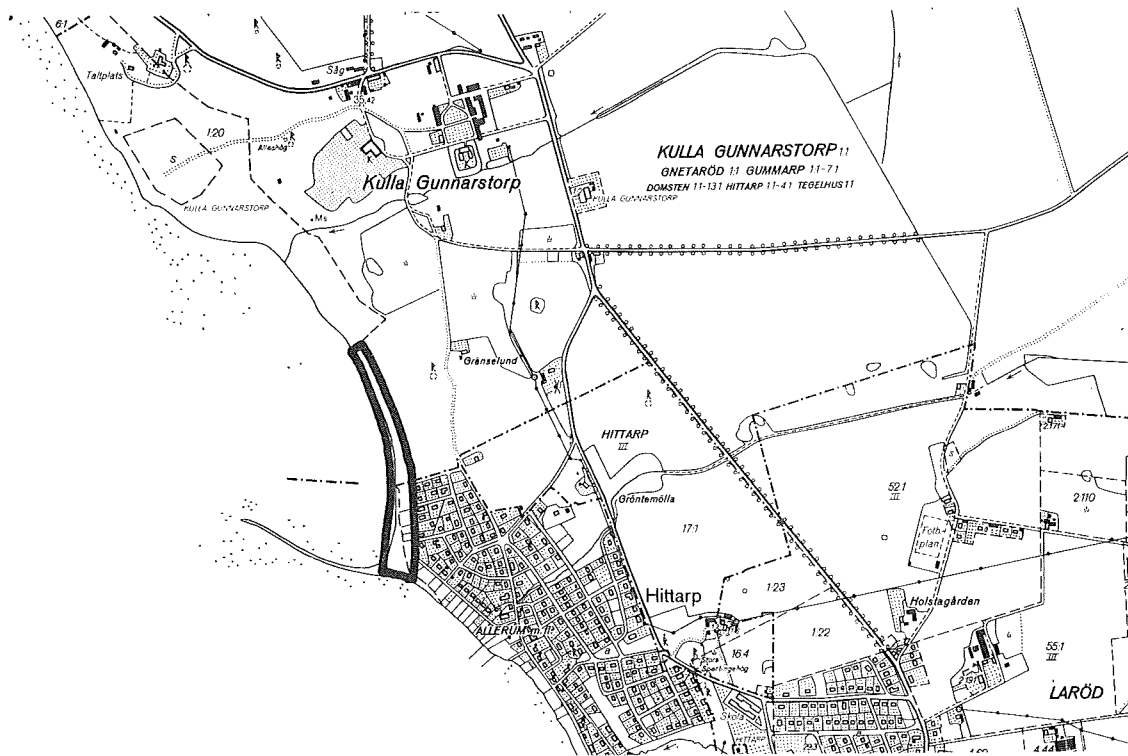

Fig. 9. Objekt 4: Hittarp (Helsingborgs kommun)

HITTARP (4)

<u>Kommun</u>	Helsingborg
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6224 1302
<u>Topografisk karta</u>	3C Helsingborg SV
<u>Ekonomisk karta</u>	3C 4a
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ae Nr 16

Historik

Kustområdet tillhörande godset Kulla-Gunnarstorp har i gångna tider varit utmarker och utnyttjades på 1700-talet så hårt att flygsand började uppträda. 1789 beskrev lantmätaren Hanell hela kustområdet mellan Hittarp och Domsten vara "Af flygsand uprifven och fördärfvad mark." (Allerum, akt Nr 29: "Charta med Protocoll och Beskrifning öfver Fäladsmarken uti Allerums socken.") Vid nästa omfattande lantmåteriförrättning 1812 (Allerum, akt Nr 48: "Karta öfver Södre Sjö Kusterne") hade Kulla-Gunnarstorp låtit plantera i stort hela området med al- och tallskog.

Dynmorfologi

Idag hyser området endast en förekomst av dyner; norr om Hittarp löper en mindre kustdyn, med en höjd över omgivningen av ett par meter.

Vegetation

Dynen är bevuxen med dyngräs och vresros.

Markanvändning och förordnanden

Sandstranden, som inramas av vattnet och dynen, är väl utnyttjad av badande. Norra delen av dynen ingår i Kulla-Gunnarstorps naturreservat.

Värden

Kustdynen i Hittarp har störst värde som badplats.

Hot

Vresros hotar den ursprungliga dynvegetationen.

Förslag till mål

Området bör bevaras för friluftsliv och bad.

Förslag till åtgärder

Inga direkta åtgärder föreslås.

DOMSTEN-VIKEN (5)

<u>Kommun</u>	Helsingborg
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6226 1301
<u>Topografisk karta</u>	3C Helsingborg NV
<u>Ekonomisk karta</u>	3C 5a, 3B 5j
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ae Nr 25

Historik

Kustområdet mellan Domsten och Viken tillhörde utmarken till flera byar i Allerums socken. Kustheden var här vid slutet av 1700-talet, i likhet med övriga delar av Öresundskusten, överbetad och fick därför beteckningen "Hafsstrand och flygsandig mark" vid lantmäteriförrättning 1789 (Allerum, akt Nr 29: "Charta med Protocoll och Beskrifning öfver Fäladsmarken uti Allerums socken"). Ett mindre område i södra spetsen, tillhörande fiskeläget Gråläge, skogsplanterades vid sekelskiftet 1700-1800. I övrigt har kustheden bevarats någorlunda intakt in i våra dagar.

Dynmorfologi

Området uppvisar ett komplext strandvallssystem, som bildats vid äldre, högre liggande havsyta (länsstyrelsen (1975), på vilket mindre mäktiga flygsandslager ackumulerat. Strandvallarna med deras dynbildningar bildar strandparallella ryggar med höjdskillnader mot omgivningen på upp till 3 meter.

Vegetation

Kustpartiet hyser rester av kusthedsvegetation. Tallplanteringarna inom området omfattar ett par tallarter.

Markanvändning och förordnanden

Viss bebyggelse förekommer. Stranden är intensivt utnyttjad för bad. Generellt strandskydd gäller norr om bebyggelsen.

Värden

Karaktären av kusthed samt Littorinavallen med låga dynbildningar och fornlämningar är områdets största värden.

Hot

Viss bebyggelse finns inom området. P g a reservatsbildning i området lär bebyggelsen ej utvidgas.

Förslag till mål

Området bör bevaras som kusthed.

Förslag till åtgärder

Länsstyrelsen (1975) har i Naturvårdsplanen föreslagit området som naturreservat. Huvuddelen av markområdet är inköpt för reservatsbildningen.

Fig.10. Objekt 5: Domsten - Viken (Helsingborgs kommun)

SVANEBÄCK (6)

<u>Kommun</u>	Höganäs
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6230 1299
<u>Topografisk karta</u>	3B Höganäs NO
<u>Ekonomisk karta</u>	3B 5j, 3B 6j
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ae Nr 25

Historik

Mårten Sjöbeck skrev 1923 om Svanebäckdynen i en artikel i Sveriges Natur, varifrån följande är hämtat.

"Det lider intet tvivel, att den relation av strandklittens uppkomst, som jag erhållit av den gamle ägaren till Svanebäcks, fordom Svinabäcks gård, inom vars område klitten är belägen, och inom vars släkt gården gått i arv från far till son i nära 350 år, är delvis riktig. Enligt densamma skulle klitten hava uppstått utefter det gärde, som fordom utgjorde gränsen mellan gårdens ut- och inågor. Som bevis härför har man meddelat, att man förr i strandklitten funnit rester efter gammalt risgärde (i våra dagar används i hela Kullabygden endast stengården). Risstängslets inverkan på klittbildningen torde emellertid hava varit av rent sekundär art, och den primära orsaken torde hava varit en helt annan. Redan en flyktig blick på floran i södra delen av sanddynen säger, att vi här stå inför den relikta vegetationen tillhörande en igensandad strandskog.

Linne, som under sin skånska resa 1749 genomfor dessa trakter, nämner härom följande: Landet mellan Wigen (Viken) och Kullen var slätt med flygsandsbotten, som öfvertäcktes med ljung och kråkris. Kråkriset gjorde tufvor i lösa sanden i så måtto, att riset höll sanden kvar och därigenom själf fortare växte ... Svinabäck ... här var den starkaste flygsanden uppdrifven såsom de högsta snödrifvor, i hvilka margräs och sandhafre själfmant växte. Strax efter säger han: Landet, som bestod av gräsbelupne fält voro här och där af vädret brutne. Af detta skulle man möjligen kunna bibringas den uppfattningen, att klitten var "levvande" ännu vid tidpunkten för Linne's besök.

Den äldsta noggranna karta, som finns över området, är uppgjord i samband med arealavmätning 1842, och denna samma karta låg till grund för laga skifte, som här icke verkställdes för än 1850. Vad för slags skog eller vilka trädslag som förekommo nämner han (lantmätaren som företog arealavmätningen) ingenting om. Hans karta är likväl högst intressant, enär den giver en fullt klar uppfattning om den gamla skogens utsträckning i terrängen. I vad mån skogen kunnat bidra till klittbildningen, därom säger kartan mera än ord. När strandklitten börjat uppstå går kanske icke att utröna. Säkert är emellertid att den till sist blivit ödesdiger för strandskogens bestånd, dels därigenom att de

väsentligaste partierna direkt översandades, dels därigenom att den bör
hava kraftigt bidragit till skogens försumpning."

Med ledning av Svinnebäckens lopp och historia sluter sig Sjöbeck
(1923) till att dynens bildning härrör sig från tidigast slutet av 1500-
talet. Av Linne's (1751) uppgifter att döma har dynen varit aktiv även
så sent som på 1700-talet. I Hushålln. sällsk. handl. (1825 4:16) om-
talas att Anders Pehrsson i Swinabeck erhållit medalj för åtgärder som
hejdat sanden.

Dynmorfologi

"Västliga vindar från Kattegatt hava här förmått upptorna en stranddyn
till den försvarliga höjden av mellan 7 och 8 meter. Längden i norr och
söder utgör endast cirka 1000 meter, och bredden är obetydlig. Såväl i
norr som söder får sanddynen sin avslutning genom cirkelformigt rundade
bågar åt öster." (Sjöbeck 1923)

Vegetation

1923 konstaterade Sjöbeck att den norra bågen

"är planterad med cirka 40-årig barrskog för att binda sanden, under det
att den sydöstra bågen ligger till synes helt omotiverat utkastad i
sådesfälten. Sanddynens avslutning i sydost hyser den mest intressanta
vegetationen. ...På sanddynens topp och nordsluttning finnas en mängd
representanter för lövängsfloran, såsom al, asp, ask, ek, hassel, hag-
tom, röm, slån, vildapel, vildros och vildkaprifol. Ek, hassel och
hagtorn dominera...

...Att så utpräglade lundväxter som Anemone, Adoxa, Convallaria, Coryda-
lis, Oxalis, Lonicera, hassel m. m. icke lockats till dynen för sandens
skull är uppenbart, utan torde deras förekomst här få tolkas som bevis
för, att den forna skogen till en del översandats."

Floran är idag inte lika varierad på grund av villabebyggelse. Endast
dynens västsida, täckt av dyngräs i vissa partier, och dynens syd-
östspets, bevuxen med ekar, har kvar något av de kvaliteter Sjöbeck
beskrev 1923.

Markanvändning och förordnanden

Markanvändningen idag skiljer sig från vad den var 1842 och den som
Sjöbeck bevittnade 1923, då den nya vägen nyligen anlagts och ett par
nybyggnader i villastil hade uppförts. Sjöbeck lyckades inte få delar av
dynen fridlysta som naturminne. Istället har hela området bebyggts med
villor, som t o m står på dynkrönet. Tallarna har delvis fällts och fått
ge vika för villaträdgårdar. Dynens sydöstra del är dock parkmark med
ekar växande på dynen. En golfbana gränsar i väster till dynen.

Värden

Områdets värde ligger i dess unika historia. Enligt Sjöbeck (1923) är området en översandad ekkrattskog.

Hot

Väg 22 skär rakt genom dynens bägge bågformiga ändar. Området domineras idag av gles villabebyggelse.

Förslag till mål

Målet för området bör vara att topografin bevaras samt att ytterligare bebyggelse förhindras.

Förslag till åtgärder

Fastställd detaljplan tillgodoser målet. Inga ytterligare åtgärder föreslås.

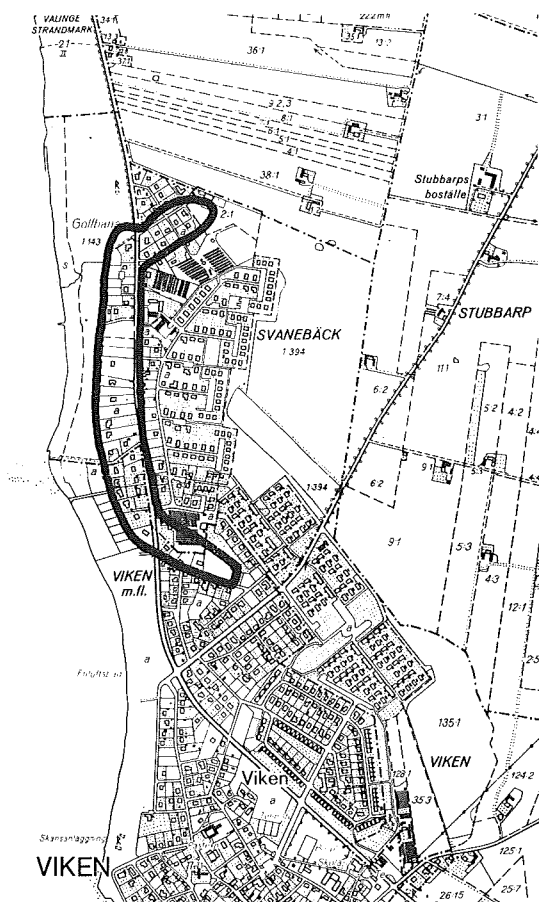

Fig. 11. Objekt 6: Svanebäck (Höganäs kommun)

VÄSBY STRANDMARK (7)

<u>Kommun</u>	Höganäs
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6232 1399
<u>Topografisk karta</u>	3B Höganäs NO
<u>Ekonomisk karta</u>	3B 6j
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ae Nr 25

Historik

Väsby strandmark är en rest av den kusthed som präglat Öresundskusten i norvästra Skåne och använts som utmark, här till byarna i Väsby socken. Det är känt att utnyttjandet av dessa utmarker i vissa fall blev hårt, vilket bl. a. bevittnas av en lantmäteriförrättning av C Björkegren 1794; "Charta öfver en sandmark vid Höganäs hamn" (Väsby, akt Nr 10), där ett stort avsnitt av kustheden från Höganäs i norr och förbi det som idag är naturreservatet Väsby strandmark beskrivs som besvärat av flygsand. Den mest flygsandhärjade delen beskrivs under dynområdet Lerberget - Höganäs (8).

Dynmorfologi

På krönet av den tydliga Littorinavallen, där väg 22 idag löper, finns mindre dynbildningar, såväl inom reservatet som öster om vägen, där topografin uppvisar skillnader mellan olika fastigheter. På en fastighet har ägaren plöjt upp de grunda dynerna medan andra fastighetsägare har planterat tall. I dessa tallplanteringar är dyntopografin delvis bevarad. Sandgränsen in mot de bördiga åkrarna är tydlig i åkern.

Vegetation

I reservatet bär dynerna gräs och ljung samt vresros. Öster om vägen utgörs vegetationen av åkerväxter och tallplanteringar med underväxt av fläder.

Markanvändning och förordnanden

Naturreservatet Väsby strandmark används främst för bad och friluftsliv.

Värden

Områdets betydelse som kusthedsrest och badplats är enligt Naturvårdsplanen de viktigaste naturvärdena. Här erinras inte mot den bedömningen.

Hot

Väg 22 ligger här på Littorinavallen.

Förslag till mål

Området bevaras för att skydda dess naturvärden.

Förslag till åtgärder

Området är till större delen avsatt som naturreservat.

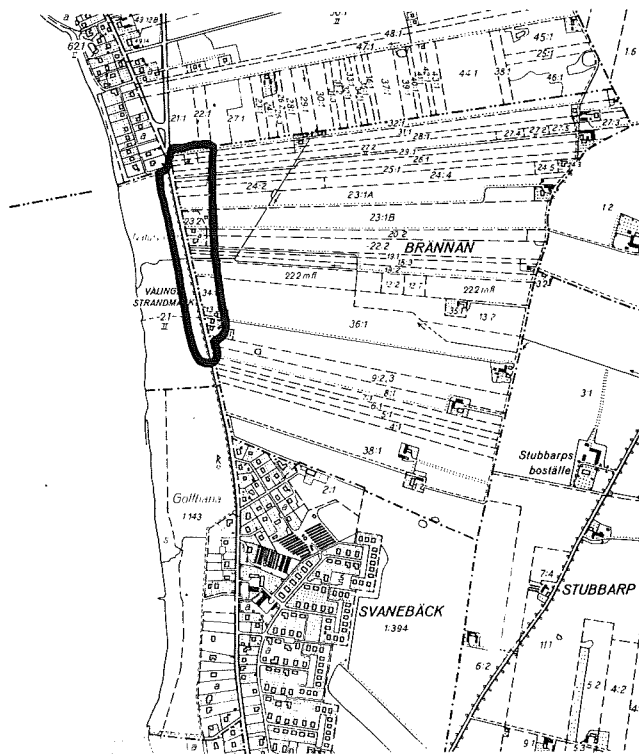

Fig. 12. Objekt 7: Väsby strandmark (Höganäs kommun)

LERBERGET-HÖGANÄS (8)

<u>Kommun</u>	Höganäs
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6233 1398
<u>Topografisk karta</u>	3B Höganäs NO
<u>Ekonomisk karta</u>	3B 6j
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ae Nr 25

Historik

I likhet med övriga kusthedsrester vid Öresundskusten har detta område ett förflutet som utmark. Utnyttjandet av denna utmarksrest var på slutet av 1700-talet bevisligen för hårt, vilket tydligt visas i en lantmäterikarta av C Björkegren 1794 (Väsby, akt Nr 10 "Charta öfver en sandmark vid Höganäs hamn"); foto 5. Här visas (se fig 13) att det område, som idag bildar en bebyggelsefri zon mellan Lerberget och Höganäs var så ansatt av flygsand att marken ej ens dög till bete.

Området har under 1900-talet (eventuellt 1800-talet) planterats med tall av flera arter.

Dynmorfologi

Vid stranden finns en tydlig, meterhög kustdyn. Innanför kustheden vidtar ett böljande dynområde med upp till 3-4 meter höga dyner, i huvudsak riktade vinkelrätt mot kusten. Detta kan tyda på att dynerna ackumulerat på, vid västliga vindar, läsidan av vindhinder eller att dynerna upplagrats mot gärdesgårdar, som anlagts när marken skiftats.

Vegetation

Från stranden och inåt påträffas dynvegetation, kusthedsvegetation och slutligen tallplanteringar, som tycks vara planterade i rätta öst-västliga rader. Tallraderna förefaller yngre än dynbildningen och torde inte ha påverkat dynmorfologin.

Markanvändning och förordnanden

Området används bl. a. för motion; en elljusslinga har uppförts. De strandnära delarna är skyddade som strandskydds- och landskapsbildskyddsområde.

Värden

Största värdena är karaktären av kusthed samt de böljande dynerna innanför kustheden.

Hot

Bebyggelse kantar området men den kan med hänsyn till gällande förordnanden inte hota området. Ett elbelyst motionsspår går i en slinga över inlandsdynerna.

Förslag till mål

Målet bör vara att bevara kustheden och inlandsdynernas detaljtopografi.

Förslag till åtgärder

Gällande skydd enligt NVL § 19 bör utvidgas österut till väg 22 för att ge hela området ett lämpligt skydd.

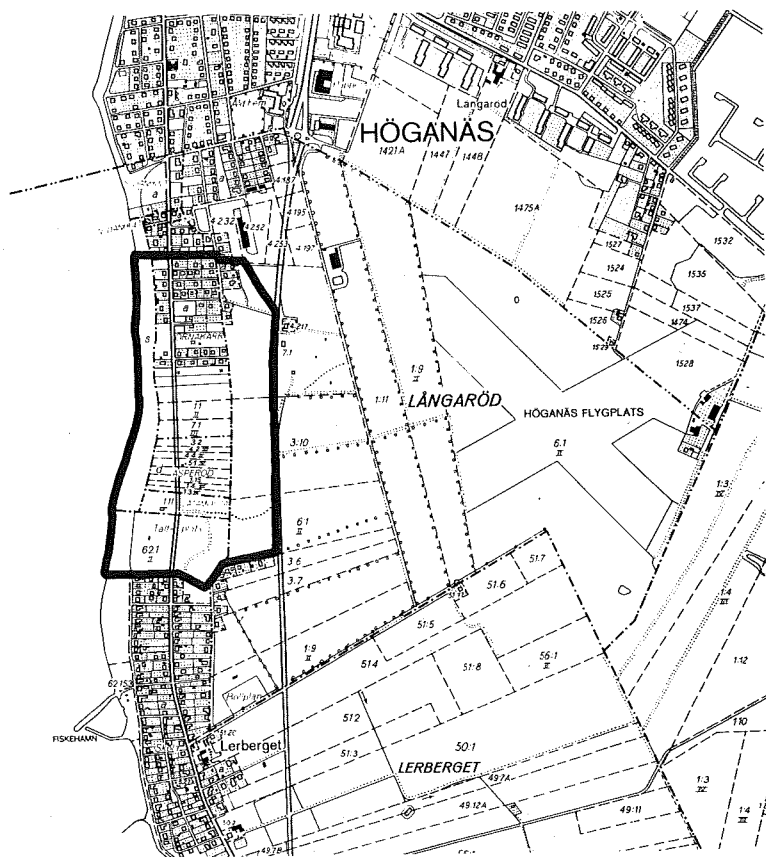

Fig. 13. Objekt 8: Lerberget - Höganäs (Höganäs kommun)

NYHAMNSLÄGE KUSTHED (9)

<u>Kommun</u>	Höganäs
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6238 1297
<u>Topografisk karta</u>	3B Höganäs NO
<u>Ekonomisk karta</u>	3B 7j
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ae Nr 25

Historik

Nyhamnsläge kusthed är en rest av den gamla kustheden som bildat Nordvästskånes gräns mot Öresund. Heden har använts som utmark till de angränsande byarna i Väsby socken. Uppgifter om sandflykt i historisk tid har inte stått att finna. Det är dock sannolikt att dynerna bildats i historisk tid med tanke på läget och den tidigare användningen.

Dynmorfologi

Svagt utvecklade strandparallella dyner förekommer nära stranden.

Vegetation

Dynerna är bevuxna med strandråg, sandrör och på sina ställen vresros och krypvide. Kusthedsvegetation med ljung vidtar innanför dynerna.

Markanvändning och förordnanden

Hela området är förklarat som naturreservat. Reservatet används främst för bad och friluftsliv. Begränsad täktverksamhet förekommer.

Värden

Området har markhistoriskt värde som kusthedsrest.

Hot

Husbehovstäkt av sand och grus tillåts inom ett område enligt reservatsbeslutet. Denna berör dock snarare nyare strandvallar än de, på vilka dynbildningarna förekommer.

Förslag till mål

Områdets prägel av kusthed skall bevaras enligt reservatsbeslutet. Inget finns att erinra mot detta.

Förslag till åtgärder

Inget finns att anmärka mot reservatets skötsel.

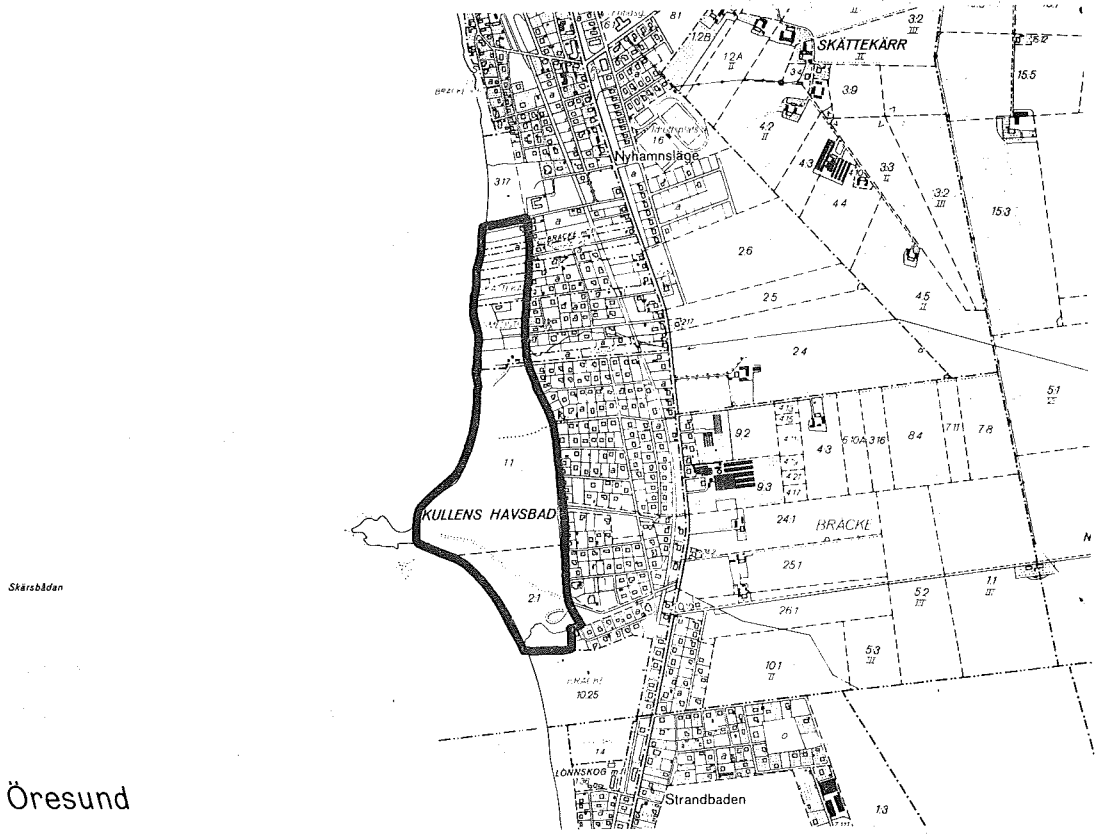

Fig. 14. Objekt 9: Nyhamnsläge kusthed (Höganäs kommun)

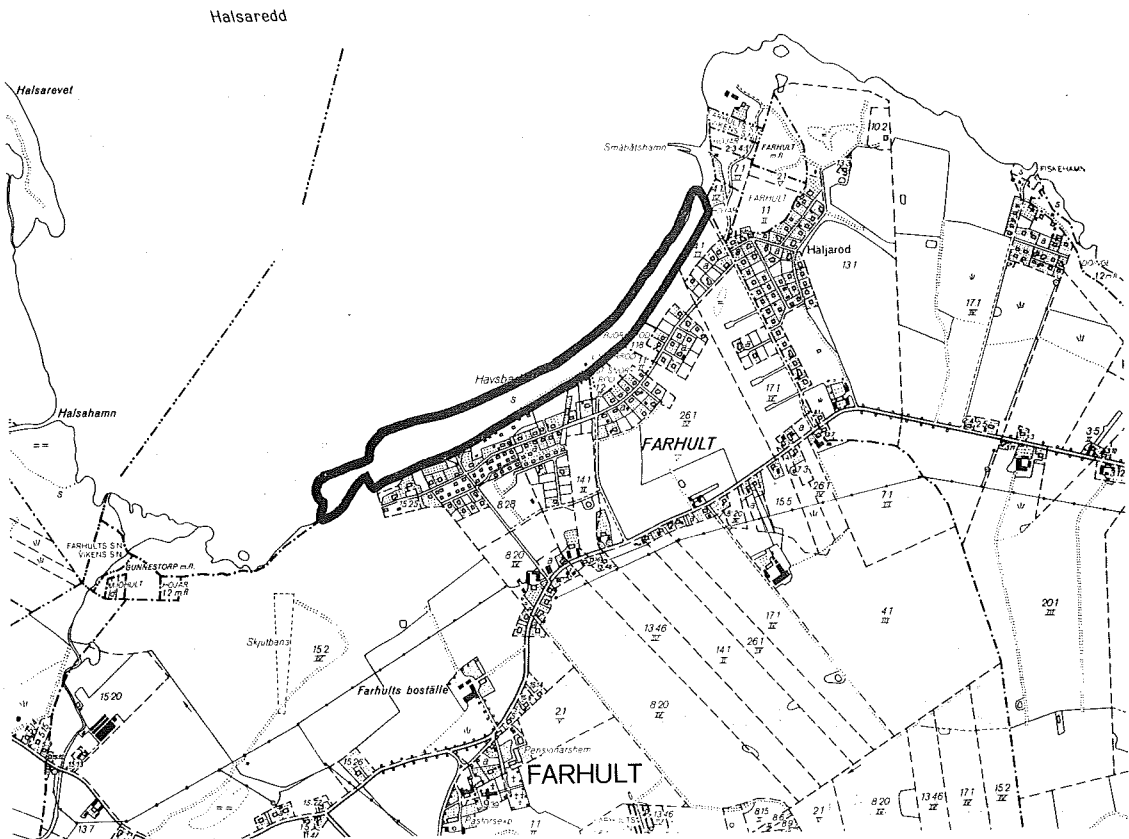

Fig. 15. Objekt 10: Farhults kustdyn (Höganäs kommun)

FARHULTS KUSTDYN (10)

<u>Kommun</u>	Höganäs
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6237 1309
<u>Topografisk karta</u>	3C Helsingborg NV
<u>Ekonomisk karta</u>	3C 7b
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ae Nr 25

Historik

Kusten vid Farhult har tillhört bönderna i Farhults by och använts som utmark. Dynbildningen vid stranden tycks vara av sent ursprung, att döma av kartbilden i Skånska Rekognoseringskartan från 1812 - 20, där dynen saknas.

Dynmorfologi

Farhults kustdyn är en ordinär kustdyn med ett dynkrön som reser sig cirka 2 - 3 meter över omgivningarna. Dynen inramar hela den sandiga bukten vid Farhult och har en längd av dryga kilometern.

Vegetation

På dynen växer företrädesvis dyngräs.

Markanvändning och förordnanden

Området används för havsbad och ingår i detaljplan som parkmark.

Värden

Dynen är en vackert utformad enkel kustdyn, som används flitigt av badande under sommarhalvåret.

Hot

Markslitage p g a bad har omformat dynen. Vegetationen håller dock dynen väl och inga urblåsningar har iakttagits vid fältbesök.

Förslag till mål

Målet bör vara att bevara dynen, vilket innebär att sand/vegetationsdynamiken skall få verka fritt under förutsättning att markslitage ej ger upphov till större skador.

Förslag till åtgärder

Inga särskilda åtgärder föreslås.

LÖDDE SANDSKOG (11)

<u>Kommun</u>	Kävlinge
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6184 1323
<u>Topografisk karta</u>	2C Malmö NV
<u>Ekonomisk karta</u>	2C 6e
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 75 SGU Ser Ad Nr 10

Historik

Vid fältkartering för den kombinerade berg- och jordartskartan noterade Erdmann (1881 b) följande:

"På sandiga platser ... ser man ännu (1872) wid starka vindar sanden "flyga" omkring likasom yrsnö öfver fälten, vid andra har den i manna-minne gjort så, men småningom blifvit hindrad derifrån genom skogsplanteringar eller odling. - Spår efter sådan om- och framflyttning af sandpartiklarna äro, i form av vågformiga upphöjningar och smärre ore-gelbundna sandkullar m. m. tydligt märkbara i trakten vester och sydvest om Löddeköpinge kyrka".

Området har under 1900-talet planterats i stor omfattning och därefter bebyggts med villor.

Dynmorfologi

Tydliga ytformer är idag svåra att finna i Lödde sandskog. På järavallen, väster om villa salthög, tycks vallen vara påbyggd med flygsand, vilket visas i det agrogeologiska kartbladet SGU Ser Ad Nr 10. För övrigt, menar Erdmann (1881 b) "är det tydligt att, genom uppodlande och mångårig brukning, förr befintliga flygsandskullar kunnat utjemnas". Fig 16 visar det område inom vilket man, med utgångspunkt från Erdmanns (1881 b) karta och dagens markanvändning, fortfarande kan finna spår av dyner. Områdets avgränsning är dock relativt osäker.

Vegetation

Lödde sandskog är till större delen tallbevuxen, men här finns även lövträdsdungar och ängsvegetation.

Markanvändning och förordnanden

Området används för villabebyggelse, skogsbruk och åkerbruk. Skogsdungarna nyttjas också för rekreation och friluftsliv. Endast en mindre del av järavallen är skyddad enligt NVL §§ 15 och 19.

Värden

Ur dynmorfologisk och markhistorisk synvinkel har Lödde sandskog få värden. Den välbevarade Littorinavallen (= järavallen) är undantaget.

Hot

På grund av de ringa värdena kan utvidgning av bebyggelse i den nord-östra delen betraktas som ett acceptabelt hot.

Förslag till mål

Den sydvästra, kustnära delen bör undantagas bebyggelse och topografin bevaras, speciellt med hänsyn till Littorinavallen.

Förslag till åtgärder

Den sydvästra delen av området bör skyddas enligt NVL § 19.

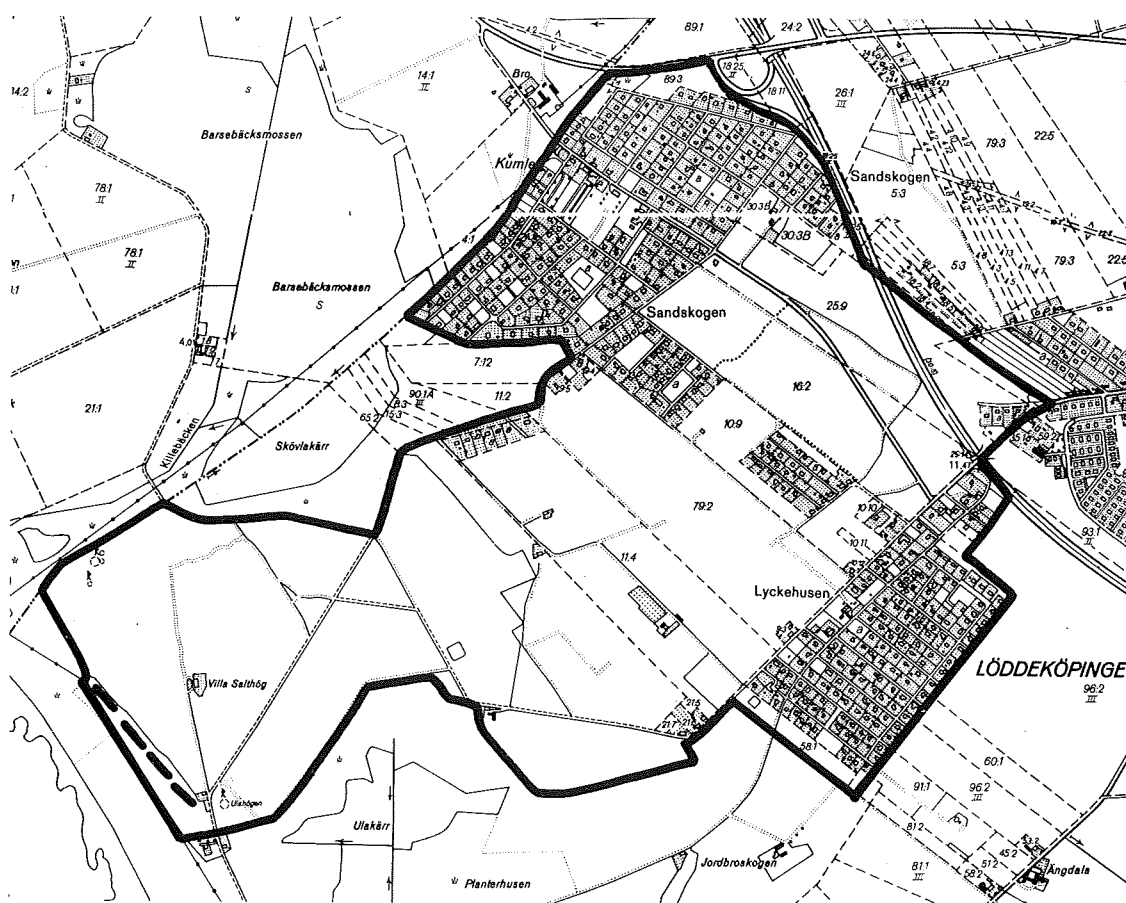

Fig. 16. Objekt 11: Lödde sandskog (Kävlinge kommun). Heldragen linje markerar område inom vilket små dynbildningar kan observeras. Streckad linje markerar järavallen.

JÄRAVALLEN (12)

<u>Kommun</u>	Kävlinge
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6189 1321
<u>Topografisk karta</u>	2C Malmö NV
<u>Ekonomisk karta</u>	2C 7e, 2C 8e
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 75 SGU Ser Ae Nr 27

Historik

Järavallen är en del av Saxtorpsdeltat, som anses ha bildats av isälvsmaterial från isälvar som avvattnat issjöar i Vombsänkan (Ringberg 1976). Avlagringarna är i huvudsak sandiga och borde kunna ha utsatts för vinderosion och vindtransport redan under senoglacial tid. Några senoglaciala dyner är dock ej beskrivna från området. Erdmann (1881b) menar att "flygsandsbildningarna naturligtvis är af helt sent datum och yngre än den sand, hvaraf den bildats".

Linne (1751) färdades förbi området och noterade: "Flygsand eller en fin, vit sand, samlade sig på marken, där som torven var skuren, så att där man en gång tagit torv / = grästorv / till gärdesgårdar eller eldning, fick man icke mera grön torv eller gräs på ett halvt sekel." 1767 konstaterade Espman i sin "Charta med beskrifning öfver utmarken till Lunnåkra och Hoftarps Kyrkoby" (Hofterup, akt No 3) att torvtäkten i området blottlagt marken så att flygsand täckte över 262 tunnland av byarnas totala areal av 1430 tunnland. Björkegren uppskattade i sin "Charta öfver flygsandsfälten vid Hoftarps och Lundåkra" år 1792 att endast 29 tunnland var flygsandsmark. På den Skånska Rekognoseringskartan från 1812 - 20 är dock hela Järavallenområdet markerat som flygsand (se foto 9).

"Flerstädes har flygsanden delvis eller helt och hållet öfvertäckt torfmossarna", skriver Erdmann (1881 b). Enligt Erdmann hade man 1868 berättat för honom att, 70 år tidigare - i början av 1800-talet - en mängd sand kommit "flygande" öster ifrån och bildat riktiga drivor, däribland den s k Södervallen, och att "folk uppbådades" för att med stängsel hindra sandens framfart.

Redan 1825 omnämndes att "Säteriägaren af Barsebäck" lyckats att dämpa flygsandens framfart (Hushålln. sällsk. handl. 1825 4:14). Inget finns dock nämnt om vilken åtgärd som vidtagits, men en notis i Björkegrens "Charta öfver flygsandsfältet wid Saxtorps kyrkoby" från 1792 (Saxtorp, akt No 4) antyder att dåvarande greve Hamilton var villig att sätta stängsel för att hejda flygsanden i Järavallens närhet. Förekomsten av översandade tångvallar, dvs gärdesgårdar uppbyggda av grästorv och tång, har meddelats av Ian Hamilton på Barsebäcks gods (muntl.). Trädplanteringarna i området kom igång på mitten av 1800-talet, men tyvärr saknas

vidare historiska källor om skötseln av området under 1800-talet (Ian Hamilton, muntl.).

Dynmorfologi

Det material, som vinden eroderat, har avlagrats som välsorterad flygsand och bildar såväl dyner som utbredda fält utan tydliga dynformer. Dynerna är i allmänhet ej mer än 2 - 3 m höga, enligt Ringberg (1976). Utöver de av Ringberg beskrivna dynerna finns även översandade tångvallar, som ovan beskrivits. De rätta bildningarna i Järavallens östra delar bör av topografin att döma vara de omtalade översandade tångvallarna.

Vegetation

Järavallen-området är till stora delar bevuxet med tall av flera arter, bl a *Pinus austriaca* samt gran och björk. Öppna hedpartier med ljung och intressant flora finns även.

Markanvändning och förordnanden

Järavallen används idag huvudsakligen för friluftsliv och skogsbruk. Strandnära delar av området är naturreservat, i vilket en golfanläggning delvis ingår. Skogsområdena skall skötas i enlighet med skyddsskogsparagrafen (§ 19) i skogsvårdslagen.

Värden

Förekomsten av översandade torv/tånggården är värdefull. Därutöver har Järavallen stora botaniska och sociala värden.

Hot

Dynbildningarna kan komma att störas av rationell skogsbruksdrift.

Förslag till mål

De översandade gårderna och området i övrigt bör bevaras.

Förslag till åtgärder

I Naturvårdsplanen föreslås förordnande enligt NVL § 19, vilket tillsammans med tillämpning av SVL §§ 19 och 21 bör ge ett tillräckligt skydd.

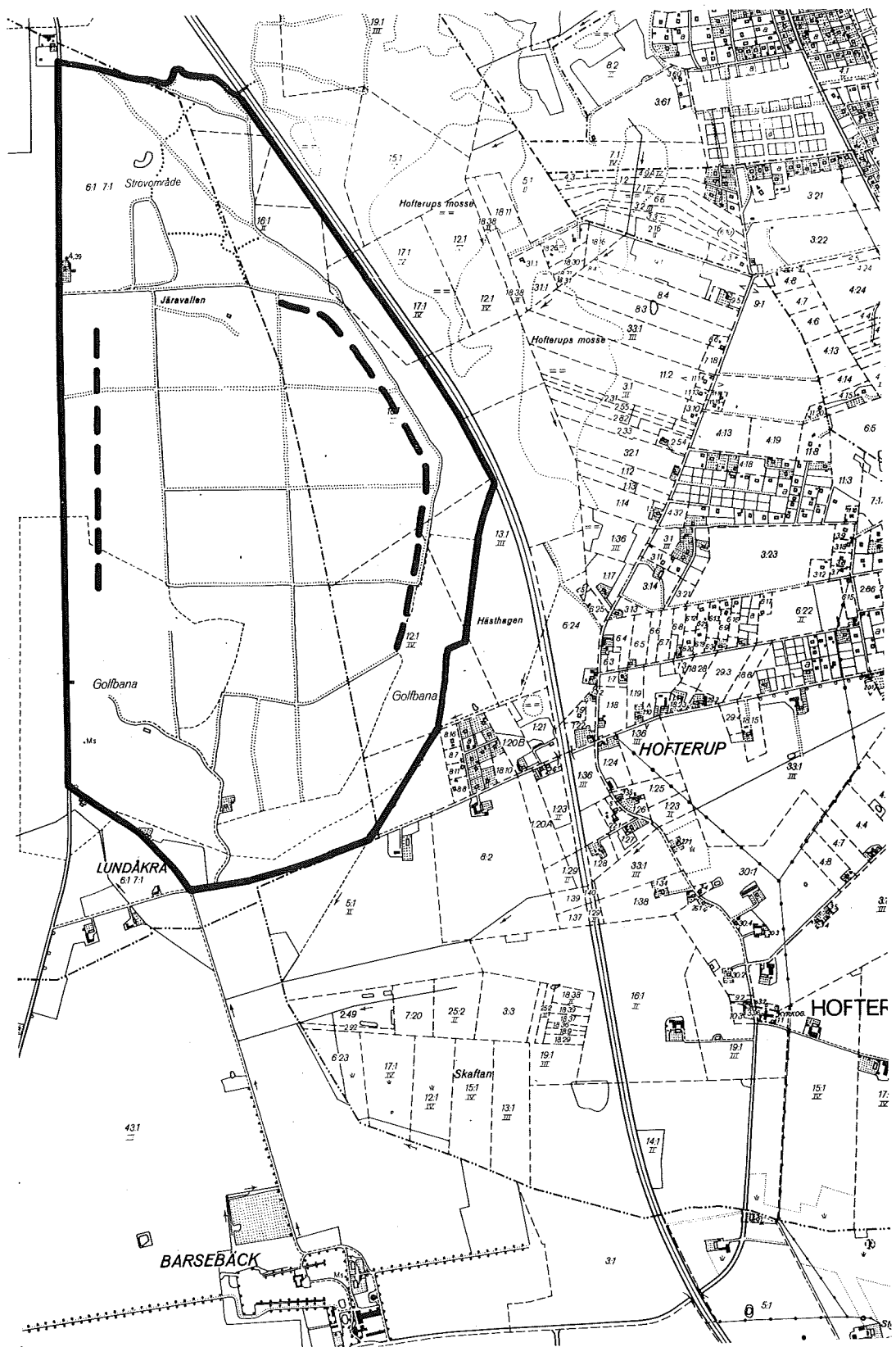

Fig. 17. Objekt 12: Järavallen (Kävlinge kommun). Den västra streckade linjen markerar järavallens läge, den östra förmodade antropogena dyner.

SAXTORPSSKOGEN (13)

<u>Kommun</u>	Landskrona
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6193 1321
<u>Topografisk karta</u>	2C Malmö NV
<u>Ekonomisk karta</u>	2C 8d, 2C 8e
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 75 SGU Ser Ae Nr 27

Historik

Saxtorpsskogen ligger på Saxtorpsdeltat, en isälvsavlagring som beskrivs under dynområdet Järavallen (12).

Det historiska materialet kring Saxtorpsskogen är något mera tunnsått än motsvarande för Järavallen. I många avseenden kan dock med största sannolikhet antas att markanvändningen i de två socknarna Hofterup och Saxtorp varit relativt likvärdig. Till följd av grästorvtäkt och intensiv markanvändning fanns här ett 142 tunnland stort flygsandsfält 1792, då Björkegren, med stöd av 1790 års Kungabrev, upprättade "Charta öfwer flygsands-fältet wid Saxtorps kyrkoby" (Saxtorp, akt No 4). Fältet utbreddes sig norrut, varför man ville vidtaga åtgärder. Utanför fältet förklarade sig bönderna villiga att dämpa sanden med tång. Inom området föreslogs stängsel (förmodligen av tång och torv), vilket Axel Hamilton godkände för de av honom ägda markerna. På Skånska Rekognoseringskartan från 1812 - 20 framträder fältet som en torräng eller hed, dock utan öppen flygsand. Området kom senare att skogsplanteras och under detta sekel har det bebyggt med villor och sommarstugor.

Dynmorfologi

Dynområdet Saxtorpsskogen är relativt svåravgränsat, då dynkullarna endast visar små höjdskillnader på upp till en eller ett par meter. Fig 18 visar den avgränsning, som kan utläsas ur Erdmanns (1881 b) kombinerade jord- och bergartskarta.

Vegetation

Området är bevuxet med i huvudsak tallskog. Villaträdgårdar är ett annat dominerande inslag.

Markanvändning och förordnanden

Skogen ligger inom skyddsskogsområde enligt skogsvårdslagens § 18. Området används i övrigt mest till villa- och sommarstugebebyggelse.

Värden

P g a svagt utvecklad dyntopografi och omfattande sommarstugebebyggelse har Saxtorpsskogen ur dynsynvinkel små värden.

Hot

Expansion av bebyggelsen kan väntas.

Förslag till mål

Området har låg bevarandeprioritet när det gäller dyner.

Förslag till åtgärder

Inga särskilda åtgärder föreslås.

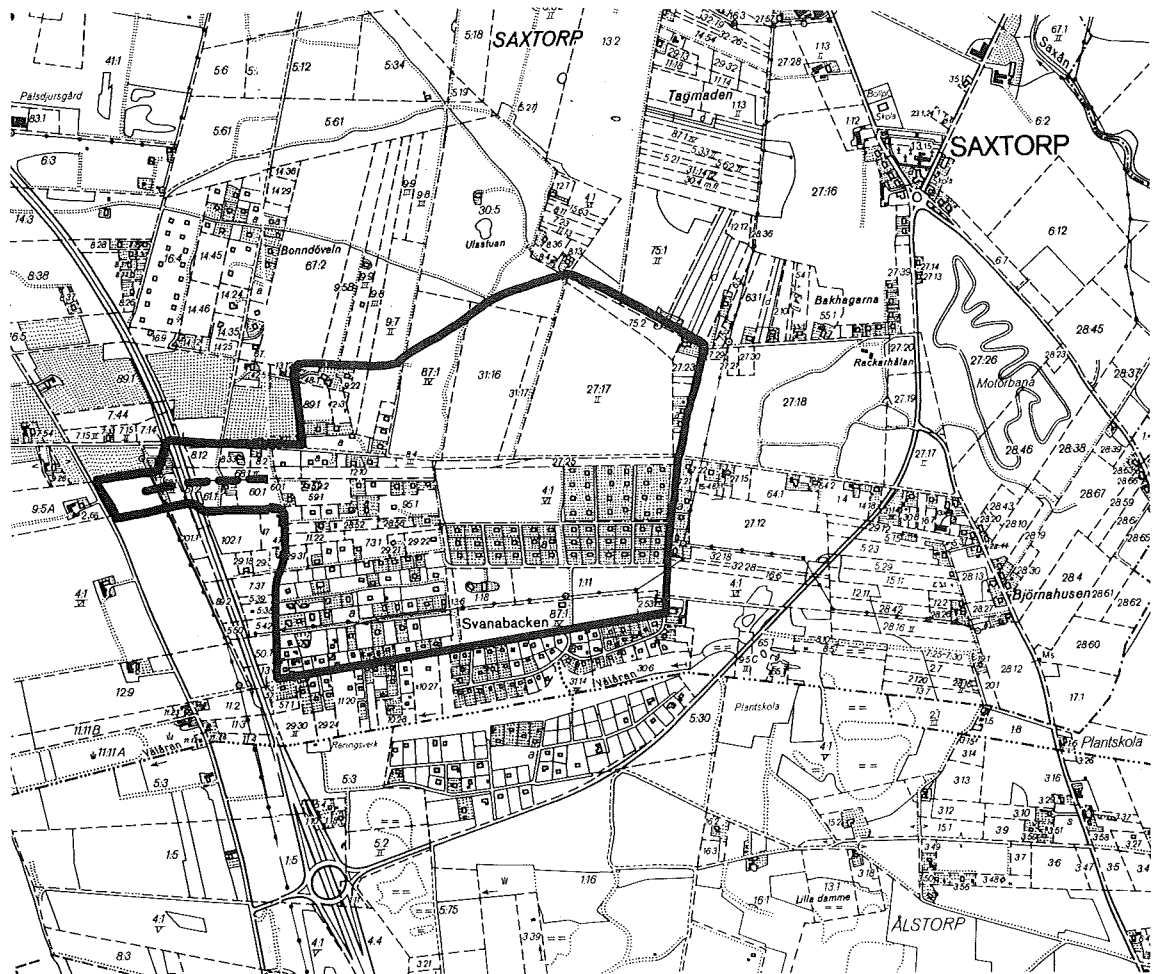

Fig. 18. Objekt 13: Saxtorpsskogen (Landskrona kommun). Streckad linje markerar en tydlig dyn.

HABO LJUNG (14)

<u>Kommun</u>	Lomma
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6177 1327
<u>Topografisk karta</u>	2C Malmö NO
<u>Ekonomisk karta</u>	2C 5f
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ad Nr 2

Historik

Av ett tidigare hedlandskap norr om Lomma återstår nu endast en mindre del, Habo ljung (Länsstyrelsen 1975). Flygsandsbildningens ålder är inte känd.

Dynmorfologi

Flygsanden överlagrar i området grunda äldre strandvallar, som löper i SSO - NNV riktning.

Vegetation

Området är idag till största delen tallbevuxet och de rester av hedvegetation som återstår hotas av igenskogning (Länsstyrelsen 1975).

Markanvändning och förordnanden

Habo ljung används som fritidsområde. Campingplats finns alldeles intill området. Merparten av Habo ljung är skyddat enligt NVL § 19. Länsstyrelsen (1975) har föreslagit skydd enligt NVL § 7.

Värden

Området har endast låga dynbildningar på äldre strandvallar. Största värdet är enligt Naturvårdsplanen kusthedskaraktären.

Hot

Kusthedsresterna hotas enligt Naturvårdsplanen av igenväxning med skog, vilket även minskar överskådligheten över strandvallarna.

Förslag till mål

Området bör bevaras i sitt tidigare skick.

Förslag till åtgärder,

Habo Ljung föreslås i Naturvårdsplanen bli naturreservat. Därigenom kan åtgärder mot beskogningen vidtagas.

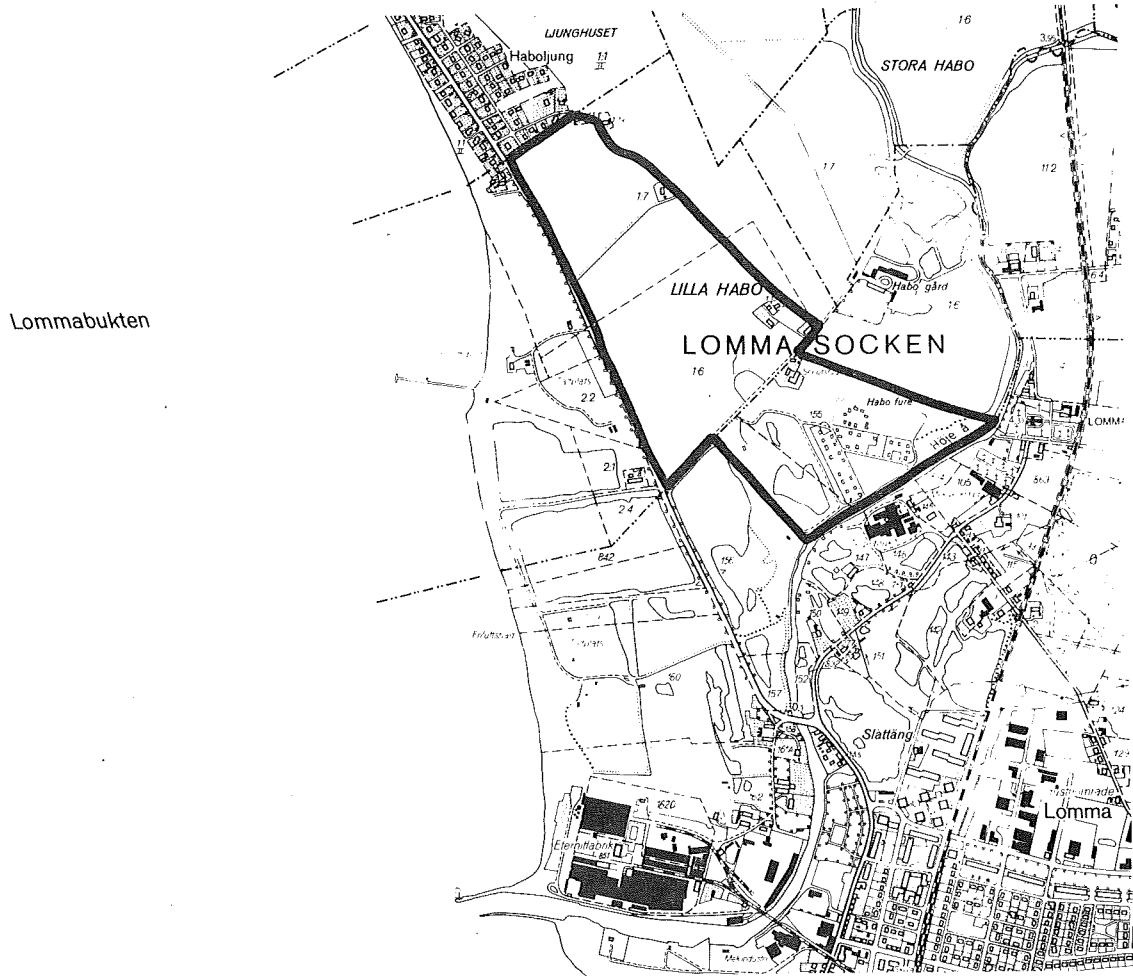

Fig. 19. Objekt 14: Habo ljung (Lomma kommun)

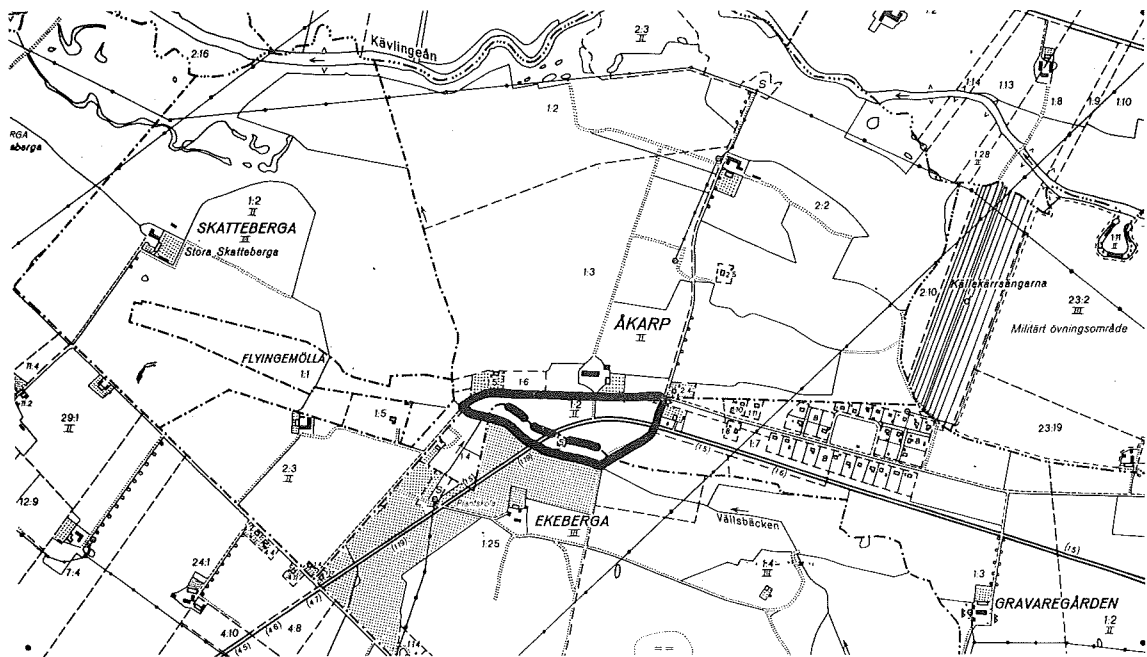

Fig. 20. Objekt 15: Skatteberga (Lunds kommun)

SKATTEBERGA (15)

<u>Kommun</u>	Lund
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6180 1348
<u>Topografisk karta</u>	2C Malmö SO
<u>Ekonomisk karta</u>	2C 5j, 2C 6j
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ad Nr 3

Historik

Uppgifter om områdets historik har inte inhämtats.

Dynmorfologi

Området genomlöpes av några få östvästliga dynryggar, som delvis sammanfaller med en sockengräns. Gränsen utmärks idag av ett brädstaket. Dynerna är upp till 4 meter höga.

Vegetation

Dynerna har en varierad vegetation med ek/tallblandskog och öppen hedvegetation.

Markanvändning och förordnanden

Den öppna vegetationen betas. De skogsbärande delarna syns inte varit särskilt påverkade av skogsbruksåtgärder.

Värden

Områdets värden är inte klarlagda.

Hot

En större väg, mellan Revinge och Södra Sandby, skär genom området. Bebyggelse gränsar till dynerna.

Förslag till mål

Dyntopografin bör bevaras.

Förslag till åtgärder

Dynernas historik bör bli föremål för undersökning.

KLINTEN (16)

<u>Kommun</u>	Lund
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6180 1351
<u>Topografisk karta</u>	2D Tomelilla SV
<u>Ekonomisk karta</u>	2D 5a, 2D 6a
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ad Nr 3

Historik

Uppgifter om områdets historia har inte inhämtats.

Dynmorfologi

En enda stor sandackumulation med en höjd av c:a 10 meter utgör dynområdet. Dynen har en brant nordsida, där Kävlingeån eroderar i sidan av dynen.

Vegetation

Området är bevuxet med planterade granar och tallar med gräsunderväxt.

Markanvändning och förordnanden

Klinten ingår i pansarövningsfältet Revingehed. En sommarstuga står på dynens västsida. Ett fornminne ingår även i bildningen. Dynbildningen är skyddad enligt NVL § 15.

Värden

Områdets värden är inte klarlagda. Ett fornminne ingår.

Hot

Inga direkta hot har konstaterats.

Förslag till mål

Dynbildningen bör bevaras.

Förslag till åtgärder

Inga åtgärder föreslås.

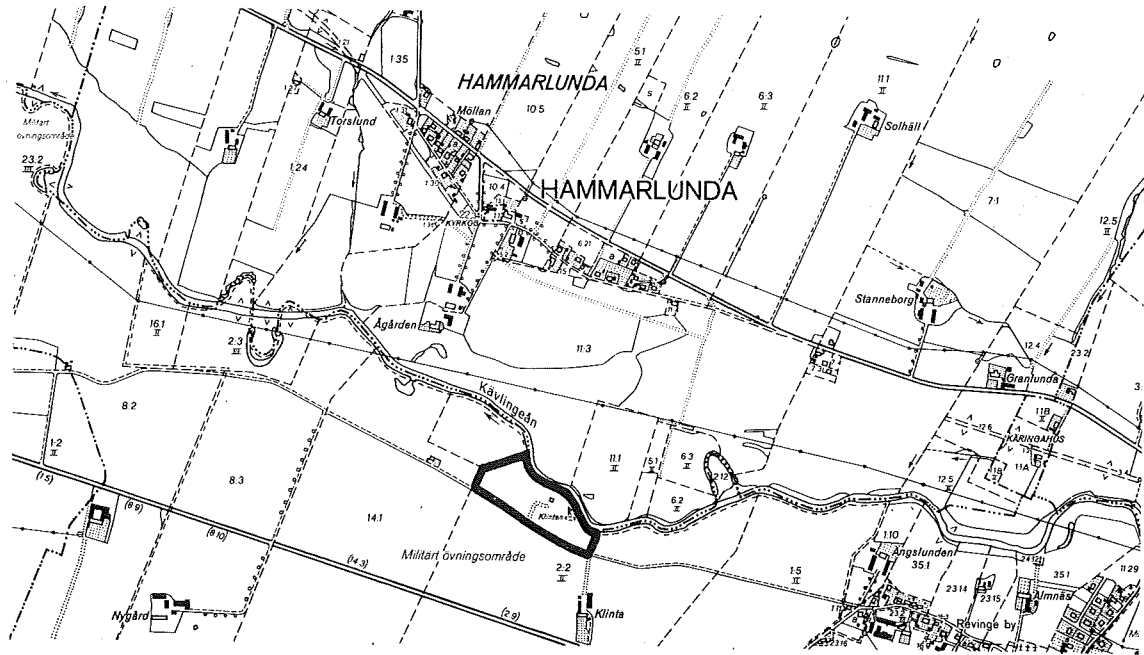

Fig. 21. Objekt 16: Klinten (Lunds kommun)

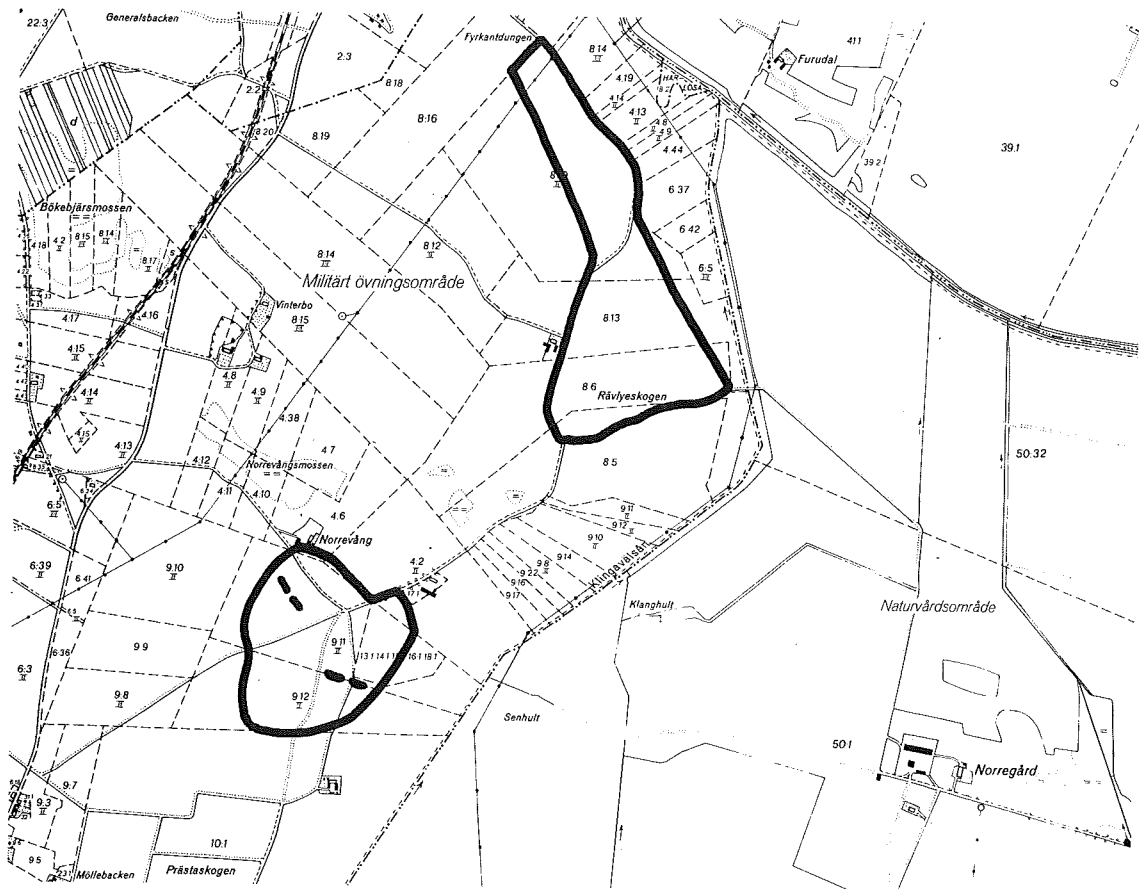

Fig. 22. Objekt 17: Rävlyeskogen (Lunds kommun)

RÄVLYESKOGEN (17)

<u>Kommun</u>	Lund
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6177 1357
<u>Topografisk karta</u>	2D Tomelilla SV
<u>Ekonomisk karta</u>	2D 5b
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Ad Nr 3

Historik

Uppgifter om områdets historik har inte inhämtats.

Dynmorfologi

En småkullig dyntopografi präglar Rävlyeskogen och angränsande områden. På militär aktivitet har dynerna väsentligt omformats, särskilt i skogbärande delar. Inom området finns även två långsmala höjdryggar (markerade i fig 22), vilkas innehåll dock ej undersökts.

Vegetation

Vegetationen karakteriseras av hed- och torrängsväxter. Smärre tall-
dungar har planterats.

Markanvändning och förordnanden

Området ingår i pansarövningsfältet Revingehed och nyttjas flitigt för militära aktiviteter.

Värden

Områdets värden är inte klarlagda.

Hot

Terrängkörning med pansarfordon och andra militära aktiviteter förändrar dynerna.

Förslag till mål

Dynerna bör i möjligaste mån bevaras.

Förslag till åtgärder

Möjligheter att undantaga de mest intakta dynerna från militära aktiviteter bör undersökas.

VOMBS FURE (18)

<u>Kommun</u>	Lund
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6171 1359
<u>Topografisk karta</u>	2D Tomelilla SV
<u>Ekonomisk karta</u>	2D 3b, 2D 3c, 2D 4b, 2D 4c
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 142

Historik

Dynbildningarna från Klostersågen in i Vombs Fure har en historia, som inte helt säkert kan fastställas. Allt tyder dock hittills på att den långa räta dynen bildats mot ett här tidigare uppsatt stängsel. Denna uppfattning delas bl a av Munthe et al (1920) och Mattsson (1983). Att området, som tidigare varit åkermark brukad av bönderna i Vombs by, drabbats av sandflykt i historisk tid finns dokumenterat bl a i kartbilden på Skånska rekognoseringskartan från 1812-20 (foto 13), som visar ett upprört sandhav med en tydlig dyn, nämligen den som idag kan ses i Vombs Fure. Tallsådder har p g a sandflykten utförts sedan 1700-talet på dessa Övedskloster tillhöriga marker (af Petersens 1932). En mindre talldunge kan ses på Skånska rekognoseringskartan.

Dynmorfologi

Den räta långa gårdesgårdsdynen sträcker sig från Klostersågen i söder och halvvägs mot Vombsjöns sydvästra hörn. Höjden varierar från 10 meter i ändpartierna till obetydliga 1 eller 2 meter i delar av mellanpartiet. Enligt Mattsson (1983) förekommer luckor i dynen, vilket kan tolkas som urblåsningshål. Småkuperade dynamråden förekommer främst i den räta dynens södra ände, men även i dess norra ände och på andra håll i Vombs Fure. Huvuddynen beskrivs av Munthe et al (1920) och Mattsson (1983) som asymmetrisk, men författarna har olika åsikter om den vindriktning som givit upphov till dynens form med en flackare västsida och en brantare östsida. Dynen är i stora delar dock relativt symmetrisk.

Vegetation

Vombs Fure är, som namnet antyder, ett område med tallskog. Här och där är dock gran planterad, liksom i mindre omfattning bl a ek och björk.

Markanvändning och förordnanden

Övedskloster har sålt Vombs Fure till Malmö kommun, som använder marken för skogsbruk samt infiltrationsdammar och andra anläggningar för yt-vattenuttaget ur Vombsjön. Dynerna berörs inte av dessa anläggningar. Hela området ingår i skyddsskogsområde enligt SVL § 18. Södra delen av det kulliga dynamrådet väster om Klostersågen ingår i Klingavälsåns naturreservat.

Värden

Dynerna i Vombs Fure är av stort markhistoriskt värde, då de på ett tydligt sätt illustrerar ett exempel på kraftig markförstöring i historisk tid. Den långa gärdesdynen och dynlandskapet i gärdesdynens södra ände är också ett viktigt studieobjekt.

Hot

Rationella skogsbruksmetoder förändrar gärdesdynens betydelse för landskapsbilden och kan även riva upp dynens känsliga marktäcke.

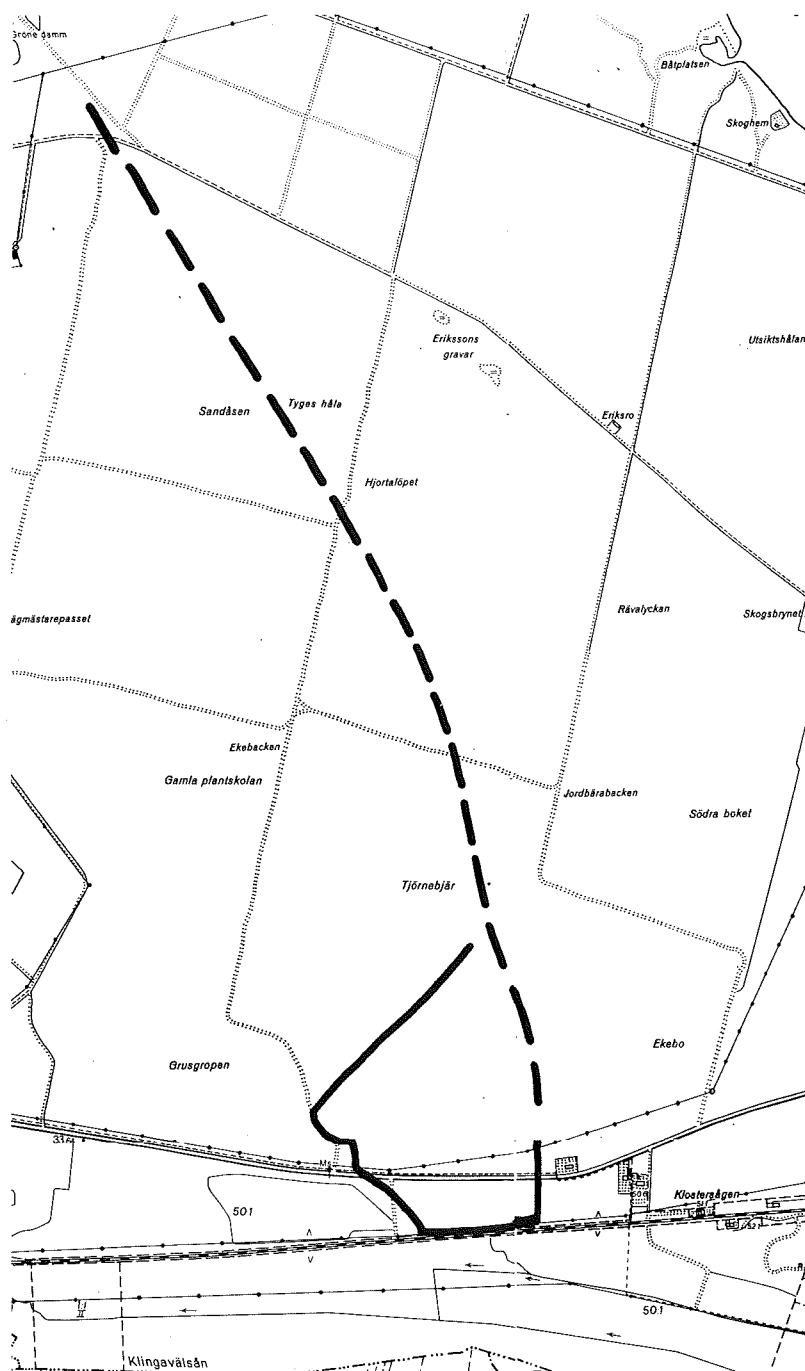
Förslag till mål

Dynerna bör bevaras, vilket även framhålles i Naturvårdsplanen (Länsstyrelsen 1975).

Förslag till åtgärder

Området bör av-sättas som fornminne, alternativt som naturminne enligt NVL § 13.

Fig. 23. Objekt 18: Vombs Fure (Lunds kommun) Heldragen linje markerar ett kulligt dynområde, streckad linje en lång gärdesdyn.

VEBERÖDS FURE (19)

<u>Kommun</u>	Lund
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6169 1355
<u>Topografisk karta</u>	2D Tomelilla SV
<u>Ekonomisk karta</u>	2D 3a, 2D 3b
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 138

Historik

Veberöds Fure är förmodligen en av Vombsänkans äldsta antropogena dynbildningar. Sanddynerna är här bildade på 1600-talet och beskrivna i lantmäteriakter från 1693 och 1703. I ett referat till dessa akter skriver Campbell (1928): "Flygsand förekommer i ett stort fält strax öster om byn i Östre vång samt i ett mindre fält i Norre vång." Av de i Campbell (1928) avfotograferade akterna att döma råder det inget tvivel om att sanden vallats i tre rätta drivor mot särskilt uppsatta sandstaket, som förmodligen byggts av flätade algården, vilket var karakteristiskt för traktens hägnader.

Dynmorfologi

Tre rätta flygsanddyner med en höjd av några få upp till 5 meter karakteriserar området.

Vegetation

På dynerna växer gamla resliga tallar och enstaka granar, vilka tillsammans markerar höjdsträckningarna.

Markanvändning och förordnanden

Delar av Veberöds Fure ingår i fastställd byggnadsplan, vari inte har tagits hänsyn till dynerna, varför egnahemsbebyggelse från början av detta sekel delvis står på och delvis vid sidan av dynerna.

Värden

Veberödsdynernas största värde ligger i den dokumentation av dynernas tillkomst, som visar att dynerna förmodligen bildades under 1600-talet (se Campbell 1928). På närheten till dynerna i Vombs Fure, Ilstorp och Hemmestorp är dessa dyner även ett värdefullt studieobjekt.

Hot

De obebyggda delarna av dynerna ligger relativt nära Veberöds centrum och riskerar att bebyggas i en inte alltför avlägsen framtid.

Förslag till mål

Dynerna bör bevaras och därmed undantagas från bebyggelse.

Förslag till åtgärder

Vid framtida detaljplanläggning av området bör dynerna beläggas med byggnadsförbud och i möjligaste mån avsättas som parkmark.

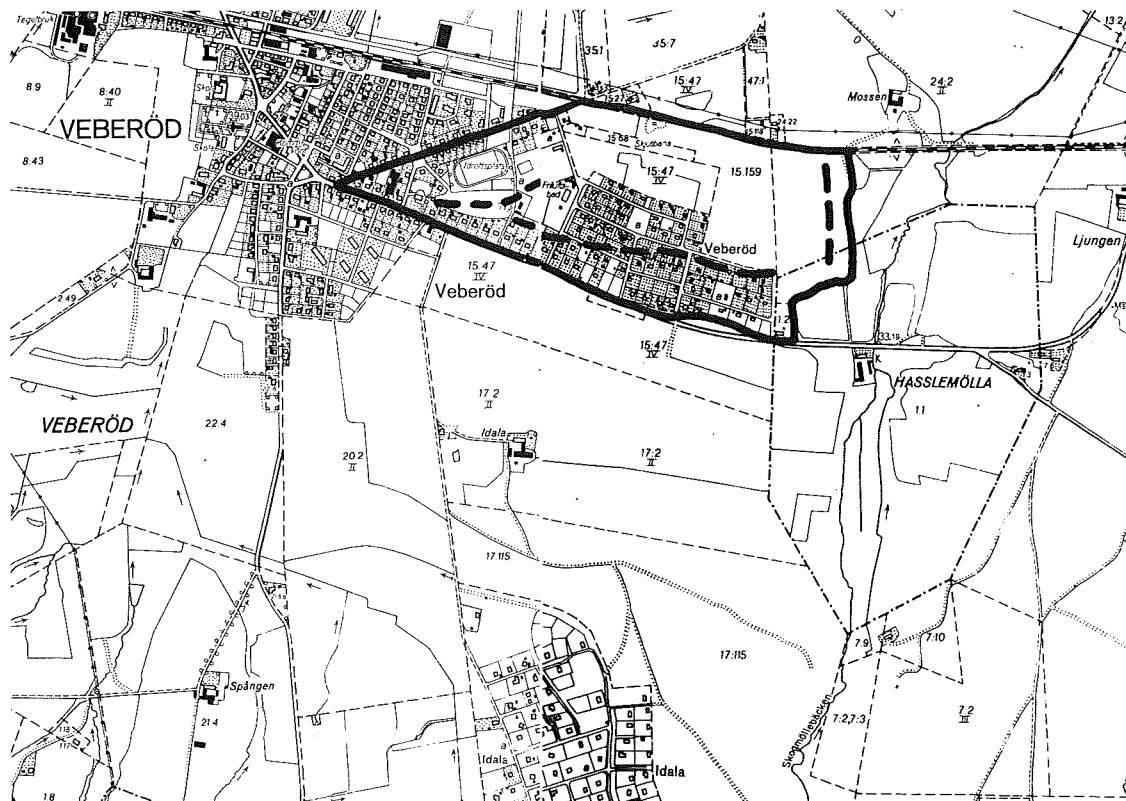

Fig. 24. Objekt 19: Veberöds Fure (Lunds kommun). Streckad linje markerar tydliga antropogena dynner.

HEMMESTORP (20)

<u>Kommun</u>	Sjöbo
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6167 1353
<u>Topografisk karta</u>	2D Tomelilla SV
<u>Ekonomisk karta</u>	2D 3b
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 142

Historik

Hemmestorps by är en av de mest flygsandsdrabbade byarna på Vomslätten. Redan vid 1700-talets början besvärade flygsanden i åkervångarna (Beskrivningen till Olof Naeringhs karta från 1706 (Everlöf, akt Nr 4), i Dahl 1942 och Campbell 1928). Även Linne (1751) konstaterade jordarnas dåliga skick då han passerade "Moslätten".

I Hushålln. sällsk. handl. (1817 2:24) berättas att "flygsanden i senare år härjat väldeliga. 1774 skulle endast ett tunnland vara angripet. Nu, 1817, voro 200 tunnland inägor översandade. Med betydande svårigheter lyckades man dämpa en mäktig sanddriva om 80 tunnlands rymd, flera alnar tjock och således till annat än skog odregeligt mark och fått den gräsvallad, och arbetet fortsätter på den övriga delen." (af Petersens 1932).

På Skånska Rekognoseringskartan från 1812 - 20 framgår tydligt hur invallningsarbetet resulterat i en tallplantering på Hemmestorps marker. Om denna invallning skriver Runo Löwenmo i brev till länsantikvarie Carin Bunte den 8 november 1981 (diariennr 11.391-4304-81):

Vallen "uppfördes åren 1824 till 1828 av rusthållaren Per Persson å Hemmestorp 5. Per Persson var en märklig man och en av vårt lands allra första landskapsvårdare, även med moderna mått mätt...

...På Hemmestorps sandar odlade man vid den tiden råg och bovete och så var det några års träda däremellan. Landskapet var helt skoglöst - för att inte säga trädlöst...

...Bovete- och rågskördarna slog inte sällan fel på grund av flygsands-skador. Per Persson yrkade på byastämman för att man skulle skogsplantera flygsandsfälten. I Hemmestorp var man vid den tiden mycket religiös och menade att om Gud ville det skulle växa skog där, så hade Han nog ordnat det för länge sedan. Dessutom visste man att då man sått tall- och granfrön så hade de liksom rågen blåst bort. Per Persson samlade tallkottar som värmdes vid elden så att kottarna öppnade sig och fröna kunde knackas ut. Tallfröna sådde han i trädgården...

...Per Persson ville gardera sig för att inte sanden skulle piska sönder de tallplantor han så småningom skulle plantera ut. Därför gick han till

Romeleåsen under vintern och högg stora enar som han sedan grävde ner tätt i en rad...

...Nästa år sattes nya enar en bit högre upp på sanddrivan och på fyra år blev den så stor eller kanske större än den är idag. Nu var tallplantorna också lagom stora för utplantering. De växte till och etablerade sig och Per Persson samlade kottar och sådde nya omgångar tallplantor...

...Hemlestorpsborna förundrade sig storligen och Per Persson fick öknamnet Furu-Per. Han kom i opposition med byborna och uteslöts ur byastämman, det var ju inte rätt att sätta skog på den mark som kunde ge föda åt människor och djur...

...Man anmälde saken för Kungl. Maj:ts Befallningshavare. Landshövdingen och biskopen kom på besök. Det skulle bli räfst och rättarting. I stället blev de båda myndighetspersonerna mäktigt imponerade och föreslog så småningom att Per Persson skulle få Patriotiska sällskapets guldmedalj för "beundransvärd och gagnande gärning". Per Persson fick besked om att hämta medaljen ur kung Karl XIV Johans hand...

...Han gick till Stockholm och hämtade sin medalj. På återvägen åkte han diligens för han var rädd om medaljen och vägarna var osäkra för stråtrövare. Nu fick han nytt öknamn. Konga-Per åkte in i bystämman så det vissla om det. Hemlestorpsborna började plantera skog på sandskiftena och flera av dem fick så småningom medalj - dock ingen kunglig sådan..."

Mer om planteringen och medaljerna står att läsa i Glimberg (1964) och i Hushålln. sällsk. handl. 1825 4:16.

Dynmorfologi

Invallningen och den räta dynen öster därom har bägge markerade krön som reser sig c:a 5 meter över omgivningen. Den räta dynen bör ha uppkommit mot ett staket längs vägen mellan Hemlestorp och Östarp (Jämför fig. 25 och foto 17).

Vegetation

Dynerna bär enstaka tallar och undervegetation av bl a gräs och ljung.

Markanvändning och förordnanden

Området används för fritidsbebyggelse och skogsbruk. Furu-Pers invallning skyddas enligt fornminneslagen.

Värden

Intressant och väldokumenterad historik samt välbehållen topografi gör

området mycket värdefullt, både från bevarande- och studiesynpunkt.

Hot

Viss bebyggelse finns i Furu-Pers invallning, vilket försvårar landskapsvårdande åtgärder. Väg 102 löper genom den räta intilliggande dynen. Skogsbruksåtgärder i form av maskinell markberedning har utförts på den räta dynens sydsida.

Förslag till mål

Dynerna har mycket hög prioritet för bevarande.

Förslag till åtgärder

Fornminnesförklaringen för invallningen bör behållas och utökas till att gälla även den räta dynen öster därom. Alternativt kan skydd enligt NVL § 13, naturminne, användas.

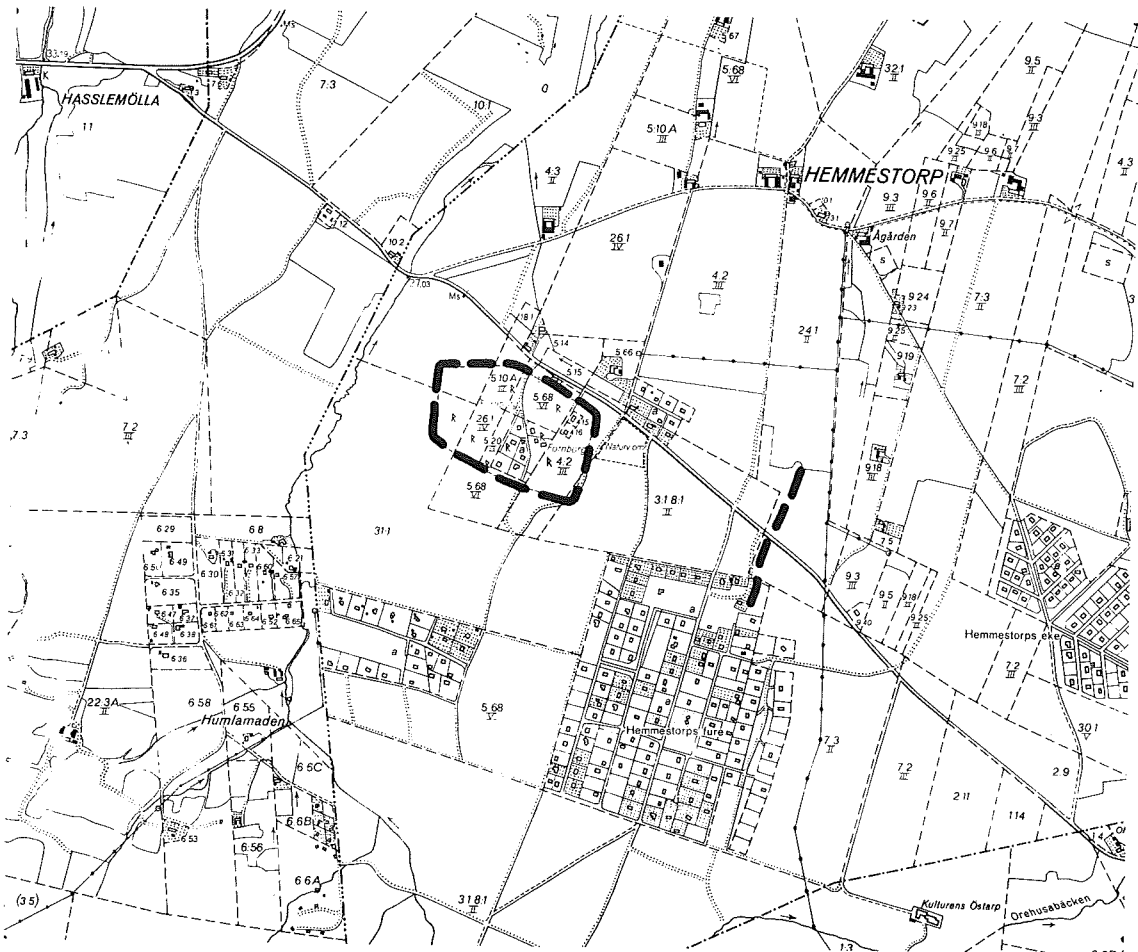

Fig. 25. Objekt 20: Hemmestorp (Sjöbo kommun). Streckad linje markerar tydliga dynryggar.

ILSTORP (21)

<u>Kommun</u>	Sjöbo
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6167 1366
<u>Topografisk karta</u>	2D Tomelilla SV
<u>Ekonomisk karta</u>	2D 3d
<u>Geologiska kartor</u>	-

Historik

Dynen är recent (se Mattsson 1983). Sandflykten i området har initierats av grundvattensänknningar till följd av årätningar (Rasmusson 1962, Åhman 1974 a, 1974 b).

Dynmorfologi

Dynen består av en mer än kilometerlång sandvall, som uppkommit p g a en nord-sydlig ägo gräns, markerad med ett taggträdsstaket. Höjden varierar mellan en halv meter och drygt en meter.

Vegetation

Vallen omges på bägge sidor av åkermark. Vegetationen på vallen består av sandtåliga gräs och ställvis malört. Vegetationen tillväxer i takt med igensandningen från åkerfälten.

Markanvändning och förordnanden

Vallen fungerar som en utmärkt sandsamlare till gagn för de kringliggande åkerfälten, som är mycket sandrika.

Värden

Dynbildningen har idag främst intresse som studieobjekt. Det är ett unikt exempel på recent bildning av gärdesgårdsdyner.

Hot

Inga hot har konstaterats.

Förslag till mål

Dynbildningen bör få utvecklas fritt.

Förslag till åtgärder

Markägarna bör underrättas om dynbildningens värde som studieobjekt.

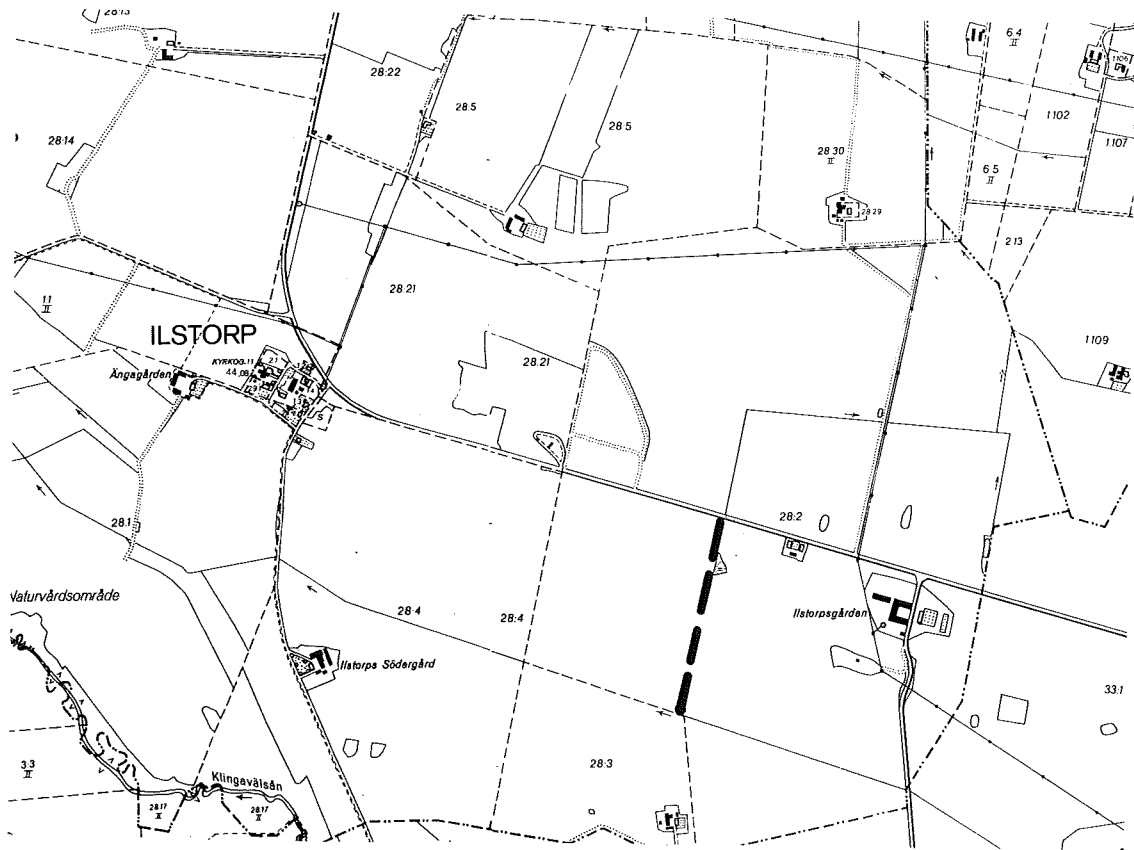

Fig. 26. Objekt 21: Ilstorp (Sjöbo kommun). Streckad linje markerar en dynrygg under uppbyggnad.

NAVRÖD (22)

<u>Kommun</u>	Sjöbo
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6161 1365
<u>Topografisk karta</u>	2D Tomelilla SV
<u>Ekonomisk karta</u>	2D 2c
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 142

Historik

Den 2 juli 1749 passerade Carl von Linné (1751) denna trakt och noterade:

"Landet...var mera backigt och fullt med låga enbuskar. Här blev en helt annan jordmån: åkerfälten blev helt fulla av sand, och på åtskilliga ställen ren flygsand, som ifrån Sövdesjön uppkastades åt landet och formerade moslätten öster om Romeleklint."

En annan förklaring till flygsandens uppträdande ger dock Hallenborg (1913):

"Sövdesjön uppkastar ingen flygsand, ty på denna södra och västra sidan är den i kanten förvarad med vidlyftiga alkärr, ängar och morasser. Flygsanden är här skapad av naturen eller genom allmänna flodvattnet ditdriven. Har sedermera varit med skog bevuxen, men sedan den blivit borthuggen och landet uppkört till åker har flygsanden börjat visa sig."

Områdets storkulliga topografi beror av avsättning av isälvsmaterial, vilket senare blivit källmaterial för flygsanden. Senglaciala dyner är ej kända, men, skriver Munthe et al (1920):

"Inom bladet Sövdeborg har ... flygsandsdrift sannolikt försiggått under den senglaciala tiden samt den postglaciala tidens äldsta del, innan ännu marken hunnit klädas av ett mera sammanhängande, densamma bindande växttäckte."

Flygsandsdriften var vid senaste sekelskiftet delvis aktiv (Munthe et al 1920) men senare har i stort hela Navrödsområdet skogsplanterats med gran och tall.

Dynmorfologi

På flera håll i det stora område, som markerats med flygsandsbeteckningar av Munthe et al (1920) se fig 5, finns idag spår i form av småkullig terräng, översandade stengrunder och vägs kärningar genom mindre dyner. Detaljkartan som tillhör detta objekt (fig 27) visar två intressanta objekt intill Navröds naturreservat - en översandad stengärdesgård i västra delen av Navrödsbacken samt recent vinderosion,

initierat av kreaturtramp, i isälvsmaterial nära Frihult.

Vegetation

Navrödsområdet är till största delen bevuxet med gran- och tallskog. Det mindre området vid Frihult bär torrängsvegetation.

Markanvändning och förordnanden

Trots den flygbenägna jorden (jfr fig 5) är inte området med i skyddsskogsområde enligt SVL § 18. Här bedrivs rationellt skogsbruk. I de östra delarna av Navrödsområdet vidtar M-landstingets strövområde. Bägge objekten i fig 27 ligger alldeles utanför Navröds naturreservat.

Värden

Området uppvisar två relativt ovanliga företeelser: en översandad stengärdesgård och recent vinderosion i isälvsmaterial.

Hot

Inga hot har konstaterats. Erosionen vid Frihult bör ej ses som ett hot utan som en förutsättning för fortsatt sandomlagring.

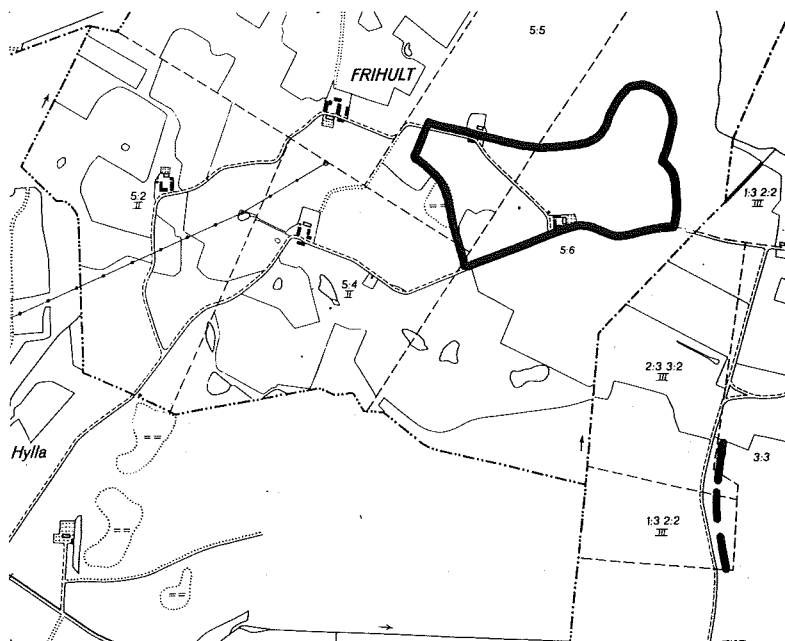
Förslag till mål

Den översandade stengärdesgården bör bevaras. Området vid Frihult bör fritt få utvecklas.

Förslag till åtgärder

Vid framtida översyn av gränsdragningar för gällande förordnanden enligt NVL §§ 7 och 19 bör ovanstående beaktas.

Fig. 27. Objekt 22: Navröd (Sjöbo kommun) Hheldragen linje avgränsar ett område med recent vinderosion, streckad linje visar en översandad stengärdesgård.

BEDDINGESTRAND (23)

<u>Kommun</u>	Trelleborg
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6139 3149
<u>Topografisk karta</u>	1C Trelleborg NO
<u>Ekonomisk karta</u>	1C 7j
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 146 SGU Ser Ae Nr 33

Historik

Dynområdet framträder tydligt på Skånska rekognoseringskartan från 1812 - 20. Bebyggelsen i området har i huvudsak tillkommit från 1930 och framåt. Området har tillhört flera socknar och flera jordägare. På 1930-talet fanns två stora planteringar tillhörande Jordberga gods och staden. De privatägda markerna i övrigt planterades ungefär vid denna tid. I övrigt har historiska uppgifter om sandfältet inte kunnat framtagas.

Dynmorfologi

Daniel (1977) skriver följande om det jordartsgeologiska kartbladet Trelleborg NO: "Den enda större förekomsten av eoliska sediment har påträffats inom Beddingestrands bebyggelse. Svallsedimenten är där täckta av 2 - 4 m höga, till synes oregelbundet utformade dyner av flygsand."

Vegetation

I bebyggelsen förekommer sparsamt tall och björk. Trädgårdsodlingar vid sommarstugorna dominerar i stora delar av Beddingestrand.

Markanvändning och förordnanden

Beddingestrand är ett utpräglat sommarstugeområde. På strandområdet finns en golfbana. Detaljplan har fastställts för området.

Värden

Inga särskilda värden har noterats för dynområdet Beddingestrand. Det är dock ett av länets större dynområden.

Hot

Fritidsbebyggelsen har förändrat områdets landskapsbild. Eventuell förtätning av bebyggelsen bör ses som ett hot mot ännu ej exploaterade delar. Stranderosionen bör däremot inte betraktas som ett hot. Det är en naturlig process, som måste anses tillhöra dynamiken i ett kustdynområde av denna typ.

Förslag till mål

Målet bör här vara att bevara de oexploaterade delarna av dynområdet.

Förslag till åtgärder

Vid detaljplanändringar inom området bör hänsyn tas till ovanstående.

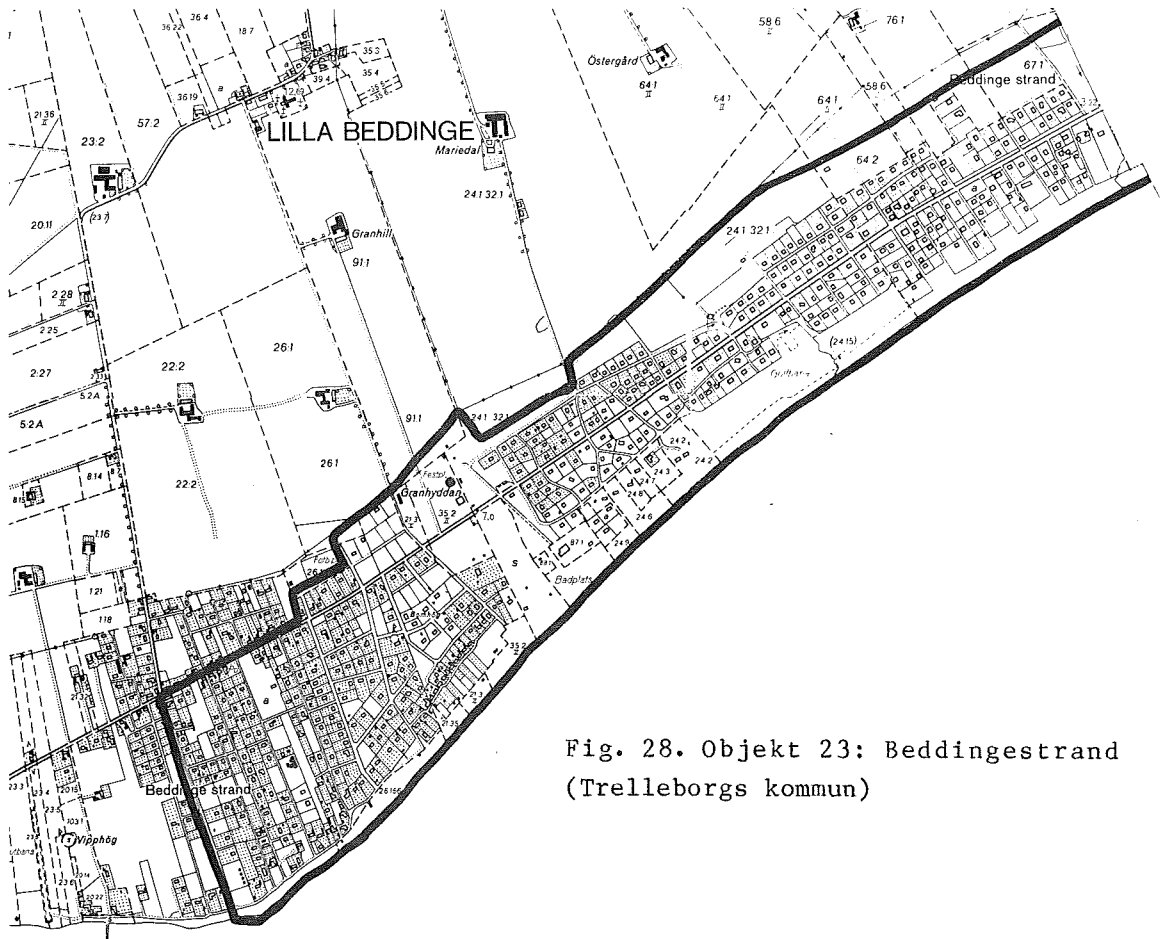
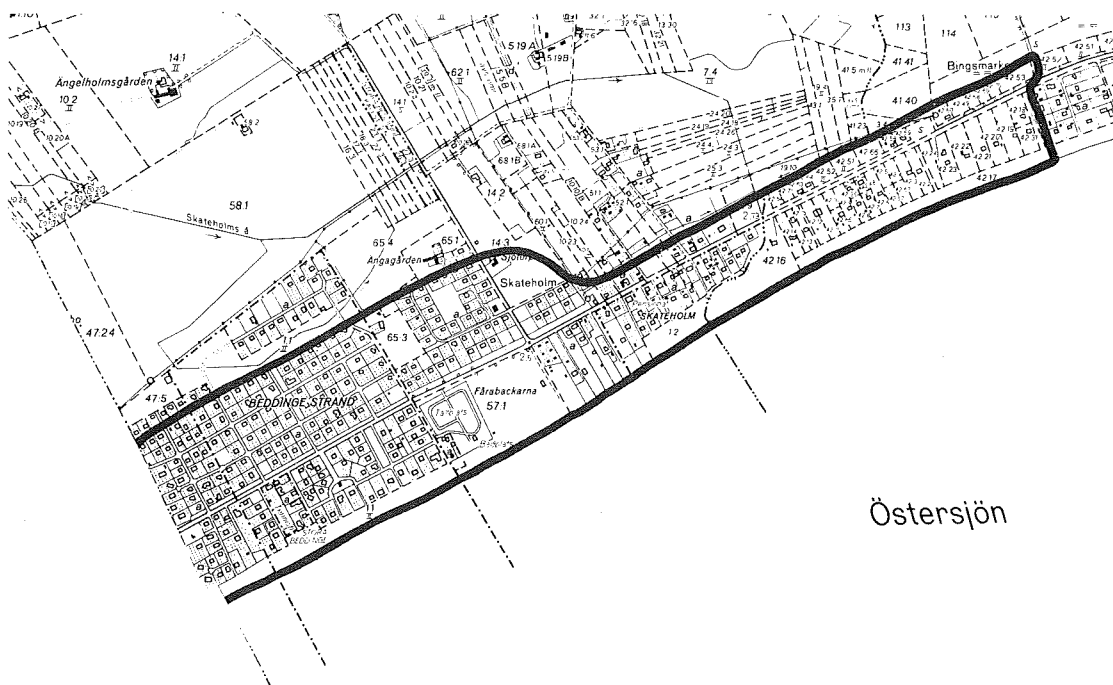

Fig. 28. Objekt 23: Beddingestrand
(Trelleborgs kommun)

Östersjön

FALSTERBO MED FLOMMEN (24)

<u>Kommun</u>	Vellinge
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6145 1312
<u>Topografisk karta</u>	1C Trelleborg NV
<u>Ekonomisk karta</u>	1C 8c
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 112 SGU Ser Ae Nr 23

Historik

Falsterbohalvön är ur geologisk och morfologisk synvinkel en relativt komplicerad bildning med ett fåtal moränkärnor och mot dem uppkastade strandvallar av havssand. För en närmare beskrivning hänvisas till Holst (1895), Richter (1936), Davidsson (1963) och Ringberg (1975).

Att sanden i betydande utsträckning tornat upp sig mot bebyggelsen i Skanör och Falsterbo framgår av flera samstämmiga uppgifter från 1500-, 1600- och 1700-talen enligt Richter (1936). Vid Falsterbo kyrka har sandflyktens betydelse konstaterats vid arkeologiska utgrävningar av den senmedeltida bebyggelsen, som låg i strandnära partier söder om kyrkan. Bebyggelsen övergavs under 1500-talets senare del, varvid sandlager har inlagrats i huslämningarna. Man har dock inte kunnat konstatera om flygsanden i sig varit den avgörande anledningen till att bebyggelsen övergivits. Anledningen kan, enligt Ersgård (1978), också ha varit att den dominerande näringsgrenen övergått från sillfiske till jordbruk på slutet av 1500-talet.

Av Linne's (i Gullander 1975) beskrivning framgår att Falsterbo besvärades av flygsand:

"Flygsanden har kastat sig över alla vägar och gator att man går som i snödrivor. ...Flygsanden skadar ganska mycket ängarna på östra sidan om kyrkan och borde här planteras sandhavre."

Värst har, enligt Söderberg (1903), "flygsanden härjat omkring Falsterbo kyrka, der den lagt sig i drivor af ända till 10 meters mäktighet. Vesterut har flygsandsdriften sträckt sig så långt som till och med den sänkning, som bär namnet Lyktekärret. I norr utgöres gränsen för flygsandens härjningar af den tångvall, som bildar södra gränsen för Fedevången. /Även delar av Fedevången påverkades av flygsand; se under dynmorfologi./ Flygsandens härjningar togo sin början i 17:de århundradet men hafva varit isymmerhet svåra i midten af 1800-talet. Nu är faran öfverstånden, i det man genom planteringar af lämpliga vexter bundit sanden. Sedan man tillika inhägnat området och utestängt boskap, har på en stor del av det gamla flygsandsfältet uppstått en ganska rik vegetation." Så tillkom Falsterbo stadspark. Beslutet om planteringen togs 7 februari 1849 (Hushålln. sällsk. handl. 1849 20:101-104).

Dynmorfologi

De strandnära dyner man idag kan se mellan Falsterbo kyrka och Falsterbo udde samt norrut längs revlarna i Flommen är kustdynbildningar som bildats under de senaste århundradena. Vissa av dessa har bildats mot flygsandshejdande staket, medan andra har uppkommit på naturlig väg. Dynerna ombildas än idag av vindens och havets krafter.

Vissa av dynerna vid Falsterbo kyrka är 5 - 10 m höga och utgör därmed halvöns högsta punkter (Ringberg 1975).

En tydlig antropogen dyn är den som upplagrats längs och innanför tångvallen som avgränsade Fedevången mot angränsande ljunmarker. Upp till 4 m hög är dynen, som bildats då flygsand förts från Ammebukten över ljunmarken in över åkrarna på Fedevången. I "Beskrifning öfver den emellan Falsterbo och Kämpinge By belägna af flygsand besvärade neige år 1761" (Skanör, Akt No 1) kan detta med all önskvärd tydlighet ses (foto 24). Tångvallen och dynen är i det närmaste intakta.

Vegetation

Falsterbo stadspark har en varierande vegetation med inhemska och införda tallarter, lövträd, buskvegetation och en intressant flora. Vissa dyner täcks endast av kortvuxet gräs. Kustdynerna vid Ammebukten och vid Flommen är i de aktiva delarna bevuxna med dyngräs. De inre delarna av Flommen har äldre inaktiva dyner med sandhedsvegetation. Tångvallsdynen vid Fedevången är delvis bevuxen med tallar och trädgårdsodlingar av varierande slag.

Markanvändning och förordnanden

Falsterbo udde och Flommen är naturreservat. Dock används stora delar som golfbana. Falsterbo stadspark saknar skydd enligt naturvårdslagen och ingår ej heller i gällande detaljplan. Kustdynen vid Ammebukten söder om Falsterbo kyrka skyddas enligt NVL §§ 15 och 19. Hela området används flitigt för bad och friluftsliv.

Värden

Dynformationerna vid Falsterbo är mycket värdefulla och mångsidiga, då de inrymmer revelbildningar med dyner, stora kustdyner, storböljande antropogena dyner vid Falsterbo kyrka och ett översandat tånggärde. Områdets betydelse som studieobjekt är stort.

Hot

Planerad utvidgning av bebyggelsen mot dynerna är inte känd. Hoten ligger snarare på markslitagesidan, där militära aktiviteter på skjut-

fältet öster om Falsterbo förorsakar skador i dynerna. Omfattande slitage från bad och friluftsliv har också konstaterats vid kustdynen mot Ammebukten.

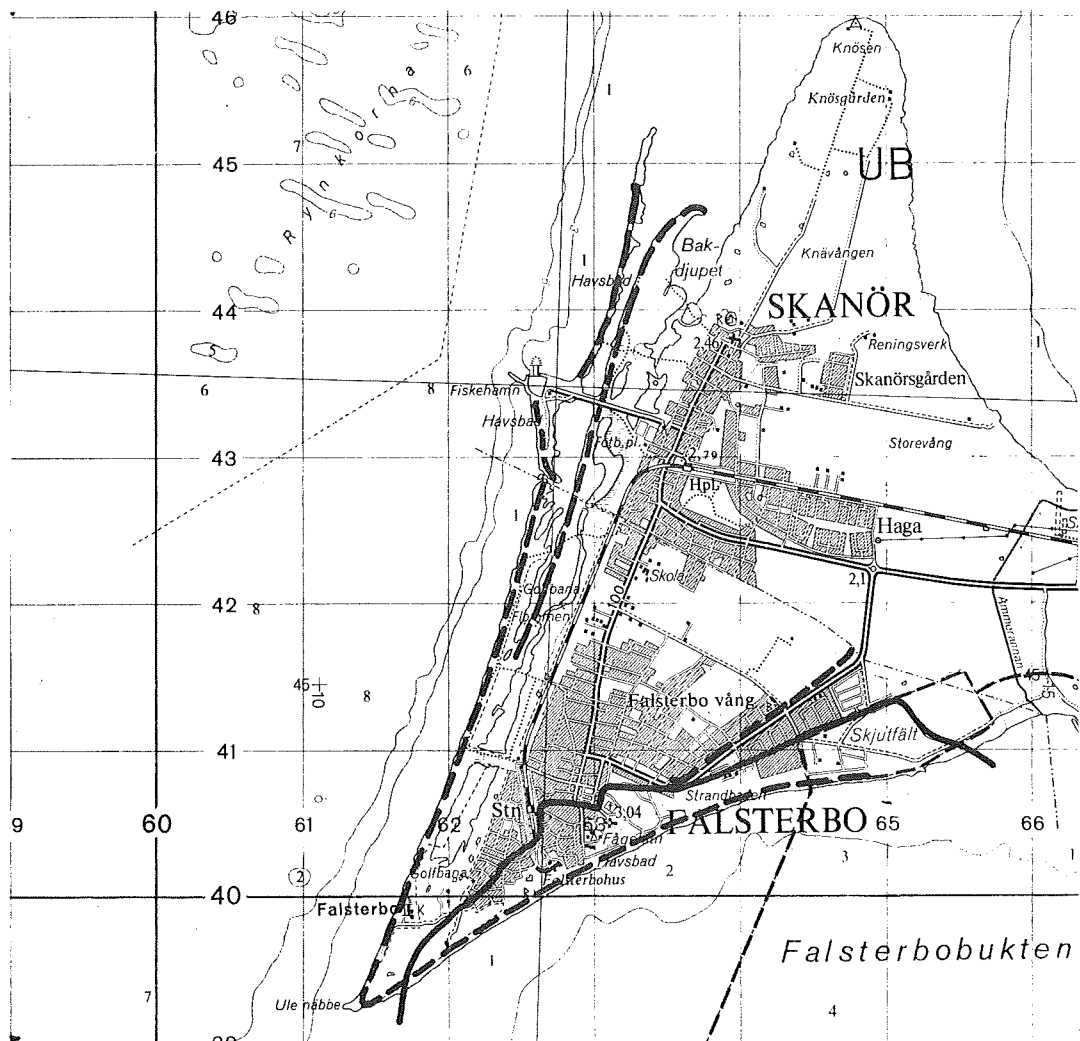
Förslag till mål

Målet bör vara att bevara dynerna och därmed områdets mångsidighet ur dynsynvinkel.

Förslag till åtgärder

Förbättrat skydd föreslås för Falsterbo stadspark enligt NVL § 19 samt för den översandade tångvallen vid Fiddevången enligt fornminneslagen alternativt NVL § 13. Förändringar i kustdynen vid Ammebukten till följd av markslitage bör kontrolleras och vid behov åtgärdas i enlighet med förslag lämnade av Norrman et al (1974).

Fig. 29. Objekt 24: Falsterbo med Flommen (Vellinge kommun). Heldragen linje markerar ett större, gammalt dynområde. Streckad linje markerar kustdyner, dynbildningar på revlar och en översandad tångvall.

MÅKLÄPPEN (25)

<u>Kommun</u>	Vellinge
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6140 1310
<u>Topografisk karta</u>	1C Trelleborg NV
<u>Ekonomisk karta</u>	1C 8b, 1C 8c
<u>Geologiska kartor</u>	-

Historik

"Måkläppen, belägen ett par kilometer sydväst Falsterbo udde, utgör kärnan i Falsterbo rev och är den del som höjer sig över vattenytan, från år till år dock starkt varierande till form och areal. Ön är en geologiskt mycket ung bildning, med hela sin tillkomst och utveckling förlagd till postglacial tid, dvs de senaste tiotusen åren....Under Måkläppen höjer sig en fast kulle ur moräntäcket och kring denna har, åtminstone i historisk tid, sanden lagrats i växlande mängd. Ön har under alla tider skiftat starkt i storlek och figuration i takt med strömmar, sandvandringar över botten samt med stormar, som med vågors hjälp kan slita bort vad som under år byggts upp.

Måkläppen har sannolikt existerat som ö med åtminstone viss växtlighet sedan vår historias gryning. Det tidigaste omnämmandet i skrifterna antyder, att bebyggelse, troligen dock endast fiskebodas, fanns på ön under 1400-talet. Fynd av keramik och stengods från 1200-1400-talen gör troligt att Måkläppen inte bara höjt sig över havsytan utan också utnyttjats av människan under sillatiden." (Kraft & Schmitz 1979)

Dynmorfologi

Dynbildningen på Måkläppen är, liksom strandvallsbildningen, mycket varierande och beroende av vattenstånd och vindar (se Davidsson 1963, Kraft & Schmitz 1979). För närvarande saknar Måkläppen dyner efter att ön översköljts av stormvågor vintern 1982/1983.

Vegetation

Måkläppens växtlighet är utsatt för ständiga förändringar. Betydande inslag 1977-1978 var dynvegetation med bl a strandråg, sandrör och kvickrot samt på vissa håll mällor, skräppor och lägre örter som strandkrypa, saltarv mm (Kraft & Schmitz 1979).

Markanvändning och förordnanden

Måkläppen med ett avgränsat vattenområde kring ön är skyddat som naturreservat med beträdnadsförbud under sommarhalvåret.

Värden

De naturliga revelbildningarna med temporära dyner är opåverkade av människan och unika för svenska förhållanden.

Hot

Den naturliga erosionen och förflyttningen av ön är inte att betrakta som ett hot utan som en naturlig process. Eventuell sandsugning kan framkalla ökad erosion, vilket inte bör få förekomma.

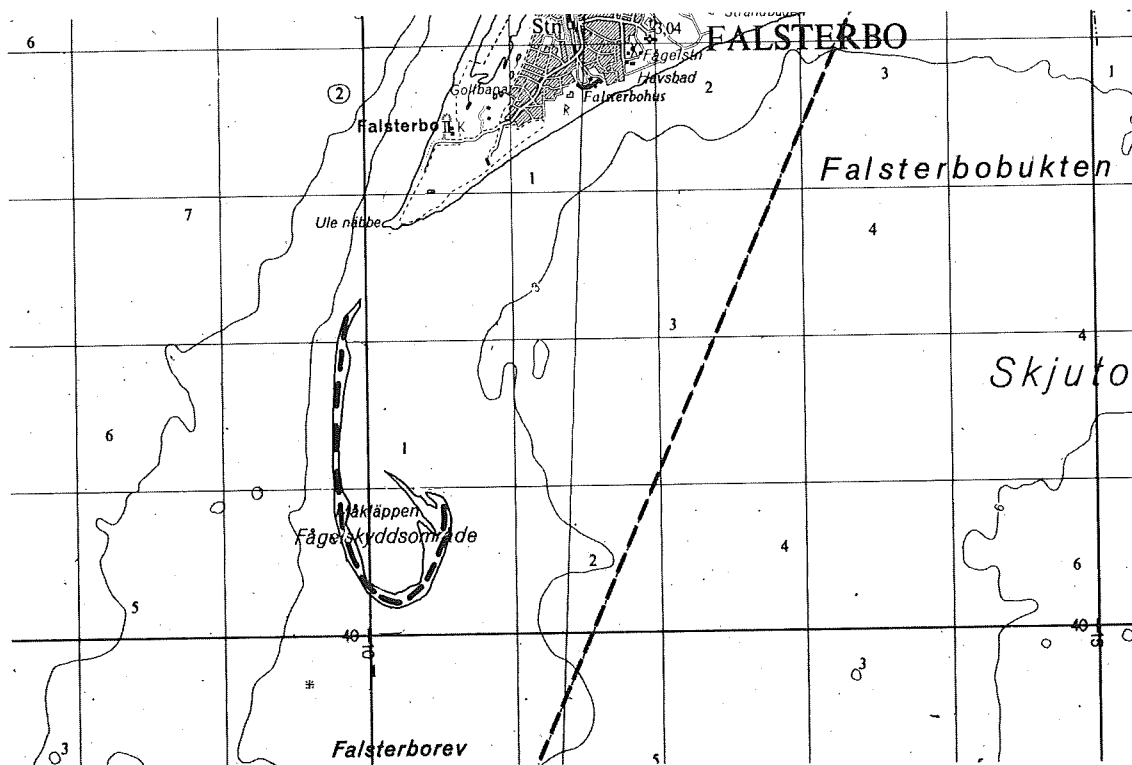
Förslag till mål

Ön bör få utvecklas fritt.

Förslag till åtgärder

Gränserna för naturreservatet kommer att justerats för att ön inte skall riskera att förflyttas utanför reservatsgränserna. I övrigt behövs inga särskilda åtgärder.

Fig. 30. Objekt 25: Måkläppen (Vellinge kommun)

SKANÖRS LJUNG (26)

<u>Kommun</u>	Vellinge
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6146 1318
<u>Topografisk karta</u>	1C Trelleborg NV
<u>Ekonomisk karta</u>	1C 8d, 1C 8e, 1C 9d, 1C 9e
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 112 SGU Ser Ae Nr 23

Historik

Falsterbonässets inre delar har under lång tid fungerat som utmarker för Falsterbo, Skanör, Stora och Lilla Hammar, Kämpinge och Räng. Området kallas Ljungen eller Skanörs Ljung, eftersom Ljungen i sin helhet ansågs tillhöra Skanör innan staden

"genom Lagmans-Synerättens laga kraftwurda dom af den 18 Augusti 1870, blifwit fränkända östra andelen, innehållande 1801 Tunneland, som tilldömts byarna Kämpinge, Räng, Stora och Lilla Hammar, så att städerna nu ej hafwa qwar mera än 1941 Tunneland" (Hushålln. sällskhandl. 1849, 20:102).

Följande beskrivning är, med undantag för vissa infogade kommentarer, i sin helhet hämtad från Glimberg (1955):

"Som nummer två i ordningen /efter Ängelholm/ blev Skanörs Ljung föremål för mera omfattande statliga åtgärder. År 1720 slöts efter 20 års krig fred med Danmark, och året därpå förklarade generalguvernören C. G. Hård krig mot flygsanden i Skånes sydvästra hörn. Här hade för länge sedan funnits skog, varom bl a ett gammalt danskt rim ger oss en antydning:

"Da Christus lod sig föde
Da stod Skanörs lund i gröde."

Under det stora sillfiskets tid skövlades den emellertid grundligt, och flygsanden kom lös, främst kanske på grund av att befolkningen nödgades använda ljung, kråkbär, pors och annat ris till bränsle. Situationen tillspetsades ytterligare genom att man till bränsle flådde av själva markskiktet: "...folket här hugger helt tätt sin tunna, runda och platta torf, hwilken de vända up och ned, torka i solen och föra hem til bränsle, at här hwarken kan blifwa örter eller swartmylla." (Linne). Särskilt hårt åtgången blev Ljungen den hårda vintern 1708 - 09, då sanden, enligt Hallenborg, bröt "sig löst utur backarna och öfverhöljde Kiempinge och stora Hammars samt en del av Rengs och Stefvie byars ägor, som deraf aldeles förstördes och råkade i allmeht ödesmåhl."

Hårds aktion misslyckades, och det skulle dröja länge, innan målet var nått.

År 1753 förordnades professorn vid universitetet i Lund E. G. Lidbeck - mest bekant som de skånska pilevallarnas egentlige skapare - till "plantagedirekteur" i Skåne. Med friskt mod tog han tillsammans med lärjungen och medhjälparen M. Solberg itu med uppgiften att få Ljungen skogbeväxt /(Se Lidbeck 1759)/. Natur och människor motarbetade honom i hans hopplösa kamp. Folk och få ryckte upp plantorna, sanden kvävde dem, men lika envist sådde och planterade han igen. För att komma ifrån de i den skoglösa trakten dyrbara gårdesgårdarna infördes den holländska planteringsmetoden. Halm, helst råghalm, sattes som vindskydd i parallella rader, och mellan dessa planterades ax av margräs /= sandrör/ och sandhavre /= strandråg/. Så småningom tröttnade dock höga vederbörande på att kasta ut pengar till ingen nytta, anslaget indrogs, och till slut fick Lidbeck också en officiell, förvisso oförtjänt prickning i Kungligt brev den 29 januari 1790. Där talas om alla de medel, som förgäves blivit utgivna, och att "vid Skanörs Ljung icke utan svårighet stället igenfinnes, der skogsplanteringen skall blifvit verkställd, så att största nyttan af berörda utgift tillfallit Plantage Directeuren, som bött väl i de för honom uppbyggde hus, haft god utkomst med sin lön och med lätthet kunnat författa sina räkningar, hvilkas riktighet åter icke kunnat controleras."

Under tiden hade ständerna 1766 givit Skanör tillstånd till torvtäkt på Ljungen. I ovannämnda kungabrev avskaffas och förbjudes vid kroppsstraff dessa missförhållande, trots att borgarna "förebära stadens undergång om de icke allt framgjent till flygsandens förökande få bidraga, dels med torfvens uppskjärande till eldbrand, dels med Ljungen utrotande". Senare blev det emellertid en kompromiss. En del av Ljungen fick fortfarande tjäna som torvtäkt. Torven användes även till gårdesgårdar, "ett nidingvärk, som bland tänkande människor icke bör förväntas eller af Ämbetsmän opåtalt lemnas."

1790 års kungabrev inför nya signaler i flygsandskampen. Tallplantering eftersträvades. Fälten skulle inhägnas och stängslen hållas i stånd. Liksom vid vargskall ingen fick dra sig undan, skulle alla invånare i de socknar, som gränsade till en av flygsand besvärad socken, vara skyldiga att deltaga i detta arbete. Till stängsel fick surskog utan betalning tagas på kronans mark, och i det skoglösa Sydvästskåne skulle ersättning utgå för inköpt stängselmaterial. Sist men icke minst skulle "en beskjedlig, nykter och pålitlig bonde i hvarje af de närmaste byar" förordnas som tillsyningsman. - Ville någon "till träds planterande, eller gräsvalls formerande" göra intagor på flygsandsparkerna, tilläts det, och t o m 50 års skattefrihet på marken beviljades.

Trots allt såg det hopplöst ut på Ljungen. Inte förrän 1845 kommo de äldsta skogsbestånden till /(se Hushålln. sällsk. handl. 1847 17:36)/,

planterade av greve Corfitz Beck-Friis, Böttreklöster. /Redan 1815 begärde han skifte av den del av Ljungen, som tillhörde de fyra byarna. Detta skifte verkställdes 1816./

Sedan började kyrkoherden C. J. Collin på 1870-talet sina planteringar/(Se Hushålln.sällsk.handl. 1876:259; 1877:172, 177, 242; 1878:7, 11, 16, 67)/, vilka möttes av ett otroligt motstånd från allmogen. Folk ryckte upp trädplantorna, förstörde och saboterade. /Skogsodlingstekniken vid denna plantering har beskrivits i Hushålln. sällsk.handl. 1878: 67 - 68 och 1877: 172 - 174. Ett mindre område besåddes under några år med tallfrö, varefter man, för att förbättra resultaten började plantera tallplantor uppdragna i plantskola. På Skanör med Falsterbos ägor hade fram till 1938 endast ett mindre område skogsodlats på Ljungens sydsida intill Beck-Friis plantering./

De stora arealer bördig åkermark, som ödelades genom att de blivit övertäckta av ett några decimeter tjockt lager flygsand, ha till stor del återvunnits genom "jordvändning", ett enormt arbete, som gick ut på att tunnland efter tunnland gräva ned sanden och täcka den med det mullhaltiga leriga underlaget." (Glimberg, 1955)

Jordvändningen beskrivs av bl a Holst (1895) och Ringberg (1975).

Hela områdets skogar förklarades 1923 såsom svårförnygrade i enlighet med 1923 års skogsvårdslag. Detta upphävdes 1951. Anledningen till att detta skyddsområde upphävdes var att området ansågs nästan totalt bebyggt och att skogsmarken därigenom blivit splittrad i ett stort antal tomter.

"Ingen anledning finnes tro, förmena de sakkunniga, att dessa tomt- och villaägare komma att skövla skogen och därmed utsätta den närbelägna åkerjorden för risken av skadegörelse." (Jorderosionskommitten 1950)

Dynmorfologi

Tydliga dyner finns inom stora områden av det som en gång i tiden utgjorde Skanörs Ljung. I villa- och sommarstugebebyggelsen i Ljungskogen, Höllviksnäs och Kämpinge är terrängen småkuperad med oregelbundna dyner upp till några få meters höjd. I strandnära delar på näsets södra sida finns även mäktigare kustdyner. Flygsand förekommer även som utbredda fält på Falsterbohalvön och ändå svår att skilja från havssand, som kan vara lika välsorterad, skriver Ringberg (1975). Vid Kämpinge ligger en tydlig rät dyn i öst-västlig riktning som bildar gräns mellan bebyggelsen i norr och åkrarna söder därom. Denna dyn samt flygsandsområdet i sin dåtida utsträckning finns i en "Beskrifning öfver den emellan Falsterbo och Kämpinge By belägne af flygsand besvärade neige år 1761" (Räng, Akt No 1; foto 32).

Vegetation

Den vegetation, som en gång karakteriserade stora delar av Falsterbohalvöns vidsträckta utmarker, återfinns idag endast inom naturreservatet Skanörs Ljung, som inte har tydliga dynbildningar bortsett från kustdynpartier vid Ammebukten. Naturreservatet präglas av ljung omväxlande med gräsvegetation. I de delar av forna Skanörs Ljung som idag är planterade, dvs Ljungskogen, Höllviksnäs och Kämpinge, dominerar tallskog med stora inslag av björk. I strandnära partier finns även strandhedsvegetation och dyngräs i kustdynen.

Markanvändning och förordnanden

Markanvändningen i området är hårt reglerad. Detaljplan gäller för de bebyggda delarna öster om naturreservatet Skanörs Ljung. Strandområdena och kanalzonen berörs av ett antal gällande och föreslagna förordnanden enligt NVL §§ 7, 11, 15 och 19. Området används framförallt för havsbad.

Den antropogena dynen väster om Kämpinge by ligger inom område skyddat av NVL § 19.

Värden

Området har väldokumenterad och intressant historik. Speciellt intressant är den antropogena inlandsdynen vid Kämpinge by, en dyn vars historia kan spåras tillbaka till ett sandstaket markerat i en lantmäteriakt från 1761.

Hot

Bebyggelsen är detaljplanereglerad och kommer förmodligen inte att utvidgas. Markslitage är ställvis kraftigt pågående vid kustdynen längs Kämpingebukten.

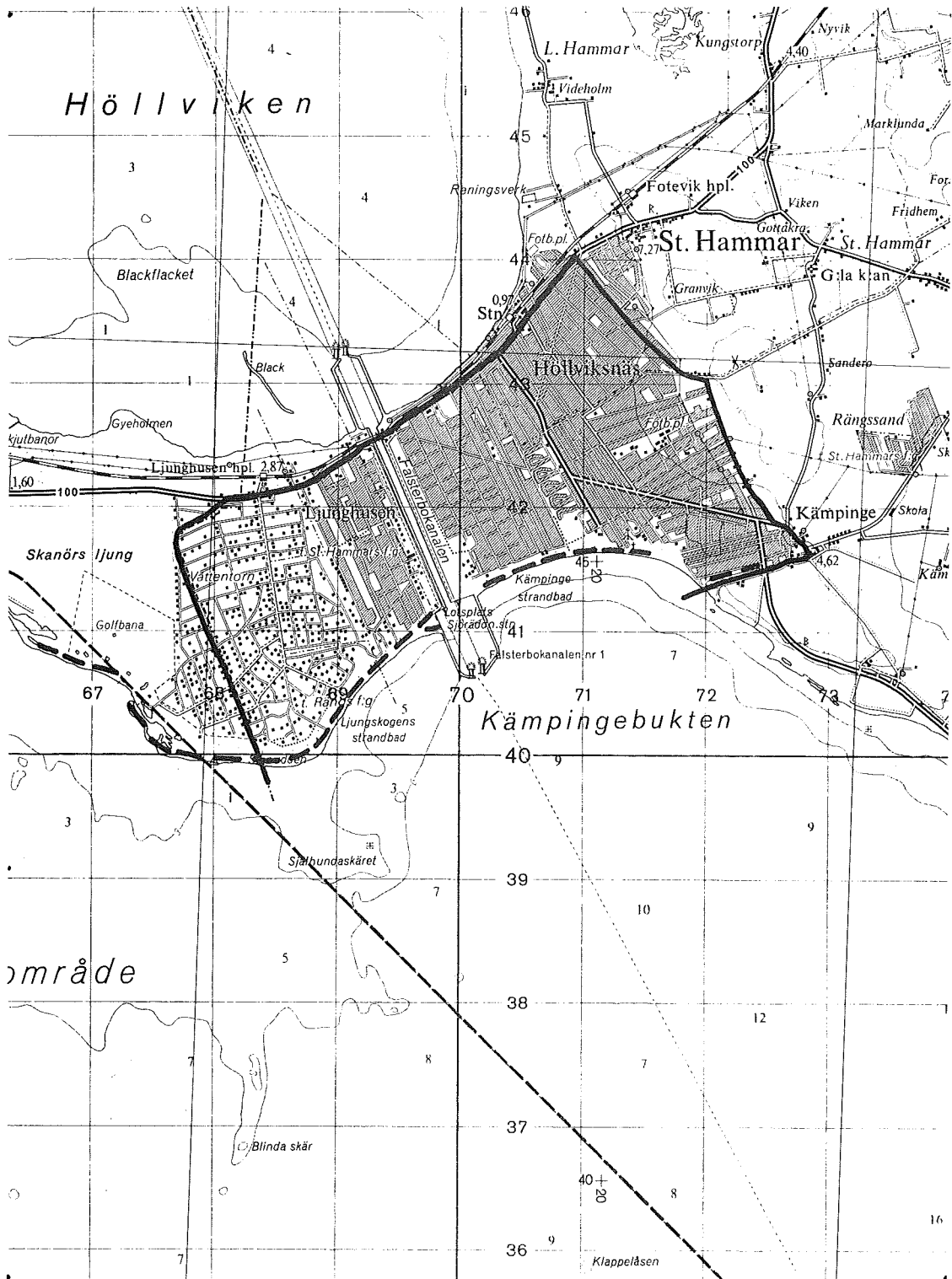
Förslag till mål

Dyntopografin bör i området i möjligaste mån bevaras.

Förslag till åtgärder

Förbättrat skydd föreslås för Kämpingedynen enligt fornminneslagen. Alternativt kan NVL § 13 komma till användning. Övriga områden längs Kämpingebukten bör få förbättrat skydd, främst enligt NVL § 7.

Fig. 31. Objekt 26: Skanörs ljung (Vellinge kommun). Streckad linje markerar kustdyner samt en antropogen dyn vid Kämpinge by.

KLINTHOLMEN (27)

<u>Kommun</u>	Ystad
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6146 1371
<u>Topografisk karta</u>	1D Ystad NV
<u>Ekonomisk karta</u>	1D 9e
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 117

Historik

Klintholmen är ett mindre kustdynområde väster om Ystad, omnämnt av Linne (1751); "Landet in emot Ystad var på sjösidan sandigt och hade flygsand väster om staden." Flygsanden var således fri i mitten av 1700-talet och tydligen även i början av 1800-talet, då en lantmätare Grönvall konstaterade följande vid förrättning av enskifte i Stora Tvärens by år 1815 (Bjäresjö, Akt Nr 16): "Söder om Landsvägen, neder till Sjöen flygsandsfält 18 tunnland, 5.4 kappland." Klintholmen och dess flygsand omnämns även av Holst (1902).

Dynmorfologi

Området karakteriseras av en flack topografi med en högre kustdyn.

Vegetation

I områdets östra del finns en äldre tallplantering. Närmast vägen finns nya tallplanteringar. I övrigt dominerar lågvuxen sandvegetation.

Markanvändning och förordnanden

Vid Klintholmen finns en frekventerad badplats. Området är avsatt som naturvårdsområde.

Värden

Klintholmen har främst landskapsbildmässiga och sociala värden.

Hot

Begynnande beskogning med tall kan minska områdets sociala värden.

Förslag till mål

Området bör bevaras.

Förslag till åtgärder

Områdets skydd enligt NVL § 19 bedöms tillräckligt.

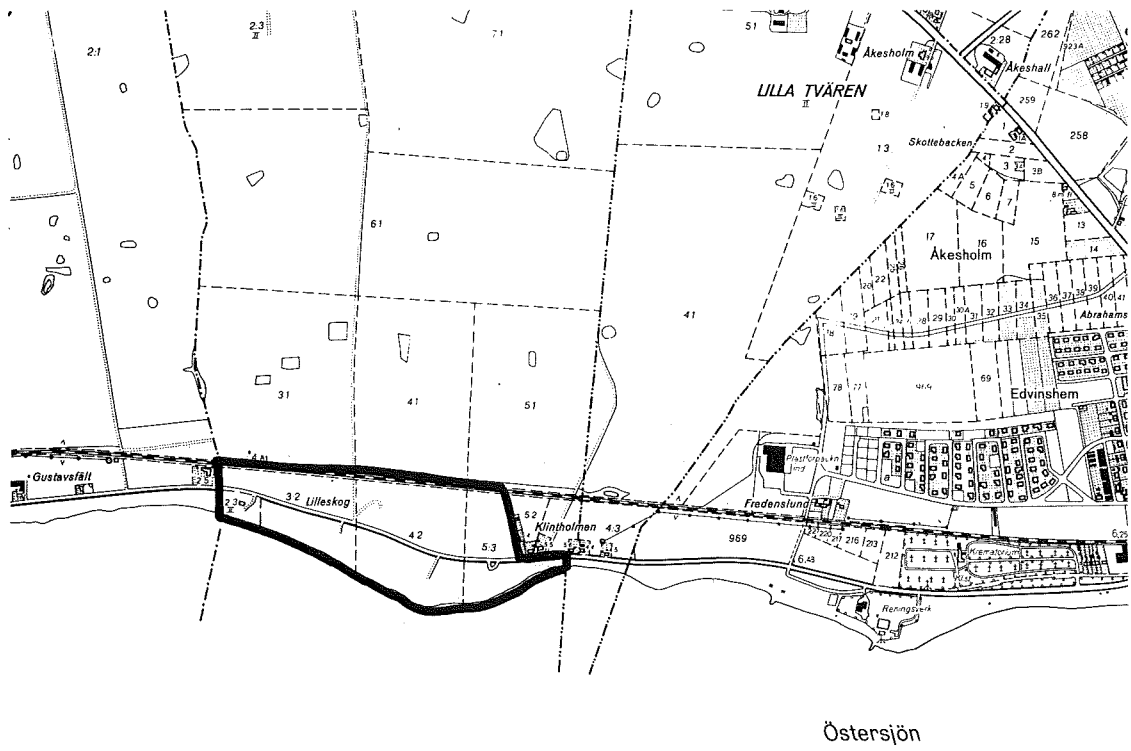

Fig. 32. Objekt 27: Klintholmen (Ystads kommun)

YSTADS SANDSKOG (28)

<u>Kommun</u>	Ystad
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6147 1377
<u>Topografisk karta</u>	1D Ystad NO
<u>Ekonomisk karta</u>	1D 9f
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 117

Historik

Flygsandsfältet Ystads sandskog är uppbyggt på en serie strandvallar som bildats under Littorinatiden. Strandvallarna, som också kallas järar i södra Skåne, kan än idag skönjas på flera håll i Ystads sandskog. (Holst 1902, Jönsson 1934, Länsstyrelsen 1975)

Jönsson beskriver utförligt resultatet av arkeologiska undersökningar åren 1924 - 1926, då man fann flera stenåldersboplatser inlagrade i strandvallarna. Av lagerföljdsbeskrivningarna finns inga tecken på störningar av flygsand. I sandskogens östra del, alldeles intill Nybroåns utlopp, fanns ett fiskarsamhälle på 1600-talet att döma av Buhrmans Skånekarta från 1684 och utgrävningsresultat från 1921. Utgrävningen visade att fiskeläget Sandhusen blivit begrävd av flygsand i tre omgångar, varav den första sandöverhöljningen ägde rum mellan åren 1723 och 1767. Det har även visats att fiskeläget uppförts på strandvallar och ej på flygsand (Jönsson 1934). Detta tyder på att området inte tidigare berörts av sandflykt av större omfattning.

Linne (1751) beskrev Ystads flygsandsfält så här:

"Viken, som går in åt landet i öster om staden och öster om revet, sträckte sig så långt man kunde se, övertäckt med flygsand. Innanför revet tilltager landet årligen och ansenligen av sand, som uppkastas med tång, vilka valla sig tillsammans och göra land. Lantborgen syns på västra sidan högre än landet men på östra sidan mindre. Betesmarken upptages i torv till gärdesgårdar på samma sätt som vid Skanör, varigenom betet utmärglas och ersättes icke på hundrade år; ty sanden ligger kvar helt bar, fastän de som bortföra torven äro tillhållne att därpå stänka lite gödsel. Tallskog kunde på den östra betesmarken bekvämligen sås som skulle giva lugn ifrån havet och avhålla flygsanden, fast han icke är här av synnerlig konsideration".

Hela området var vid denna tid tydligen helt trädlöst. Linne var antagligen den förste som givit Ystads innevånare det goda rådet att binda flygsanden med hjälp av skogsplantering. Men innan skogsplantering kunde med framgång bedrivas måste på vissa platser uppföras skyddsskärmar, troligen av ris, vilka uppfångade flygsanden. (Se även under dynmorfologi; Jönsson 1934).

Först efter 1813 års stadfästa överenskommelse om plantering av vart 50:de tunnland började skogsplanteringen. Följande "Beskrifning öfver Ystads stads så kallade sandmark, upprättad År 1813 d 13 juni" (Ystad, Akt No 8) ger en god bild av situationen:

Borgmästareängarna kallade, anslagne til Borgmästarens Lön, belägna i östra änden av Sanden, bestå av någon matjord på Sandbotten, men kunna begagnas såsom ängar.	6 tunnland, 9 kappland
Kämmersängen, tilhörig Staden, lik de förra.	6 tunnland, 18 kappland
Dito på den allmänna Stadens betesmark vid Öja och Stora Herrestads Råskillnader, består av föga matjord på hvit Sandbotten, samt några tomma torvholor.	75 tunnland, 2 kappland
Dito ? bestående af ganska ringa matjord på sandjord, och är liksom den förra, utsatt för översvämningar av Flygsand, användbar til intet annat än dåligt bete.	322 tunnland, 19 kappland
Di innom den af Staden inhägnade plantering, lik den föregående.	10 tunnland, 7 kappland
Til plantering, af Staden inhägnad Flygsand, aldeles oanvändbar.	104 tunnland, 1 kappland
Dito Flygsand, ej inhägnad.	445 tunnland, 12 kappland
SUMMA	970 tunnland, 4 kappland

af Petersens (1932) skriver "I Ystad, där innevånarna särskilt utmärkte sig för sitt nit, hade man hunnit med att hejda sanden genom "Pålwerk och leider, som två gånger blivit öfverhöljda av sanden". Avsikten var nu att så sandhavre och så fort marken blivit gräsbinden utföra kulturren... I till hushållningssällskapet från de olika kontrakter insända berättelser meddelades år 1868, att sandfältet vid Ystad nu är skogbevuxt på 589 tunnland, under det att resten 384 tunnland användes som betesmark. Tall utgör huvudträdslaget, men i vissa delar av området, där avståndet till grundvattnet är mindre, har även björken visat sig gå väl till.

Ystads sandskogsplantering har så småningom utökats och alla hava blivit vad man åstundade: ett skydd mot sanden. Dessutom har man i ett blåsigt läge fått en behaglig tillflyktsort året runt." (af Petersens 1932)

Dynmorfologi

En vallbildning, orsakad av uppbyggda risgården till skydd mot sanden,

"kan iakttagas strax öster om Bönedagsbacken där den framgår ett par hundra meter norr om landsvägen snörrät i flygsandsfältets längdriktning. Denna vall, som har en betydlig längd samt en höjd över omgivningen av 3 till 5 meter, röjer genom sin tvärbranta sluttning å nordsidan att den uppkommit genom mänskligt ingrepp." (Jönsson, 1934)

Det är av detaljtopografin att döma sannolikt att de system av räta eller något bågformade dynrader, som framgår av fig 33, har tillkommit på samma sätt.

Vegetation

I stort sett hela Ystads sandskog består av planterad tallskog, som på flera håll utglesats p g a sommarstugebebyggelse. Vissa inslag av björk och andra lövträd förekommer, framförallt i fuktiga partier. Sommarstugebebyggelsen omges endast i begränsad omfattning av trädgårdar.

Markanvändning och förordnanden

Sommarstugebebyggelsen, som ligger utanför detaljplanelagt område, präglar idag en stor del av Ystads sandskog. Här är tallskogen utglesad. I väster gränsar Ystad med regementet LV 4 som använder sandskogen för terrängbanor, skjutbana och allehanda övningar. De oexploaterade delarna av Ystads sandskog föreslås av Länsstyrelsen (1975) avsättas som naturreservat. Hela området är skyddsskog enligt skogsvårdslagens 18:e paragraf.

Värden

Ystads Sandskog är ett stort och mångsidigt dynområde med för länet unika system av översandade risgården, vilket gör området värdefullt som studieobjekt.

Hot

Sandskogens dyner är exploaterade för en mängd ändamål. Här finns vägar och järnväg som skär genom dynerna, ej planlagd bebyggelse och en mindre sandtäkt. En stor del av Sandskogen används för militära aktiviteter. Stranderosionen bör betraktas som en naturlig process i området.

Förslag till mål

Dyntopografin bör i möjligaste mån bevaras.

Förslag till åtgärder

En mindre del av Sandskogen föreslås i Naturvårdsplanen avsättas som naturreservat. Övriga delar av Sandskogen bör bli föremål för utredning om det framtida markutnyttjandet.

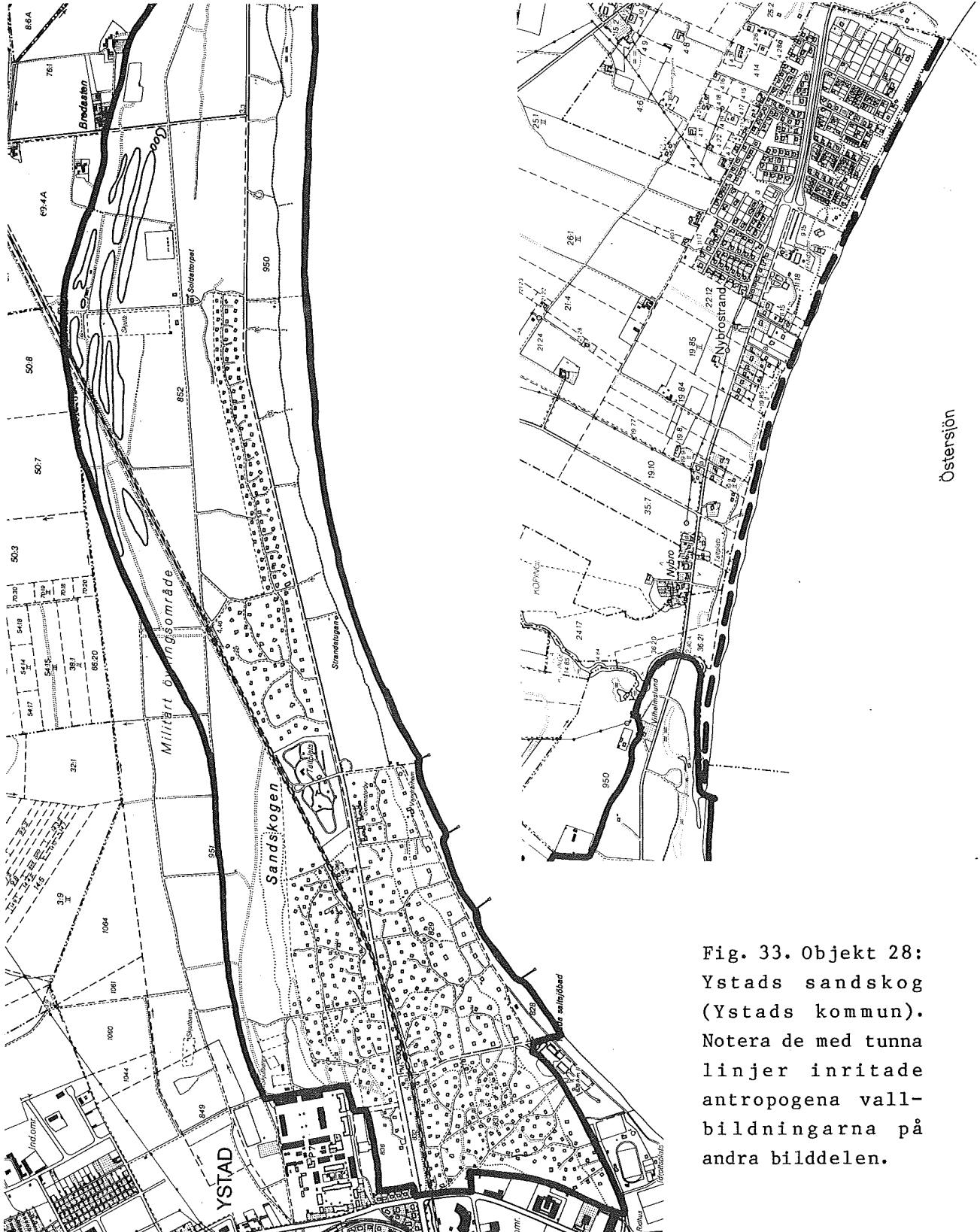

Fig. 33. Objekt 28: Ystads sandskog (Ystads kommun). Notera de med tunna linjer inritade antropogena vallbildningarna på andra bilddelen.

SANDHAMMAREN (29)

<u>Kommun</u>	Ystad
<u>Koordinater i rikets nät</u>	6141 1396
<u>Topografisk karta</u>	1D Ystad NO
<u>Ekonomisk karta</u>	1D 7i, 1D 7j, 1D 8i, 1D 8j
<u>Geologiska kartor</u>	SGU Ser Aa Nr 110

Historik

Sandhammaren vid Skånes sydöstra hörn är uppbyggd från Littorinatid till nutid av marin sand, som genom eolisk aktivitet omlagrats till flygsand (Moberg 1895, Richter 1936, Davidsson 1963). I våra dagar sker sandackumuleringen främst mellan Sandhammaren och Tyge å, medan havet återerövrar material i västra delen av Hagestads naturreservat och vid Löderups strandbad (Skällberg 1980).

Enligt länsantikvarie Carin Bunte i Skällberg (1980) "finns skäl att anta att här under bronsåldern vuxit ekskog, som utnyttjats vid tillverkning av gravkistor och båtar och i husbygge". Cronberg (1762; i Skällberg 1980) menar att skogen fram till andra hälften av 1600-talet haft större utbredning: "Desse Mälar i äldre tider warit ganska tätt och starckte bewuxne med en grof och härlig Ek-skog, hwilken, efter gamla Mäns sagen, der de af sina Förfäder hört, skall blifwit afhuggen". Denna ekskog lär ha nedhuggits på 1600-talet på Karl XI:s befallning för att icke vidare kunna tjäna sjörövare och andre vanartige människor till skydd (Glimberg 1955).

Hagestads mälare (för karta se Skällberg 1980) "inhägnades och planterades 1760, och resultatet såg ut att bli gynnsamt. Men efter tio år ansågo bönderna i Hagesta, som skulle vårda planteringen, att träden blivit så stora, att någon tillsyn icke längre behövdes. De blevo också befriade från sin skyldighet därvidlag, och det dröjde inte länge, förrän träden voro borta och flygsanden lös som förut." (Glimberg 1955)

Enligt Månsson (1960) och Andersson et al (1971) rörde det sig om tre små tallplanteringar öster om Tygeån samt planteringar av strandråg och sandrör. På det opublicerade konceptbladet till topografiska kartan 1816 finns inga tecken för barrträd i området (Weimarck 1960).

Landshövdingarna och de nybildade hushållningssällskapen gav sig i kast med flygsandsproblemet med stöd av Konungabrev från 1790 och 1819. 1820 började besiktningarna av flygsandsfälten i Kristianstads län, till vilket Sandhammaren på den tiden hörde. (Glimberg 1955) 1826 tog man itu med Hagestads och Sandbys sandfält, vilka var av särskilt svår beskaffenhet. 234 tunnland besåddes och dessutom sattes över 100.000 plantor samt uppfördes 1200 famnar dubbel stenmur (af Petersens 1932). Ännu 1838

låg dock Borrby, Sandby, Hagestads och Löderups flygsandsområden med en sammanlagd areal av 1800 tunnland till större delen obundna. Arbetet med att binda flygsandsfälten fullföljdes emellertid under de följande decennierna, och numera är dynerna nästan överallt bundna (Richter 1936). Området betecknades dock 1890 som det mest svårödlade flygsandsfältet (af Petersens 1932).

Dynmorfologi

Sandhammarenområdet är ett av Skånes största sanddynområden. Dynområdet sträcker sig från Kåsebergaåsen och Löderups strandbad i väster förbi länsgränsen i nordost. Området karakteriseras av ett fåtal höga strandparallella dynrader, innanför vilka ett stort antal dyner, bildade i olika riktningar, ligger. Flera dyner, främst de yttre, når höjder upp till 10 - 12 m (Länsstyrelsen 1975, Davidsson 1963). Dynområdet begränsas inåt land av från väster Kåsebergaåsen, Hagestadsmosse och Järarna. Detaljuppgifter om dynernas bildning eller planteringarnas utförande har inte kunnat framtagas.

Vegetation

Vegetationen inom området, undantaget Löderups strandbad, beskrivs närmare av Andersson et al (1971), Olsson (1974) och Skällberg (1980). Området är mosaikartat med ekskog, gamla tallplanteringar och ljunghed som dominerande vegetationstyper.

Markanvändning och förordnanden

Löderups strandbad är detaljplanelagt område och bebyggt med sommarstugor. Området öster därom - Hagestad - är naturreservat. Området mellan Hagestads naturreservat och länsgränsen föreslås av Länsstyrelsen (1975) avsättas som naturreservat. Idag är de strandnära delarna skyddade enligt NVL §§ 15 och 19. Hela Sandhammarenområdet ingår i skyddsskogsområde enligt skogsvårdslagens 18:e paragraf.

Värden

Sandhammaren är ett mycket stort, relativt orört och mångsidigt dynområde. Det är särskilt värdefullt även på grund av den unika förekomsten av delvis översandad ekkrattskog. Området har stor betydelse som studieobjekt.

Hot

Planlagd bebyggelse i Löderups strandbad och spridda hus vid Sandhammarens fyr stör områdets prägel av orördhet. Stranderosionen i Löderup är en del av den naturliga dynamiken i ett kustdynområde av Sandhammarens typ och bör således inte ses som ett hot.

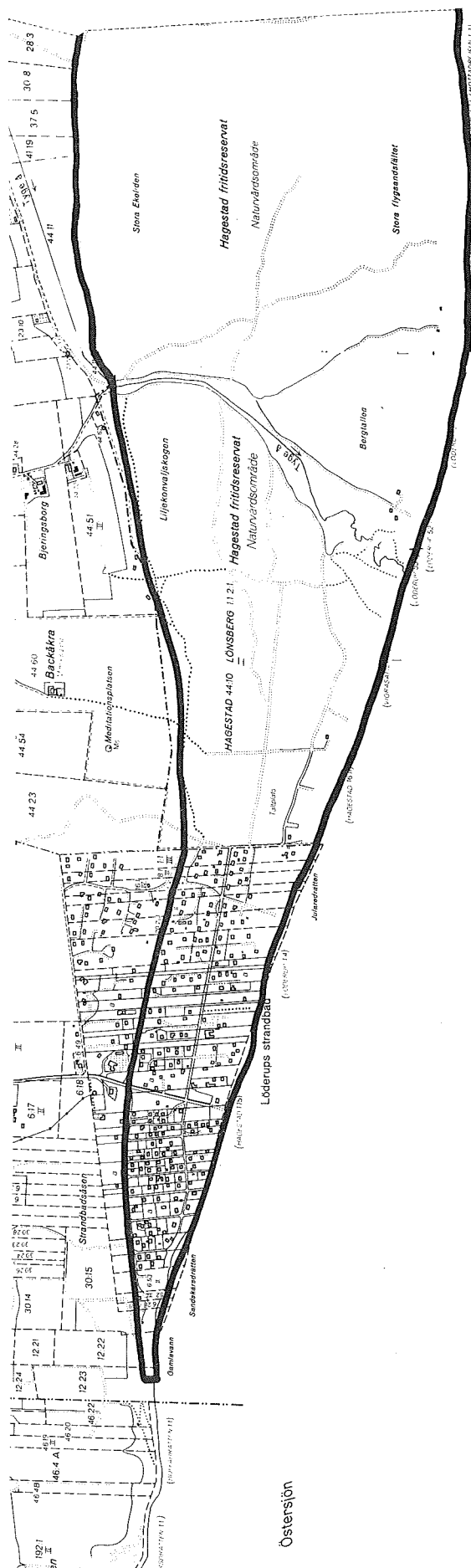
Förslag till mål

Området har hög bevarandeprioritet. Aktiva flygsandsområden bör här få fritt utvecklas.

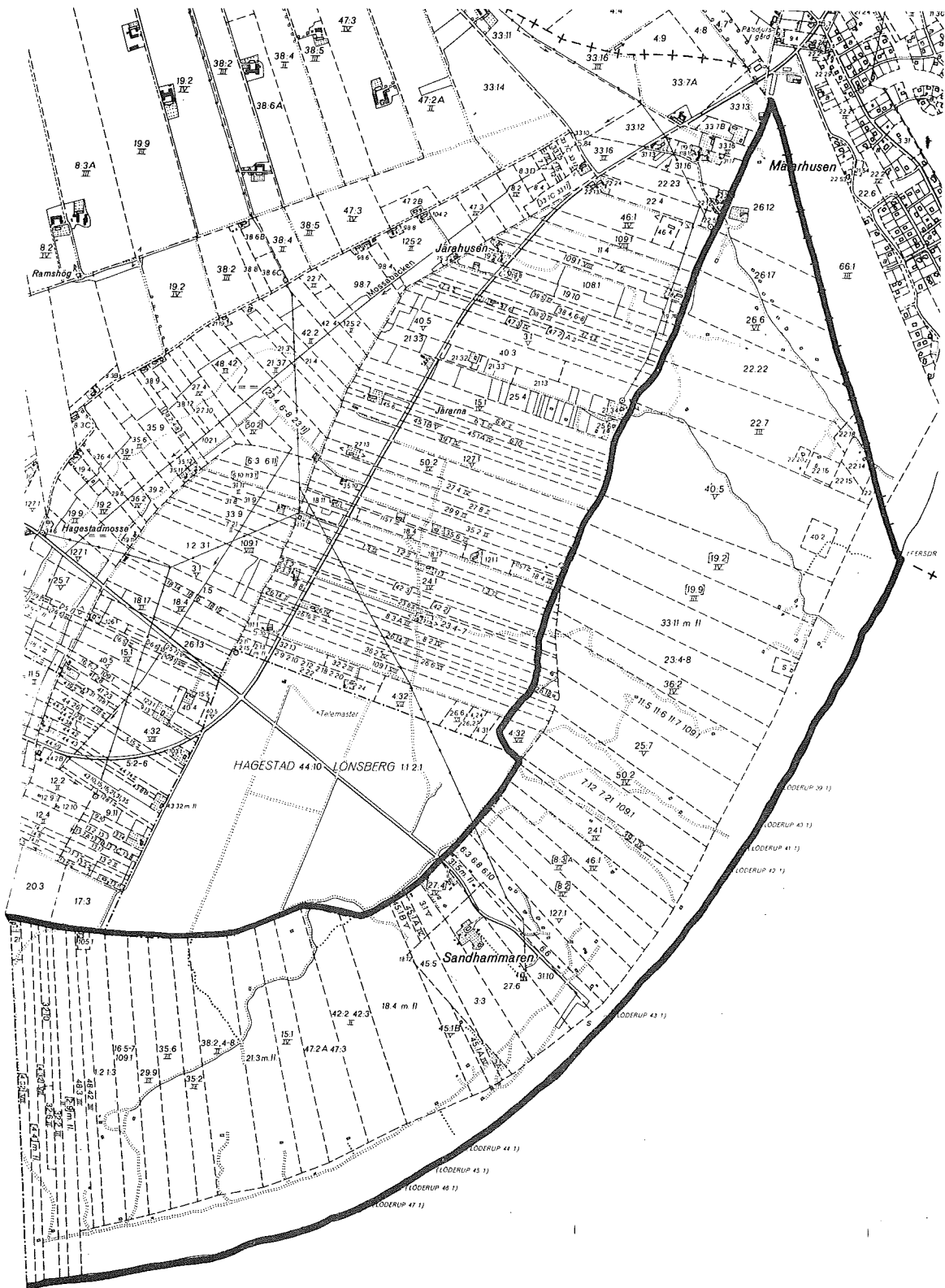
Förslag till åtgärder

Området, exklusive Löderups strandbad, bör i sin helhet skyddas enligt NVL § 7.

Fig. 34. Objekt 29: Sandhammaren (Ystads kommun).

Östern

7. REFERENSER

- Adriellsson, L., Mohren, E. & Daniel, E. (1981) Beskrivning till jordartskartan Helsingborgs SV. SGU Ser Ae Nr 16. Uppsala. 104 s.
- Agrell, H. (1980 a) Inlandsdyner på Kristianstadsslätten, östra Skåne. SGÅ 56:23-37. Lund.
- (1980 b) Kristianstadsslättens inlandsdyner - geologiska minnen från historisk tid. Gärds härads hembygdsförenings årsbok 1980:16-17.
- Andersson, C.-T., Jonsson, K. & Olsson, H. (1971) Naturvårdsundersökningar inom Sandhammarenområdet, Skåne. Medd. från forskargruppen för skötsel av naturreservat Nr 12. Avd. för ekologisk botanik, Lunds Universitet. 63 s.
- Arnström, T. (manus) Ängelholms strandskog, naturinventering. 74 s.
- Bagnold, R. A. (1941) The physics of blown sand and desert dunes. London.
- Behrens, S (1960) Skånes kuster. Skånes Natur årsskrift 47:169-198. Lund.
- Bergman, F.A. (1960) Skånes skogar. Skånes Natur årsskrift 47: 199-122. Lund.
- Bergqvist, E. (1981) Svenska inlandsdyner. Översikt och förslag till dynreservat. SNV PM 1412. Solna. 199 s.
- Bergstedt, G. (1931) Flygsandsfälten vid Hanöbukten. Från Åhus ned till Olseröd. SGÅ 7:48-62. Lund.
- Campbell, Å. (1928) Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet. Etnografisk studie över den skånska allmogens äldre odlingar, hägnader och byggnader. Akademisk avhandling. Lundequistska, Uppsala. 279 s.
- Dahl, S. (1942) Torna och Bara. Studier i Skånes bebyggelse och näringsgeografi före 1860. Medd. Lunds Univ. Geogr. Inst. Avh. VI. 242 s.
- Daniel, E. (1977) Beskrivning till jordartskartan Trelleborg NO. SGU Ser Ae Nr 33. Stockholm. 80 s.
- (1978) Beskrivning till jordartskartan Höganäs NO/ Helsingborg NV. SGU Ser Ae Nr 25. Stockholm. 92 s.

- Davidsson, J. (1963) Littoral processes and morphology on scanian flat-coasts. Particularly the peninsula of Falsterbo. Medd. från Lunds. Univ. Geogr. Inst. Avh. 42. Lund. 232 s.
- Ehde, M, Hillefors, Å. & Palmer, O. (1979) Ovädren över Skåne vintern 1978 - 1979. SGÅ 55:48-59. Lund.
- Erdmann, E. (1881 a) Beskrivning till kartbladet Helsingborg. SGU Ser Aa Nr 74. Stockholm. 160 s.
- (1881 b) Beskrivning till kartbladet Landskrona. SGU Ser Aa Nr 75. Stockholm. 53 s.
- Ersgård, L. (1978) Det medeltida Falsterbo. Ale 1978 4:1-22. Lund.
- French, H, M, (1976) The periglacial environment. Longman, London. 309 s.
- Glimberg, C.-F. (1955) Sandflykten i Skåne - ett gammalt naturskyddsproblem. Sveriges Natur årsbok 46:124-135. Stockholm.
- (1964) Om flygsanden i Hemmestorp, Everlövs socken. Skånes Natur Årsskrift 51:94-97. Lund
- Gullander, B. (1975) Linne i Skåne. Norstedts. Stockholm. 391 s.
- Hallenborg, C. (1913) Carl Hallenborgs anmärkningar till Carl von Linne's skånska resa. Hist. tidskr. för Skåneland 4:293-373. Utg. av C. G. Weibull. Lund.
- Holst, N. O. (1895) Beskrivning till kartbladet Skanör. SGU Ser Aa Nr 112. Stockholm 29 s.
- (1902) Beskrivning till kartbladet Ystad. SGU Ser Aa Nr 117. Stockholm. 38 s.
- Högbom, I. (1923) Ancient inland dunes of northern and middle Europe. Geogr. Annaler 5:115-243. Stockholm.
- Johnsson, G. (1980) Periglacial vindslipning i Dalby-Lundområdet. SGÅ 56:15-22. Lund.
- Jorderosionskommitte, 1949 års (1950) Betänkande med förslag till intensifierade åtgärder för sand- och jordflyktens bekämpande. SOU 1950:55. Stockholm. 185 s.
- (1957) Markvård och erosionskydd. SOU 1957:17. Stockholm. 82 s.

- Jönsson, J. (1934) Flygsandsfältet vid Ystad. Tryckeri A-B Aurora, Ystad. 23 s.
- Karlsson, R. & Schibbye, K. (1972) Hamlad pil i vall och alle. Den skånska pilen. Historia, nuläge, framtid. Konsulentavdelningens stencilserie - Trädgård 28. Lantbrukshögskolan, Alnarp. 111 s.
- Kraft, J. & Schmitz, A. (1979) Måkläppen 1900 - 1978. Länsstyrelsen i Malmöhus län, Nv-enheten, Medd. Nr 1979:5. Malmö. 55 s.
- Kuhlman, H. (1960) The terminology of the geo-aeolian environment, especially in relation to danish landscapes. Geogr. Tidsskr. 59:70-88. Köbenhavn.
- Lidbeck, E. G. (1759) Anmärkningar vid skånska flygsandstrakterne, och deras hjälpande genom plantering. Kongl. Vetenskapsacademiens handlingar för år 1759, vol XX:133-139.
- Lidmar-Bergström, K., Mattsson, J. O. & Rapp, A. (1983) Exkursionsguider för naturgeografiska exkursioner 9 maj 1981, vid geografdagarna i Lund. Stencil. Naturgeografiska institutionen, Lunds Universitet.
- Linne, C. (1751) Carl Linnaei skånska resa, förrättad år 1749. Stockholm. 434 s.
- Lundqvist, G. (1953) Jordarterna. Beskrivning till blad 15 - 16 i Atlas över Sverige. Svenska Sällskapet för antropologi och geografi. Stockholm.
- Länsstyrelsen i Malmöhus län (1975) Naturvårdsplan Skåne, del Malmöhus län. Malmö. 105 s.
- Mattsson, J. O. (1982) Flygbildsanalys av vindskador i åkerfält. SGÅ 58:126-130. Lund.
- (1983) Vinderosion i Skåne förr och nu. I Lidmar-Bergström et al (1983).
- Mattsson, J. O., Rapp, A. & Åhman, R. (1978) Vinderosionen i Skåne våren 1978. SGÅ 54:103-110. Lund.
- (1979) Skånes åkerjord blåser bort. Forskning och Framsteg 1979 2:1-5. Stockholm.
- Moberg, J. C. (1895) Beskrivning till kartbladet Sandhammaren. SGU Ser Aa Nr 110. Stockholm. 40 s.

- Munthe, H., Johansson, H. E. & Grönwall, K. A. (1920) Beskrivning till kartbladet Sövdeborg. SGU Ser Aa Nr 142. Stockholm. 188 s.
- Månsson, H. (1960) Skogen inom naturparken Hagestads fritidsreservat. Skånes Natur årsskrift 47:349-363. Lund.
- Nilsson, A. (1905) Anteckningar om svenska flygsandfält. GFF 27:313-336. Stockholm.
- Norrman, J. O., Peterson, A. & Peterson, T. (1974) Dynmorfologiska undersökningar i södra Halland. SNV PM 500. Solna.
- Olsson, H. (1974) Studies on south swedish sand vegetation. Acta phytogeographica suecica 60. Uppsala. 176 s.
- af Petersens, F. (1932) Skogshushållning. Skrifter utgivna av de skånska hushållningssällskapen med anledning av deras hundraårsjubileum år 1914: X:1. Lund. 112 s.
- Rasmusson, G. (1962) Sandstorm effects on arable land as seen on air photos. Lund studies in geography, Ser C No 3. Lund. 24 s.
- Richter, H. (1934) Studier över den yttre strandzonens dynamik och morfologi inom södra Östersjö-områdets flack-kust, del 1. SGÅ 10:7-55. Lund.
- (1936) Studier över den yttre strandzonens dynamik och morfologi inom södra Östersjö-områdets flack-kust, del 2. SGÅ 12:7-69. Lund.
- Ringberg, B. (1975) Beskrivning till jordartskartan Trelleborg NV/Malmö SV. SGU Ser Ae Nr 23. Stockholm. 64 s.
- (1976) Beskrivning till jordartskartan Malmö NV. SGU Ser Ae Nr 27. Stockholm. 100 s.
- (1980) Beskrivning till jordartskartan Malmö SO. SGU Ser Ae Nr 38. Uppsala. 179 s.
- Sjöbeck, M. (1923) En översandad ekskog vid stranden av Öresund. Sveriges Natur 14:130-142. Stockholm.
- (1973) Det sydsvenska landskapets historia och vård. Skrifter utgivna av Föreningen Landskronatraktens Natur VI. Landskrona. 122 s.
- Skällberg, S. (1980) Hagestad naturreservat. Länsstyrelsen i Malmöhus län, Nv-enheten, Medd. Nr 1980:1. Malmö. 101 s.

SNV (1975) Översiktlig naturinventering och naturvårdsplanering. Råd och anvisningar. Publikationer 1975:1. Solna. 200 s.

Sundborg, Å. (1955) Meteorological and climatological conditions for the genesis of aeolian sediments. Geogr. Annaler 27:94-110. Stockholm.

Söderberg, S. (1903) Undersökningar vid Falsterbo. Hist. tidskr. för Skåneland 1:49-85. Lund.

Weimarck, H. (1960) Hagestads fritidsreservat - naturpark. Skånes Natur årsskrift 47:337-348. Lund.

Åhman, R. (1974 a) Vinderosion i Sydsååne. UNGI rapport 34:607-614. Uppsala.

- (1974 b) Vinderosion i Sydsååne. SGÅ 50:232-240. Lund.

Förkortningar:

GFF: Geologiska Föreningens i Stockholm Förhandlingar

SOU: Statens Offentliga Utredningar

SNV: Statens Naturvårdsverk

SGÅ: Svensk Geografisk Årsbok

SGU: Sveriges Geologiska Undersökning

8 FOTOBILAGA

Foto 1. Dynen vid Holmby (objekt 2) mot norr. I förgrunden växer strandråg, vilket indikerar recent dynbildning.

Foto 2. Vy mot söder vid Holmbydynen (objekt 2). Här sker recent översandning längs ett befintligt staket.

Foto 3. Vid Svanebäck har en 7–8 meter hög, kilometerlång dyn bildats mellan 1500- och 1800-talen (objekt 6), enligt Sjöbeck (1923) till följd av översandning av en ekkrattskog.

Foto 4. Villabebyggelsen på Svanebäckdynen (objekt 6) stör landskapsbilden genom att den lagts på dynens krön.

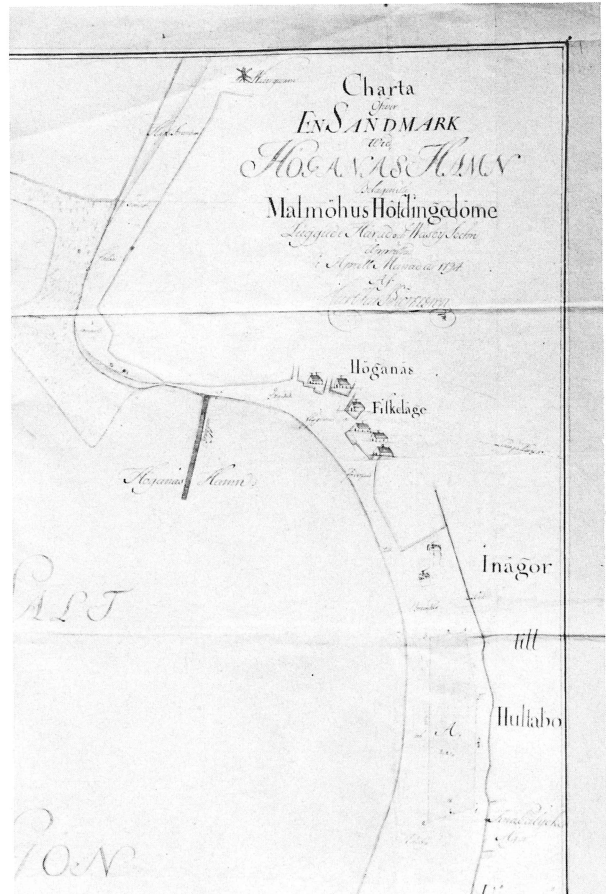

Foto 5. Dynområdet mellan Lerberget och Höganäs (objekt 8) som lantmätare Björkegren såg saken år 1794. Området, på kartan angivet med stort "A", var så ansatt av flygsand att det ej ens dög till bete.

Foto 6. Vy mot väster längs en dynrygg i objekt 8; Lerberget-Höganäs. I förgrunden planterade tallar, i bakgrunden genom slitage exponerad sand.

*Foto 7. Farhults kustdyn (objekt 10)
sedd mot norr.*

*Foto 8. Littorinavallen (på skånska: jä-
ravallen) vid Lödde sandskog (objekt
11). Ståtliga furor står på vallens krön,
vars undulerande krön troligen beror av
att vallen överlagras av mindre dynbild-
ningar. Salviken är till höger i bilden.*

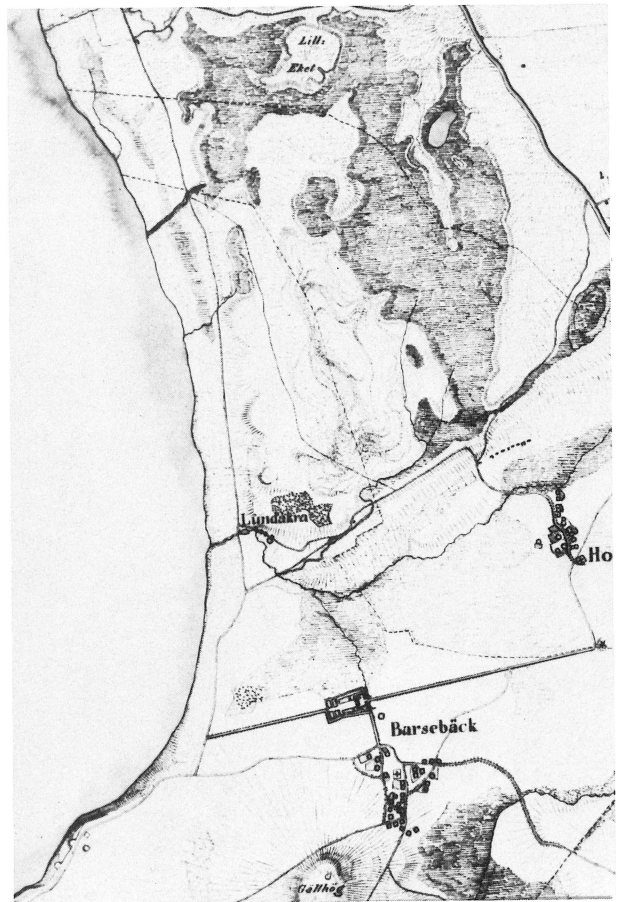

Foto 9. På Skånska Rekognoseringskartan från 1812–20 framträder Järavallen (objekt 12) som ett stort och upprört sandhav. Sanden har, enligt Erdmann (1881 b) och Ringberg (1976), överlagrat Hofters mosse på sin väg österut.

Foto 10. Vid Järavallen uppträder givetvis järavallen (= Littorinavallen) som ett mycket framträdande drag i landskapsbilden. Smärre dynbildningar ingår förmodligen i vallbildningen. Foto: Gunnar och Henning Weimarck 1957.

Foto 11. Vy mot nordost över området Klinten (objekt 16).

Foto 12. På nordsidan av området Klinten (objekt 16) eroderas bildningen av Kävlingeån. Detta är en utmärkt häckningsplats för backsvala och kungsfiskare. I övrigt antyder strukturen i erosionsytan att Klinten inte enbart är en flygsandbildning.
Foto: Arne Schmitz/N.

Foto 13. På den forna åkermarken tillhörande Vombs by hade sandflykten vid början av 1800-talet omöjliggjort odlingen och därtill skapat en mycket lång sanddyn, uppenbarligen bildad mot ett gärde. På kartbilden i Skånska Rekognoseringskartan från 1812–20 ses även en av Övedsklosters första tallplanteringar i blivande Vombs Fure (objekt 18).

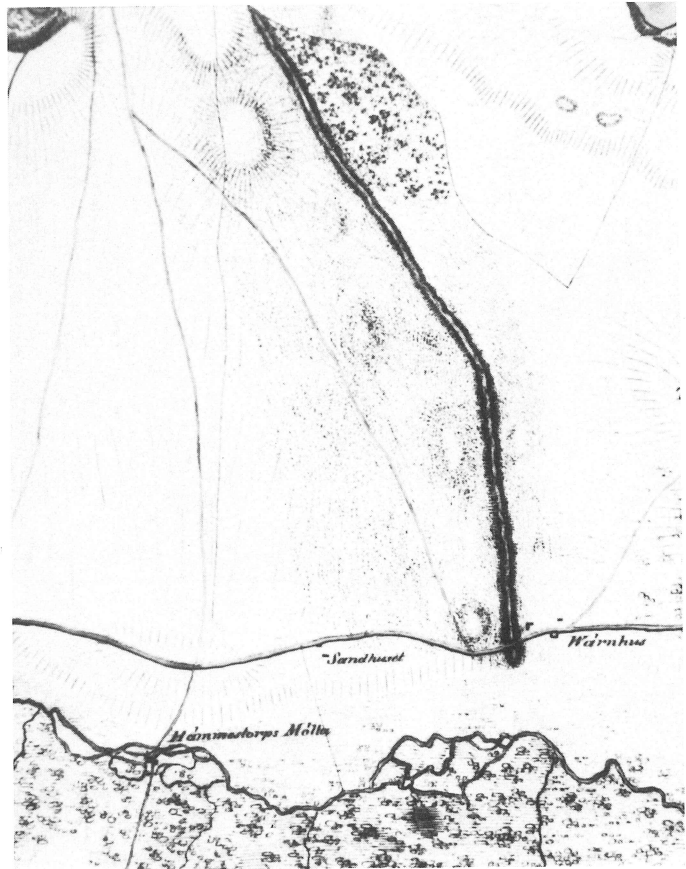

Foto 14. I den södra änden av dynerna i Vombs Fure (objekt 18) är dyntopografien påfallande mäktig. Foto: Gunnar och Henning Weimarck 1953.

Foto 15. Den långa dynen i Vombs Fure (objekt 18) är i sina mellersta delar föga imponerande. Här skär en skogsbilväg genom dynen, som höjer sig en dryg meter över omgivningen.

Foto 16. I den norra delen av dynerna i Vombs Fure (objekt 18) når huvuddynen ställvis en storlek som väl motsvarar en rullstensås. Dynområdet är mycket skyddsvärt.

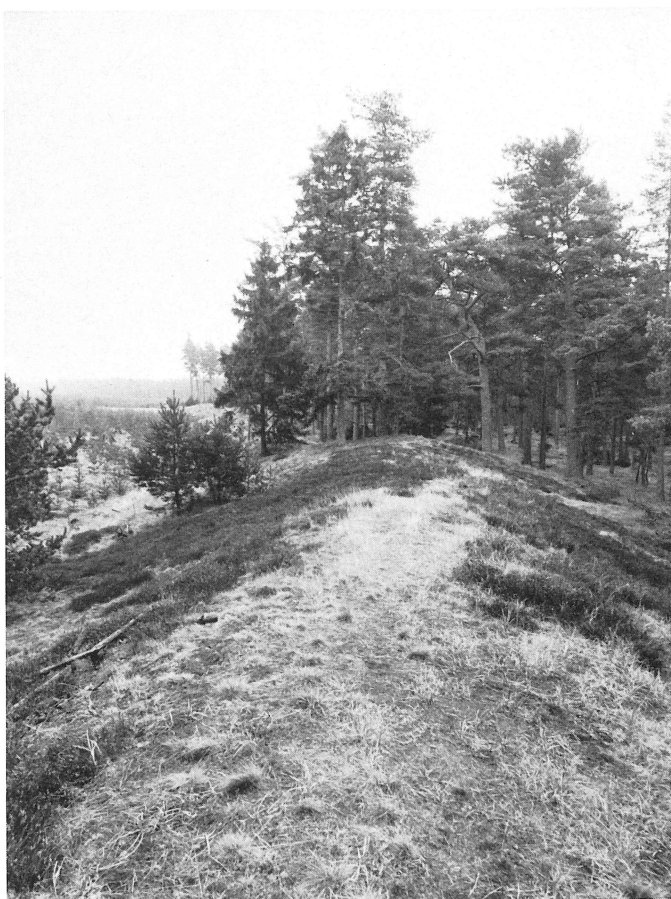

Foto 17. Detalj av Skånska Rekognoseringskartan från 1812–20. Åkermarkerna söder om Hemmestorp är att döma av kartbilden ansatta av flygsand. En större dyn har bildats vid vägen mellan Hemmestorp och Östarp/Rödde. Notera även tallplanteringen väster om den tydliga dynen och jämför med fig 25 samt texten i objektredovisningen (objekt 20).

Foto 18. På östsidan av den nordsydliga dynen vid Hemmestorp (objekt 20) har markberedning för skogsodling utförts med maskinell fläckupptagningsteknik; en teknik som i rapporten föreslås undvikas på värdefulla dynområden.

Foto 19 och 20. Furu-Pers invallning (objekt 20; se texten i objektredovisningen), som bildades i början av 1800-talet då Per Persson i Hemmestorp lät ingärda en blivande tallplantering. Observera dynens dimensioner. Fornminnesskyddet för området föreslås behållas, trots att man nu har fått avskriva teorin om att invallningen utgjort en äldre fornborg.

Foto 1. Dynen vid Holmby (objekt 2) mot norr. I förgrunden växer strandråg, vilket indikerar recent dynbildning.

Foto 2. Vy mot söder vid Holmbydynen (objekt 2). Här sker recent översandning längs ett befintligt staket.

Foto 3. Vid Svanebäck har en 7–8 meter hög, kilometerlång dyn bildats mellan 1500- och 1800-talen (objekt 6), enligt Sjöbeck (1923) till följd av översandning av en ekkrattskog.

Foto 4. Villabebyggelsen på Svanebäckdynen (objekt 6) stör landskapsbilden genom att den lagts på dynens krön.

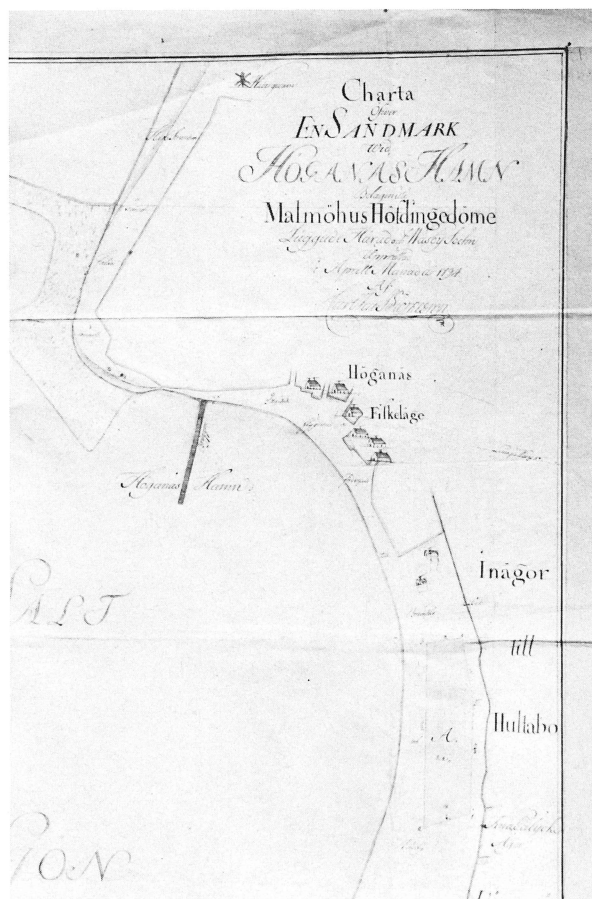

Foto 5. Dynområdet mellan Lerberget och Höganäs (objekt 8) som lantmätare Björkegren såg saken år 1794. Området, på kartan angivet med stort "A", var så ansatt av flygsand att det ej ens dög till bete.

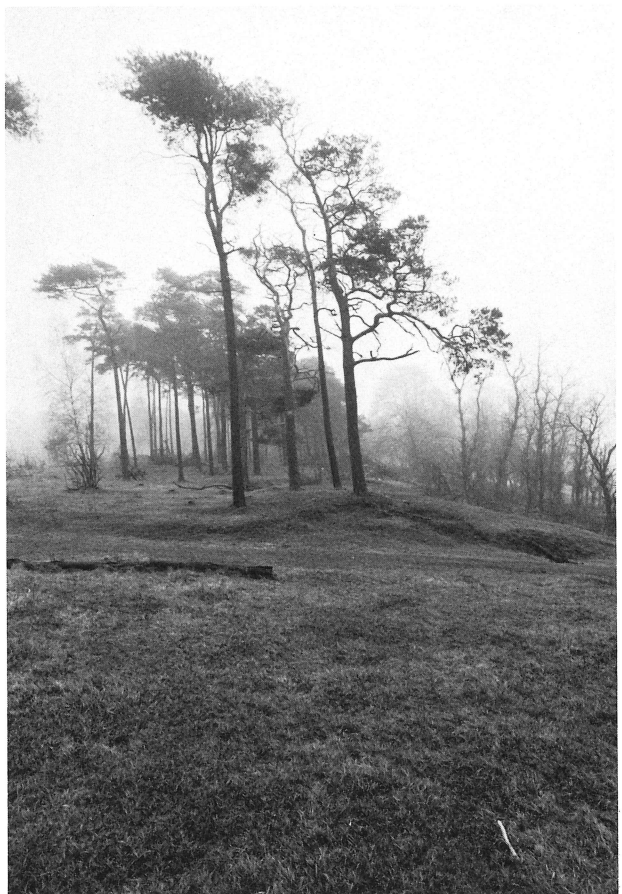

Foto 6. Vy mot väster längs en dynrygg i objekt 8; Lerberget-Höganäs. I förgrunden planterade tallar, i bakgrunden genom slitage exponerad sand.

Foto 7. Farhults kustdyn (objekt 10)
sedd mot norr.

Foto 8. Littorinavallen (på skånska: jä-
ravallen) vid Lödde sandskog (objekt
11). Ståtiliga furor står på vallens krön,
vars undulerande krön troligen beror av
att vallen överlagras av mindre dynbild-
ningar. Salviken är till höger i bilden.

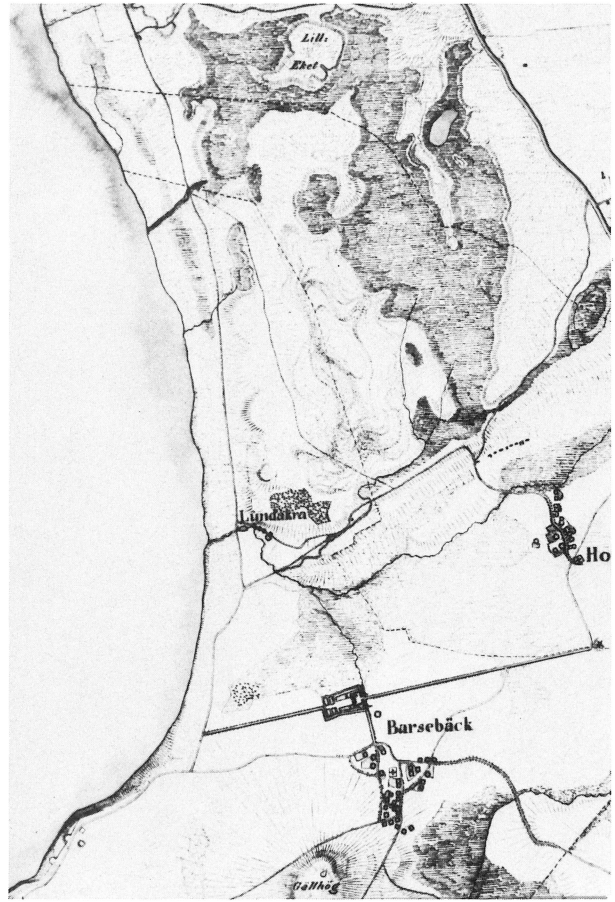

Foto 9. På Skånska Rekognoseringskartan från 1812–20 framträder Järavallen (objekt 12) som ett stort och upprört sandhav. Sanden har, enligt Erdmann (1881 b) och Ringberg (1976), överlagrat Hosterups mosse på sin väg österut.

Foto 10. Vid Järavallen uppträder givetvis järavallen (= Littorinavallen) som ett mycket framträdande drag i landskapsbilden. Smärre dynbildningar ingår förmodligen i vallbildningen.
Foto: Gunnar och Henning Weimarck 1957.

Foto 11. Vy mot nordost över området Klinten (objekt 16).

Foto 12. På nordsidan av området Klinten (objekt 16) eroderas bildningen av Kävlingeån. Detta är en utmärkt häckningsplats för backsvala och kungsfiskare. I övrigt antyder strukturen i erosionsytan att Klinten inte enbart är en flygsandbildning.
Foto: Arne Schmitz/N.

Foto 13. På den forna åkermarken tillhörande Vombs by hade sandflykten vid början av 1800-talet omöjliggjort odlingen och därtill skapat en mycket lång sanddyn, uppenbarligen bildad mot ett gärde. På kartbilden i Skånska Rekognoseringskartan från 1812–20 ses även en av Övedsklosters första tallplanteringar i blivande Vombs Fure (objekt 18).

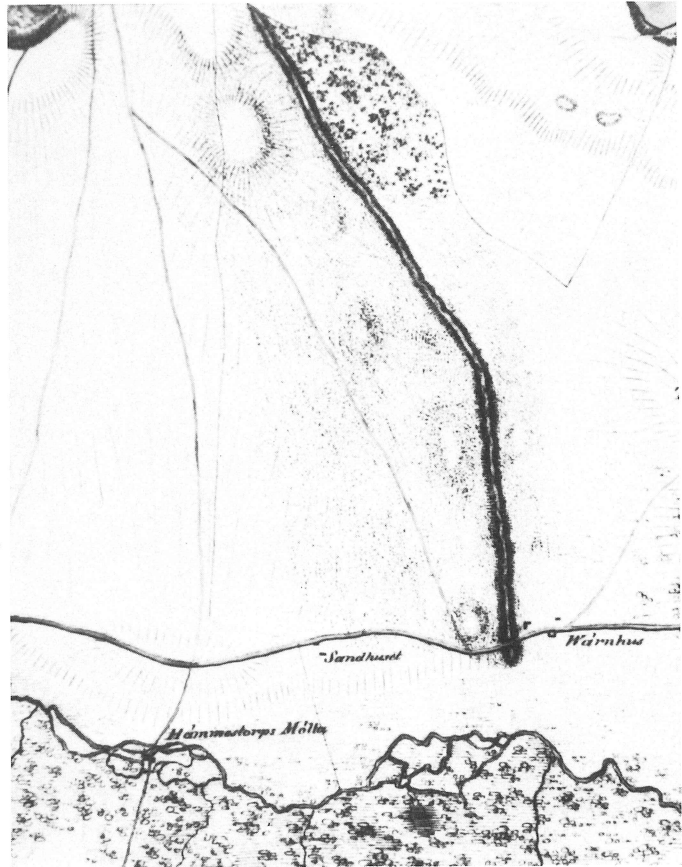

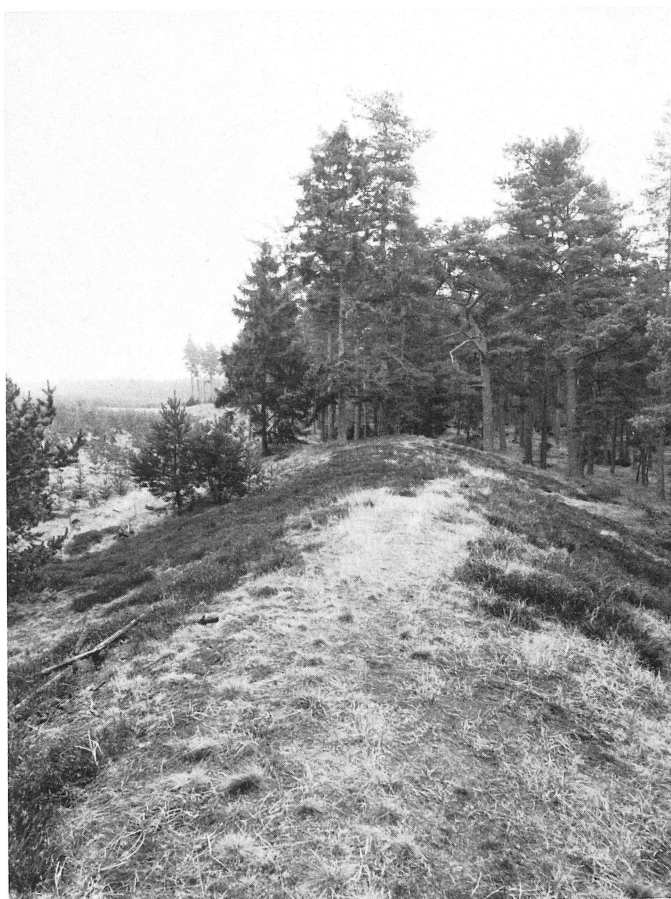
Foto 14. I den södra änden av dynerna i Vombs Fure (objekt 18) är dyntopografin påfallande mäktig. Foto: Gunnar och Henning Weimarck 1953.

Foto 15. Den långa dynen i Vombs Fure (objekt 18) är i sina mellersta delar föga imponerande. Här skär en skogsbilväg genom dynen, som höjer sig en dryg meter över omgivningen.

Foto 16. I den norra delen av dynerna i Vombs Fure (objekt 18) når huvuddynen ställvis en storlek som väl motsvarar en rullstensås. Dynområdet är mycket skyddsvärt.

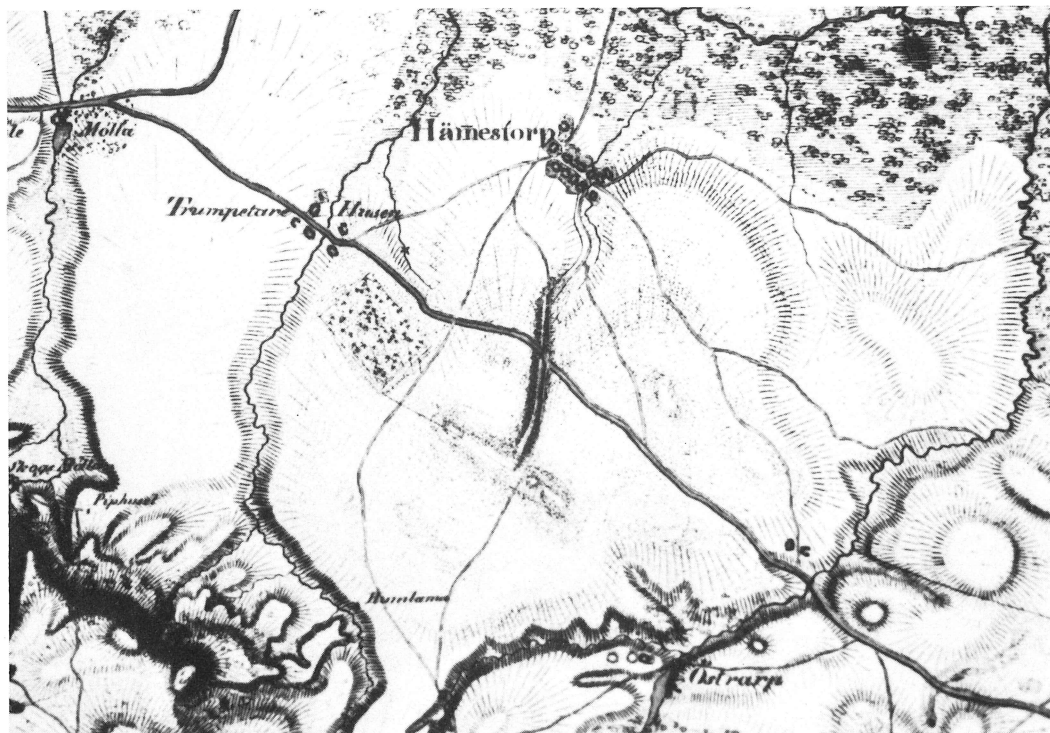

Foto 17. Detalj av Skånska Rekognoseringskartan från 1812–20. Åkermarkerna söder om Hemmestorp är att döma av kartbilden ansatta av flygsand. En större dyn har bildats vid vägen mellan Hemmestorp och Östarp/Rödde. Notera även tallplanteringen väster om den tydliga dynen och jämför med fig 25 samt texten i objektredovisningen (objekt 20).

Foto 18. På östsidan av den nordsydliga dynen vid Hemmestorp (objekt 20) har markberedning för skogsodling utförts med maskinell fläckupptagningsteknik; en teknik som i rapporten föreslås undvikas på värdefulla dynområden.

Foto 19 och 20. Furu-Pers invallning (objekt 20; se texten i objektredovisningen), som bildades i början av 1800-talet då Per Persson i Hemmestorp lät ingärda en blivande tallplantering. Observera dynens dimensioner. Fornminnesskyddet för området föreslås behållas, trots att man nu har fått avskriva teorin om att invallningen utgjort en äldre fornborg.

Foto 21. Mellan två sandiga åkerfält öster om Ils-torp (objekt 21) sker recent översandning av ett taggrådsstaket. Gräsväxten intill taggrådsstaketet tillväxer i takt med översandningen. Stängsel be-höver således i sig icke vara sandhindrande för att gårdesgårdedyner skall bildas.

Foto 23. En översandad stengårdesgård i trakten av Navröd (objekt 22).

Foto 22. Isälvsmaterial med omfattande vinderosion vid Frihult (objekt 22).

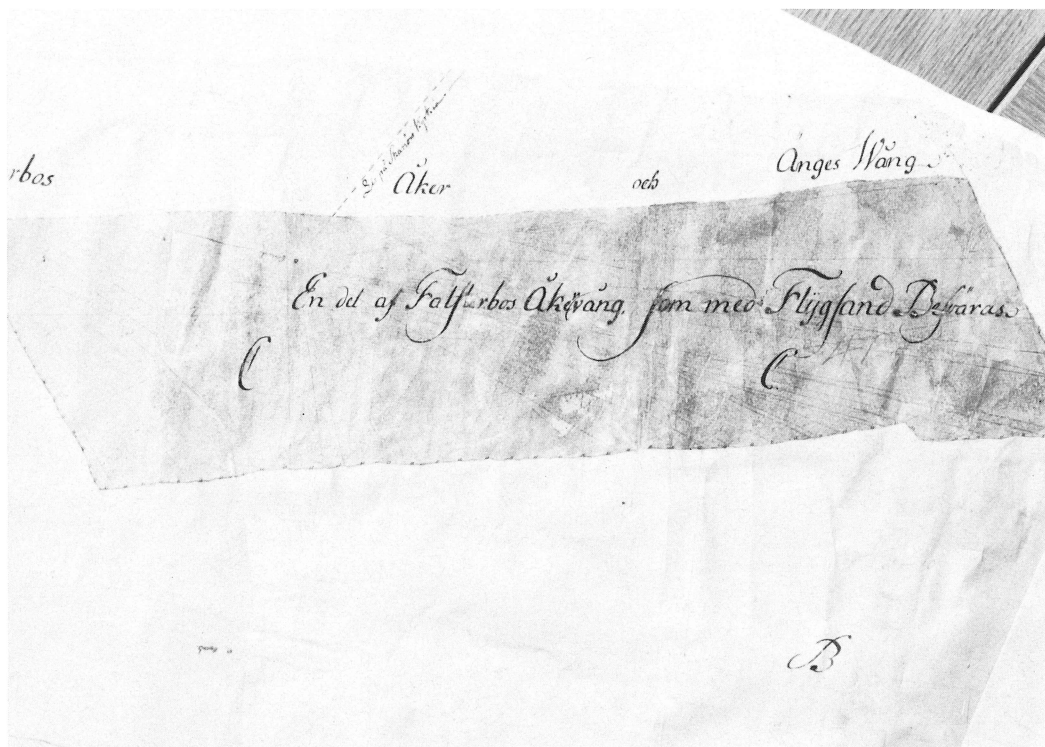

Foto 24. I en lantmäteriakt från 1761 (se texten i objektredovisningen; objekt 24) framgår det med all önskvärd tydlighet att Falsterbo Fidevång blivit delvis översandad. På akten står: "En del av Falsterbo Åkervång som med Flygsand Besväras". Åkervångens invallning, i det mörka fältets underkant, är den tångvall som beskrivs i objektredovisningen.

Foto 25. Falsterbo kyrka var på mitten av 1800-talet ytterligt nära att drabbas av översandning. Enligt uppgift skall alla besökare ha uppmanats att medtaga sand från kyrkan vid varje besök. Planlagda planteringsåtgärder vidtogs först 1849 efter ett möte med städernas beslutande och Hushållningssällskapet (objekt 24).

Foto 26. Sol och bad lockar många turist till Falsterbos stränder under sommaren. Stranden söder om Falsterbo kyrka är bland länets mest utnyttjade. Slitaget på dynvegetationen är oftast intensivt, varför kanalisering av besökande och andra åtgärder kan komma att behövas i framtiden (objekt 24).

Foto: Arne Schmitz/N.

Foto 27. Även havet naggat i kanten på dynerna. Vintern 82/83 var vågabrasionen vid länets dyngkuster särskilt kraftig pga högvatten och speciella vindsituationer. Denna erosion måste dock betraktas som en naturlig process. Av detta följer att sommarstugor eller annan bebyggelse ej bör placeras i kustdynområden. Bilden från Falsterbo (objekt 24) 1976.

Foto: Arne Schmitz/N.

Foto 28. Här ses resultatet av en storms verkningar efter omfattande slitage i ett dynområde; låt vara att sanden frilagts genom slitage vid bad eller genom havets vågverkan vid storm. Nybildad dynkam vid objekt 24 – Falsterbo.
Foto: Arne Schmitz/N.

Foto 29. Kraftiga palissader mäktar sällan stå emot havets vågor under högvatten och storm. Tillfälligt kan de dock fungera, även som sandfälla för vindens sandtransport. Här har järnvägssyllar kommit till användning vid Falsterbo (objekt 24). Jämför foto 43.
Foto: Arne Schmitz/N.

Foto 32. Kämpinge by har drabbats hårt av sandflykt. År 1761 dokumenterades läget i en lantmäteriakt som visar hur Skanörs Ljungs sandiga marker (objekt 26) tvärt slutar vid två stängsel väster och norr om Kämpinge by. Det västra stängslet utgör grunden för en antropogen dyn som visas i fig 31 och foto 34.

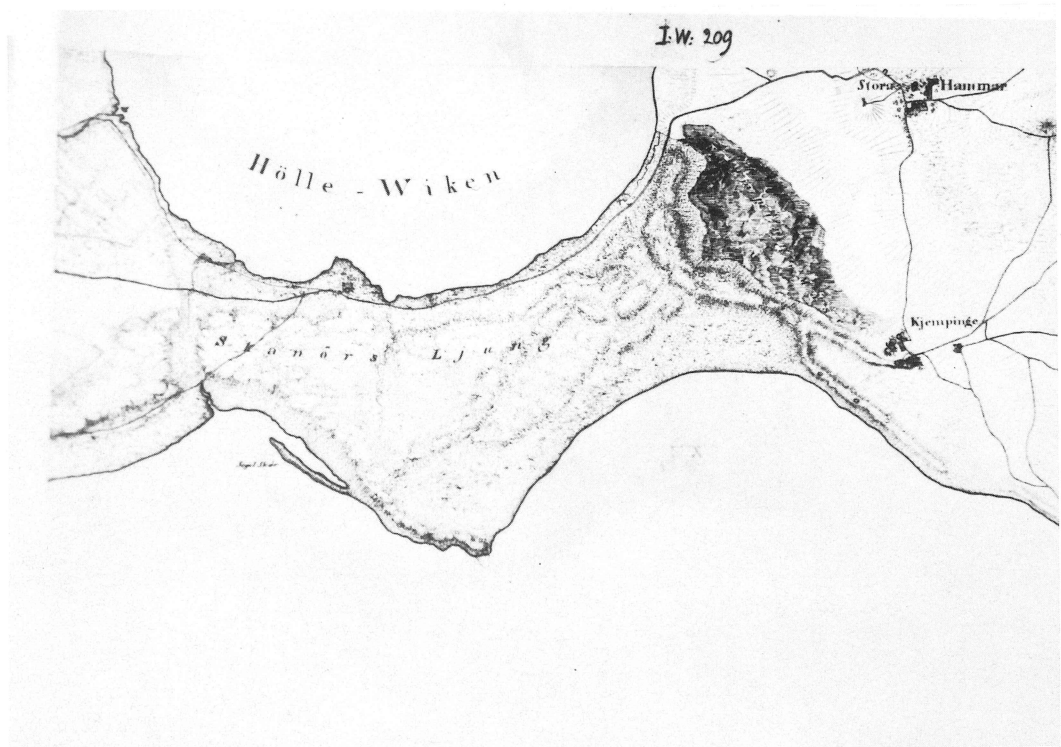

Foto 33. Skanörs Ljung (objekt 26) enligt Skånska Rekognoseringskartan från 1812-20. Ljungen var på den tiden utmark till Skanör med Falsterbo och byarna Stora och Lilla Hammar samt Kämpinge och Räng.

Foto 36. Skånska Rekognoseringskartan från 1812–20 visande trakten öster om Ystad, dvs blivande Ystads sandskog (objekt 28). Notera att endast strandnära dyner visas. Strax härfter började Ystads stad plantera området och valla in flygsanden även längre in mot Öja Mosse. Jämför texten i objektredovisningen och fig 33.

Foto 37. Abrasionshak nära Ystads saltsjöbad. Höjdsträckningen är en äldre dyn, som eroderats på havssidan (objekt 28).

Foto 38. Ystads sandskogs inre delar (objekt 28). Till höger om vägen ses en antropogen dyn, som bildats genom aktiva sandsamlingsåtgärder på 1800-talet. Området är idag till stor del militärt övningsområde.

Foto 39. Öster om Nybroåns utlopp löper en lång kustdyn (jämför fig 33), objekt 28. Foto: Henning Weimarck 1954.

Foto 40. Sandhammaren (objekt 29) är ett av länets mest skyddsvärda dynområden. Förekomsten av ekkratt (bilden) är unik för svenska förhållanden. Vegetationsundersökningar visar att ekkrattskogen är konkurrenskraftig i jämförelse med de planterade tallskogarna. Foto: Gunnar och Henning Weimarck 1953.

Foto 41. Vy mot havet över de skogbevuxna dynbildningarna vid Sandhammaren (objekt 29). Foto: Gunnar och Henning Weimarck 1953.

*Foto 42. Materialtransporten är stor i Sandhamnarenområdet (objekt 29). Havet omflyttar stora mängder sand årligen, vilket omväxlande ger positiv strandförskjutning med omfattande dynbildning och negativ med kraftig abrasion i gamla dyner. Denna dynamik utgör ett av områdets stora värden. Bilden visar stranden vid naturreservatet Hagestad.
Foto: Arne Schmitz/N.*

Foto 43. Vid Löderups strandbad (objekt 29) försöker inbyggarna hejda den naturliga abrasionen med hjälp av stora mängder stenblock som tippas över strandhaket. Från planerings-synpunkt vore bäst att ej använda kustdynområden för bebyggelse.

Meddelande från Länsstyrelsen i Malmöhus län, naturvårdsenheten

- 1978:1 Kullabergs häckfåglar
1978:2 Konsekvenser för täktverksamheten och grusförsörjningen i Västra Skåne om fasta förbindelser anläggs över Öresund
1978:3 Översiktliga volymläsningsberäkningar av i ytan liggande grusförekomster i Västra Skåne
1978:4 Rapport rörande fördelning och kvalitet av berg- och jordarter i Sydsverige och Danmark med avseende på grusproduktion
1978:5 Häckfågelfauna i Foteviksområdet
1978:6 Christinelunds lövskogsreservat - vegetation och fauna
1978:7 Kustområdet mellan Skäret och Svanshall - vegetation och markhistoria
- 1979:1 Markinventering av landskapet mellan Hörby och Långaröd inom Hörby kommun
1979:2 Vegetationsundersökningar på Kullaberg
1979:3 Sjöinventering i Malmöhus län
1979:4 Våtmarker i Malmöhus län
1979:5 Måkläppen 1900-1978
- 1980:1 Hagestad naturreservat
1980:2 Välleröds kärr i Fyledalen
1980:3 Klingavälsån. Vattenundersökningar 1980
- 1981:1 Stångby mosse
1981:2 Luftkvaliteten i Malmöhus län
1981:3 Allarps berg
1981:4 Krankesjön. En fågelsjöns utveckling under 50 år
- 1982:1 Alléer vid Övedskloster och Silvåkra
1982:2 Naturminnen i Malmöhus län
- 1983:1 Vombsjön. Faktasammanställning 1983
1983:2 Utvärdering av verksamheten med försöksreservatet för kronhjort i Skåne 1971-1982
1983:3 Möllehässle naturreservat
1983:4 Dagstorpssjön. Limnologisk undersökning
1983:5 Inventering av jordbruksdriften i Ringsjöns tillrinningsområde
- 1984:1 Sanddyner i Malmöhus län